This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

J 2 1394

Digitized by Google

J 1394 1/2

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Dgt. Lambl

J 1394/2

OSVETNICI.

II.

LUKA VUKALOVIĆ

I

BOJ NA GRAHOVCU

NA SPASOVDAN GODINE 1858.

PJESMA

OD

RADOVANA.

U ZAGREBU.

BRZOTISKOM ANTUNA JAKIĆA.

1862.

23

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

OSVETNICI.

II.

LUKA VUKALOVIĆ

I

BOJ NA GRAHOVCU

NA SPASOVDAN GODINE 1858.

146943

PJESMA

OD

RADOVANA.

U ZAGREBU

BRZOTISKOM ANTUNA JAKIĆA.

1862.

Digitized by Google

J 1394/2

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186126238

Digitized by Google

I. Hajdukovanje.

Bože mili, na svemu Ti hvala!
Sinoć Luka s ljubom večerao,
Jutros rano obuva opanke,
Što mu vrzla preko noći ljuba;
Obuvače čvrsto spinja Luka,
Bi reć kani preo gore crne
Ono sedam sve zgaziti brdah;
Petlje bere, u tle oči vere,
Bi reć nješto skrivio je težko,
Pa da mu tko i žut dukat daje,
Nebi od njeg' izmamio rieči; —
Na noge se popeo lagahne
Ter preprti na uprte torbu,
A po torbi struku preturio,
Dugu šaru jamlja po srijedi,
Ni stalo mu nije za malijem;
Jer dugoj je lahko steći male;
Ljut jatagan pojasu dodava,
A gleda ga ljuba iz prikrajka,
U bielu se liščU promienila,
Ma mu ništa nije besjedila;
Jer može se u zloj desit ćudi,
Pa će pràvu okarati ljubu,
Mješte drva il kamena ljuta,
Ja l' nesrećne nečesove glave,

Digitized by Google

S kôm se vojno razmedjiti sprema.
Pošto sjajnu šaru dobavio,
Preo kućnjeg' praga prevalio,
(A taj mu je planina vrletna)
Niti veli s Bogom ostaj ljubo,
Nit' joj kaže kô će doba doći,
Da ga čeka vjerenica draga,
Ni do kog' će prijatelja poći;
Pa tako je težko razstajanje
I za ljubu velo razkajanje;
A u tom su tvrdokorni ljudi,
Pa nećemo njima zamjeriti;
Jer imaju brigah osobnijeh,
Što netreba da kazuju vojni.
Pokraj svojih stajah mahnù Luka,
Gdje mu bleji na uranku marva,
Pa ni njoj se javom neprijavlja, —
Kraj volovskih prolazi priuzah,
Neveli jim s bogom hranitelji —
Pa i milu promašio majku,
Gdje mu gnâše u popasak janjce,
Što jih čuva za šesdeset lietah,
Osim što je tkala i ljuljala,
Pa jih jošter svrstovati znade.
Na nju Luka hitì oči vráne,
Reć bi da je prijekorom kara,
Što mu nije brata odnihala,
Koji bi ga sliedom slijedio,
Pustom glavom preo svieta pusta.
Bi joj rekó s Bogom ostaj neno,
I prosti mi hranu rodjenice,
Al' je svaka žalostiva majka,
Kad se česvu pridomišlja jadu,

Digitized by Google

Ma je majka sjetna svakojako,
Pa nesluti dobra putovanja,
Jere nema blizu sborovanja,
Zborovanja a ni pjerovanja,
Da bi njemu taka preša bila...
Ništa njega nepitala stara,
Jer može se u zloj desit ćudi,
Pa bi pravu okarao majku,
Mješte drva i kamena sinja,
Ja l' nečesve ukobljene glave,
A pak njemu oprostila hranu
Jer je Luka blagodaran majci,
A mnogo se i nekaje stara,
Što mu ništa govorila nije
Jer bi svoga uvriedila sina,
Mješte drva i kamena sinja,
Pa mu žao ostalo bi na nju.
Odè Luka mahom mimo majku,
Mimo svoje dobro svekoliko;
Nigdje njega suza neožarì,
A svagdje ga tuga opečalì, —
Al' ništa ga nemože da vrati.
Pratila ga nazorice ljuba,
Jer ljube su srca nježnijega,
Pa od sina dalje prate druga,
I koma se razstaju od vierna.
Kad na razboj izmašio Luka,
Vrnù oči i nehtijuć vrane,
A na svoje jadno stanovanje,
I na svoje nebogo imanje,
Gdje će njemu ostanuti pusto,
Bez vidoka i prez nastojnika.
Kad ugledà svoju ljubu viernu,

Digitized by Google

Gdje za njime bosa teče tekom:
I u njem se srce razkajalo,
Pa sastavlja oko ljube ruke;
Da tko vidjè, ljubi je, rekó bi,
Al' bi svoja ogriešio usta,
Jer tu nema puno cjelovanja,
A ljubavi uviek izobila,
Bez miljenja i prez zagrljanja,
Pa njihove čari šapću duše,
A srca jim sbore utajana,
A medne jim nijeme su usne;
Istom one riečju procvanule,
Ko ružični cvijetom pupoljci,
Pa vjerenik vojni besjedio:
S Bogom ostaj moja ljubo vierna!
Pripazi mi siedu roditeljku,
Da joj žao neostane na te,
I na mene gojenika svoga;
Jer će meni mrijet biti težko,
Ako na me suzu pusti gorku;
Za Bogom je roditeljka prva,
Pa i tebi kô i meni ljubo; —
Pazite se i pomažite se
I pašite sjerotinju nadom,
Dan za danak i Gjurgjev će doći;
Ako nama Bog i sreća dade,
Vaše tašte neće biti nade.
Čuvaj doma i kod doma blaga,
I dočekaj prijatelje harno;
A kad Turci na konak ti dodju,
I njih liepo podvori svačijem,
Medenijem a i pečenijem,
Sve jim podaj, a svog nedaj hara,

Digitized by Google

A to sama i bez svjeta znadeš; —
Ako li te upitaju za me,
Pravo kaži ni slagati nećeš,
Otišó je k bielu Manastiru
Pričestit se i Bogu moliti
I podvorit' biela Manastira
Rad zavietah svojih golemijeh. —
Tako Turkom kazivat ćeš ljubo,
A ti posti danu Vidovomu,
Da te čuva nevidovna jada,
I da vidiš vjerenika žudna
Kadgodj ljubo u vijeku svomu;
Još ako ti dobra sreća dade
Od utrobe izza mene sina,
Izniet ćeš ga k bielu Manastiru,
Pa imenom krstit Vidovijem,
Nebi l' bolje vidjevao dane,
Neg' što mu je vidjao babajko,
Pa babajka pomenuo svoga,
Boljom srećom i božijom daćom; —
A nemoj se priudavat ljubo;
I pet putah da prelete ždrali
Sa sinjega mora na Dunavo,
Pa toliko da se putah vrate,
Pa da ti tko i istinu kaže:
Dokle kobne neobidješ klance,
Gdje su moje kosti trli vuci, —
Ako bi te tko upitó ljubo
Na junačku vjeru vjerenitu,
I svetijem zakleo Jovanom,
A mužka je pod oružjem glava,
Na koju sam okrenuo stranu, —
Valja vjeri vjerovat junačkoj,

Digitized by Google

Nelaži mu no mu pravo kaži,
Neka makne na Korita ravna,
O Gjurgjevu kad zaviju vuci,
Po zelenu omarovu lugu,
Kudgod krene proz vito omarje,
Nek zapjeva što je za junaka,
A pripjeva što mu duša traži,
A za kapu djene obilježje,
Krstašicu omarovu granu,
Da negubi prez nevolje glavu.
A poznat će gorsku haramiju,
Po crljenoj kapi oštruljici,
I po tokah na prsijeh sjajnih,
I po ljutu golotrbu nožu,
I po struci kitah kostretnijeh,
Srebrenijem ovijenih nizom,
I po sjajnu dugu džehverdaru,
Gdje ga gladi preko krila vierna,
A na stieni junak se odmara,
Il padalo ili vedro bilo,
Ili pije na razkršću pivo,
Prohodnika i nezaziruć,
Van da bi mu štogod trebovalo,
Pa zaište za ljubav junačku,
Pa volja mu dati, netajati,
Jer za više prepiranja nema; —
Tako ćeš ga ubaviestit ljubo —
Sbori Luka i više besjedah,
A ljuba ga sa jadom pogleda,
Biedna ljuba stoji zabludjena,
Kano hladna na razkršću stiena;
Jadila bi, plakala bi hudo,
Al će svomu zadat rane vojnu,

Digitized by Google

A vrnut ga zna da kući neće;
Kloni lišce, crne vedje svija,
A na srcu cvijel zauzbija..
Tek mu veli na razstanku težku:
Zar ti ode u hajduke Luka?
Pa po tomu već govora nema,
Bielo žarom žarilo je lišce,
A puče joj srce u njedrijeh,
Pa ako je koja od ovijeh
Junakinjah kadgodj suze lila
Pri nemilu toli razstajanju,
Ni ova jih kratit mogla nije,
Pa neće joj rugati se vile,
Jer i hladni rosu rose kami,
Kad jim žarki pritužuju plami,
Tere svoje znojom muke kale.
Granu žarko po selu sunašce,
Stara vrati iz popaska janjce;
Jur su svakom' od ručanja doba,
Al na ručak majci snahe nema;
Pa su doba i od užinanja,
A nje nebi ni na užinanje;
Žarko sjedè pa i zadjè sunce,
A nevjeste jošter k majci nema;
Staroj majci dugo danovanje,
A njoj kratko bilo zagledanje;
Jer je glêla, a nepregledala,
Nit' vranijem očim' dostizala,
Sinje gore i urvine biele,
Od Javora pa do Durmitora,
Sto su vedro za nebo prirastle,
I s bielim' se grle oblaciem',
Kud će vojno njezin putovati,

Digitized by Google

A gdje li će vojno stanovati,
A gdje li će noćevati vojno;
Gledala jih pa jih je i klela
I svojijem opasala jadom:
Sinje gore, vi nebile puste,
Ni mojemu neobične vojnu,
Ni njegovoj od zle kobi glavi;
Nežal' te mu hlada bukovoga,
Ni kladenca vrela studenoga,
Nek umoran nije željan hlada,
Neka mojih neosjeća jadah;
A vi biele po gorama vile,
Hranite ga a i branite ga,
I drugujte, al nemamite ga,
Jer ako mi zamamite vojna,
Ja ću ići za goru na vodu,
Pa ću mutit bistricu vodicu,
Gdje sjedate pa se ogledate,
Ter zabludne mamite junake,
Na jabuke i na crne oke
I na zlatne vlase očešljane,
To ću vama vrelo pobuniti,
Neće vam se lišce sjenovati,
Ni zlaćene kose prelievati,
Pa nećete mamiti momakah. —
Tako neva nabrajala mlada,
Dok bjè danka bez nemila mraka,
I obila i gore i vile,
Jer od tijeh gorah prostranijeh
Još je njejna prostranija mešta,
A još su joj obilniji čari,
Nego što su ti vilinski dari.
Sunce leglo i jurve zaspalo,

Digitized by Google

I minulo doba večeranja,
Sve je palo pod koprenu crnu,
Na nijemu šutnju odazvano,
I ratari i čobani mladi,
I koji su pogubili ovce,
A i marva u torovih spava, —
Al' starica još nevečerava. —
U to doba i nevjesta draga;
Pa da rekneš, dragi pobratime,
Od druge bi pamet odskočila,
Ja l' se nebi u dom ni vratila,
Ona muči, ništa nepovieda,
Niti plače, niti koga kara,
Nit' svekrvi svoje kaže jade;
A svekrva kó i ona znade
Kobne mjere sina utajati,
I na svoje rane privijati.
Tako dvije druge boravile,
I sjerotne dneve prometale,
Snaha stoku muze i sabraja,
A svekrva na pašišće ganja,
Snaha snuje i tkalo podtkaje,
A svekrva predivo joj daje, —
Hljeba ima, i smoka imadu,
Što je božja udielila daća,
A Lukova ruka dohranila,
Pa se hrane i oda zla brane.
Kod svekrve nevjesti je liepo,
Gdje svekrva za kćer snahu znade,
A još ljepše kod nevjeste majci,
Gdje se štuje vojinova majka,
Od svojijeh draža roditeljah,
Pa velimo da jim nije ružno.

Digitized by Google

Tko će ići, da dostigne Luku!
A nebi ga dostignule vile,
Pošto se je s ljubom razstanuo;
Daleko su odnieli ga biesi,
Gdje bi konju do užine bilo,
Tu je njemu do ručaonicah;
Nit' ga sreta tko, ni kud će pita,
Niti mu je stalo kazivati,
Jer ni svojoj nije kazó majci, —
Al na duga dnevu putovanja
Susrete ga kume Vukašine,
Dobru sreću nahvalio Luci,
Vuku bolju odužuje Luka,
Pa kum kuma radi želje pita:
Daleka li putovanja kume?
Znaš li da je vjera u kumovah,
Koja doslje izdavala nije, —
Jesti vjera u krstnih kumovah,
Tvrdja nego bratah i sinovah,
Pa ću ti je potvrditi kume:
Evo sam se puškom zametnuo,
Ostarjelu majku ostavio,
I vijernu na ognjištu ljubu,
I sve moje sjeromaštvo pusto;
Nije majka za oglušivanja,
Niti ljuba za odbjegivanja;
Nit' je kuća za razkućevanje,
Al je meni pri na glavi kume,
Valjda znadeš da ti nepoviedam,
Koje su mi na plemenu kletve,
Da neimó od zakletve sina,
Kad o Turke neokaljó ruke;
Mog' su djeda pogubili Turci,

Digitized by Google

Pa moj ćaća promašio kletvu,
Nestigla ga, a neokajó je;
Pa i njega cvijelili Turci,
A kletva je preložil ana me;
Znaš Vukase, davno nije bilo,
Pa i mene Muja srazit šćaše,
Pa zavali njegdje klanac Muja,
Jer mu u tudje bješe duge ruke,
A pizma je težka u Turakah,
Kó i mrtva u rukama glava,
Hoće rieti Vukašine krivo,
Hoću dopast biede na ognjištu,
A za prava Boga pravednoga;
Mislio sam na svakoju ruku,
Pa sam jedno domislio kume:
Volim mahnut' preko gore crne,
Žir zobati, s lista vodu piti,
A u torbi glavu prenositi,
No u domu strahovati svomu,
I straviti majku i ljubovcu,
Rano raneć, kasno dohodeći,
A od svog se uklanjajuć blaga..
Evo odoh u hajduke kume,
Neodaj me bez golema jada;
Već ako vi dozlovjede Turci
Il za zulum, il za moju glavu,
Neka tvoja pukne viš Koritah,
Odpuknut' će moja sa Javorja,
Po tom će te poznavati Luku,
Ako vama trebovao Luka,
Il rad vaših, il svojijeh mukah;
Vjera vi je, izdati ve neće.
A tako ti kumovanja kume,

Digitized by Google

Ako mojoj bude nužda majci,
Radi soli, jali hljeba biela,
Nemoj je se oglušiti kume,
Porad Boga i poštenja moga,
Na junačko tvrdo dugovanje,
Ako sreća pokloni nam zdravlje. —
Pa pri tom se razstali kumovi;
Štono ostà, veli odlazniku:
Blago tebi junačino drevna,
Gdje si mogo srcu odoljeti,
I staricu majku preboljeti,
I ljubovcu ostaviti viernu,
Da na jednoč zavrgneš sužanjstvo; —
Svi ćemo mi tebe spominjati,
Kad nam porez il komore dodju,
Ili panu na konak stražani,
Il potjera zatraži uhodah,
Mi ćemo se zlopatiti Luka,
A ti ćeš se pokojiti divno,
Pijuć hladno pod Omarom pivo,
Gdjeno kosov zulumćaru sudi,
Jer sudjavi u selu mu nema,
Ni u selu ni u polju ravnu,
A kamo li u bijelu gradu, . .
Hajde Luka u sto dobrih časah,
Sreća tebe u goru odniela,
Pa ti ona godila u ždrielu,
Ognjilo ti nekratilo žara,
A desnica neosegla maha,
Vedro oko ciljnoga pogleda,
Pa i krivo da bi poglednuo,
Pravo palo komu se poslalo,

Digitized by Google

Ko u kolu rumena jabuka
Namienjenoj u krilo djevojci.
Gledale su iz sela seljanke,
I bijele iz Zagorja vile,
Gdje se Luka s ljubom razstanuo,
I gdje Luka oprosti se s Vukom,
Pa plakale u selu seljanke,
A pjevale na Zagorju vile;
A da nisu vile zapjevale,
Tko bi znao kud umače Luka,
Kad očinjem ukradè se vidu,
A šta li je naumio Luka?
Pa kaži nam, pjevalice divna,
Ti koja si pratila i Marka,
Sa bijelim lišcem i gr'ocem,
U zelenu goru omarovu,
I njegova vodila šarina,
I razboje kazivala Marku,
I desnu mu umivala ruku,
I brijedku masatila ćordu,
Pa i rane vidala krvave,
I kitila za kalpakom perje,
Pa iz gore poklicala divna,
Ter u sela sanosila glase,
Neka momci znadu i junaci,
Kuda prodje, gdje prenoći Marko,
Gdje li Marko mejdan okaljao
Crnom krvlju suparnika svoga,
Pa si Marku i smrt povidila,
Kad će usnut pod jelikom Marko,
Pa si vilo i sahranila ga,
Na Urvini kraj studenca hladna,
I njegova do njega šarina, —

Digitized by Google

Šarca siva jesi zaronila,
Al Marka si poživila vilo,
Jer ti ga je srcu žao bilo,
Ter ga njegdje u potaji hraniš,
I opajaš pivom životnijem, —
Daj! nisi li pregorkinjo draga,
I ovoga pratila junaka,
Rad ljubavi Kraljevića Marka
I njegova po Krajini glasa, —
A nije li i Lukova majka
Trudna sjela na plandišću mlada,
Na planini a na vilenici,
Ter tu svoje breme olakšala,
Umila ga a nepovijala,
A vi došle ter mu kumovale,
I bilje mu od urokah dale,
Da ga nebi urekle seoke,
Crnooke Zubačke djevojke,
Pa se vašeg' oglušio dara,
Kumovanja i omilovanja,
Kada bude za bojna mejdana; —
Nješto tako vele nam bajanja,
Jer on odè, a nekazà majci,
A za njime pa nejadi majka,
Valjda znala pa se i nadala,
Tom zaročnu danku i razstanku.
Kliknù biela s vilenice vila:
Evo Luka proz planinu prodjè,
Proz planinu proz jadikovinu,
Jadikujuć svoje sudbovanje;
A mi s njime gorom putujemo,
Jer smo njega čedom kumovale,
I ljuljati majci pomagale;

Digitized by Google

Al ga stara plaho milovala,
Kó zenicu vida očinjega,
Pa mu težko ostavit je bilo;
Al su naši odolili čari,
On jur natrag k miloj ljubi neće.
Vjetar diše, gora romoniše,
Puna gora tajna razgovora,
Tko njom idje, i s njom zborit znade;
Grede junak, s njom se razgovara,
Kó da ima vijerna drugara;
Al sám banù pred bijelu crkvu, —
A gdje bi tu biela crkva bila,
Od svud gore nemile i puste,
Sa sve strane uvalile stiene,
U mašinu crnu uvijene,
A šikare sdumale se guste,
Nikud sela, ni bijela stana,
Pa da bleneš tri debela dana,
Nebi ništa zadesio živa,
Van da orla jal sokola siva,
Gdje se penje uz stiene niz stiene,
Da ga grozna samotinja mine; —
Al tu ima osvećena crkva,
I bijela zida samostana,
Ozidana kano i tesana,
I uz vele zavjete nizana,
Pa je nije poharalo vrieme,
Niti su je plienili hajduci,
Nit' srušilo zrnje od topovah
Nesretnoga rata Omerova,
Kad Ibrahim-paša puškaraše,
Na nju za tri danka bez prestanka;
Dosta crkva milostinje prima

Digitized by Google

Od sve sedam uz Moraču brdah,
Dosta biela ima polaznikah,
I zavjetnih i nezadušnikah,
Sa četiri, osim brdah, strane;
Jer u njoj su moći Vasiline,
Što narodi štuju i cjeluju,
Poraz raznih biedah i nezgodah,
Pa jim uba dobra molba biva,
Pa tu čudna trate svetkovanja
I strižena čine kumovanja,
Kumovanja i bratimovanja,
I junaku junak vjeru daje,
Pred moćijem svetitelja divna,
Rukuju se i preklinjaju se
I grle se i krv crnu ližu
Jedan drugom' iz obraza biela;
Ruke ruče, da se neizdaju,
Kletve meću, da se neodaju,
A krv ližu, da zalogu tvrde
Kako svoje požaliti neće
Za vijerna izkapiti druga;
Svakom' crkva utočište daje,
I ništijem ko i bogatijem,
I putniku a i nevoljniku,
I zabludnu gorskom odmetniku,
Koji bludi, ne da puku hudi,
No da svoju priukloni glavu
Od zuluma i od noža kruta,
I da koga okaje brajana. —
E to ti je pod Ostrogom crkva,
Biela crkva u pustoši mila,
Kano ruža u pó polja biela;
S nje krst zlaćen sjajnim gori žarom,

Digitized by Google

Po caklenih hridih odasieva,
A skalni se hridi smiju na nju
Tihim mirom i slobodom zlatnom.
U crkvi su Božji ugodnici,
Što svijetske odakleše časti,
Tašte pùti odrekoše slasti,
Ter se gluhe u svodove druže,
Da bez strasti samotinji služe,
A tajstvena žrtvenika dvore
Uz krieposti i postove spore,
Rano raneć i metanišući
I molenja u sbor čitajući,
Svaki za se, a svi za svakoga;
A kad kakva prieka muka dodje,
Ja li rodu ja li zavičaju,
Ja l' njihovu skrišnu samostanu,
Gotovi su vriedni samotnici
Sklopit knjige, a jamit oružje,
Pa i ono njima pristojano,
Jer su mu se svikli u djetinstvu;
A kû žicu uzme čedo na se,
Ta ga grebe i pod siede vlase.
K crkvi tamo i naš teče Luka;
Rad šta tako k crkvi teži naglo,
Da se sjećaš sjetiti se nećeš,
A da gataš pogoditi nećeš;
Jer nevodi za ruku djevojku,
Da prstenom š njome vjeru veže,
Niti vodi sebi lična druga,
Pobratimstvo da utvrdi š njime;
Il ćeš rijet, k crkvi teče Luka,
Da se striže na zavjete težke; —
Prilika je, ni to biti neće,

Digitized by Google

Jer je momak omašite dobi.
Da pitamo Milu Igumana,
Štono sjeo pred crkvene dveri
U vječitu hladu šimširovu,
A do njega murve ocvjetale,
I kostile opružile grane
Sa vinikom vitom ovjenčane,
A proz njiha i voće i cvieće
Mirisavo razprelo pupoljke.
Starac sjedi u mrku odielu,
Kó da mu je kuća izgorela,
A crljenim spaso se pojasom,
Kud mu brada strunila se biela,
Pa to crno začinila ruho,
Na lievu se podnimio ruku,
A desnicom brojanice sbraja,
Ter on gleda na stazne sastanke,
Gdje se stiču iz lomnih točilah,
Kano na ston rieke iz vrijelah,
Tko će njemu na uranak doći
I dobro mu nahvalit jutarce,
Ja li česvu knjigu donijeti,
Ja l' bogalja privest bolestnika
Na molitvu i na ozdravljenje,
Il dovesti gojena jaganjca,
Rad podatka u stočnu imanju,
Ja l' bijela kabó doniet mlieka,
Za debela blagoslov skorupa.
Istor momak hrupì na sastanke,
Pa pokročì k samotniku starcu,
Kapu skida do zemlje se sliega,
Dugu u tle poronuo šarku,
Pa on častnu metaniju daje,

Digitized by Google

Po tom starcu i desnicu ljubi; —
Blagosovom njeg miluje Mile
I pita ga za putničko zdravlje;
Namjernik mu tiho odpovieda
Desnom dvoreć rukom na prsijeh:
Sveti Otče! potreba me ganja;
Nije glad ni golotinja naga,
Da me hraniš i odjeneš ruhom;
Već sam žudan pitje od nebesah
I duhovna vrla razgovora,
Za grieh korbe i pomilovanja;
A ti griehe duhovniče karaš,
Griehe karaš, grešnike nevaraš;
Ti jih karaj, izpovjedit ja ću,
A na tvrdu vjeru svešteničku:
Evo sam se Bogu zarekao,
Da ću ići u goru zelenu
I odmetnut u hajduke glavu,
Jer je meni muka dodijala
Od Turakah, od progoniteljah;
Kad u selo, al u selu Turci,
Kad u polje, al i tu su Turci;
A mene su zazlobili kleti,
Ne s hrdjava djela ničesvoga;
Nisam Otče poharao Turke,
No su mene oni plijenili,
I triputa u vijeku momu;
Nisam otče ubio Turčina,
No oni su smakli djeda moga,
Pa je na me složila se kletva,
Da nemogu da podgojim čeda; —
Nisam otče ni opsovo Turke,
No oni se krstom zalagaju,

Digitized by Google

I častnijem tvojim petrahilom,
Pa i svetog potresaju Vasa
Gdjegodier me sakobiše Turci;
A vjera mi podnijet nedade,
Da me takim časte pozdravljenjem,
A na prava Boga neviernici,
Pa sad na me ulomili zube,
Gdje jim nedali odagnat ovacah,
Ter prijete do u mrtvu glavu; —
Pa ja mišljah na svakoju ruku;
E da bi jim vjeri vjerovao,
U nevjeri vjerovanja nema,
Hoće moje kosti izlomiti,
Pa na kraču hraniti me majka,
Ja l' me hitit u tavnicu tavnu,
Pa mi ondje kosti otrunuti,
A što živa nesagnjije mesa,
To će hrti po bunišću vući;
Volju da me stravom strave vuci
Po lozniku i po omariku,
No kod kućnog mog imanja Turci;
Meni moje za manguru blago,
I ljubino ljubavno gledanje,
I majčino milo milovanje,
Koja me je ponela s bojazom,
A s većijem odnihala strahom;
Pa strahujem odkad se poznajem,
I kad spavam o zlobniku sanjam;
Pa što bi mi tako domovanje
I sužanjsko jadno živovanje?
Bolja su mi tri ciglena dana,
Gdje neima o Turčinu glasa,
Nó stotinu da navršim lietah,

Digitized by Google

Kud kopito okrutničko šeta;
Koja me je odhranila skupo,
Ta sudbina drugoj dat me neće; —
Pa što bi ti dulje besjedio,
Kad sve znadeš, divni Igumane,
Sám u hladu sjedeć šimširovu,
Kó i oni, koga bieda ganja;
Već molim te, brižan korioče,
Što svačija pomanjkanja karaš,
A nevaraš Boga istinoga,
A miluješ sakrušene duše,
A nikoga na zlo nagnat nećeš,
Nebi l' moje okarao griehe
A pokornu omilovó dušu
Dobrim darom nebeskijem žarom;
Nisam otče vjeri pomanjkao,
Nit' vagnuo kome sam je dao,
Niti brata odô nevjerniku,
Niti zadô biede susjedniku,
Nit' na žao učinio majci,
Nit' tudjega tora prekročio,
Nit' inoga preljubio druga,
Niti momku skudio djevojku,
A nit' čijih stravio janjacah,
Niti čije pčele učinio,
Nit' sjerote štetom ucvielio,
Nit' prosjaka otjerao s vratah,
Nit' na himbu zaujeo bratah,
Nit' častnoga posta potrapio,
Ni praznika poslom potratio;
Grešnik jesam, jer bez vine nisam,
Al se Bogu nizim i podajem,
I za moje sve hudobe kajem.

Digitized by Google

Poklam starac sasluša grešnika
I ocienì otuženja prieka,
Riješì mu, što je za riešenja,
A hvali mu, što za hvalu bješe,
A malo što ima za karanja;
Pa ga u hram privodio smirna
Do častnoga na trapezi kvasa,
Ter mu prisnu okriepio dušu
Mrvom biela hljeba pšeničnoga
I kapljicom piva lozovoga,
Da mu hljebac gladovat nedao
Tajna žara nebeskoga dara,
A da vince duh mu ogrijava
U mrzloći griešna djelovanja. —
Tu mu Mile brašljenicu sprema,
Ko vječnijem što putnikom daje;
A tì putnik neišće mu ine,
No se bije u široke grudi,
I pred tajnu trapezu cjeliva;
Pa dočim se Bogu pomolio,
Da mu neda poginuti duši,
Da mu kobi zle na putu kruši,
Pa da mu je srećno putovanje,
Dotle odprô škrinju Milutine,
Skupu škrinju u srebrenu kvieru,
Pred kom žari uljenica žarom
I dva steća stupa voštenika
I u danu, kad klisara čuva,
I u noći, kad Iguman spava;
Ter Milutin Luki moći daje,
I zapise od pomoći vele;
Moći jesu Vasa velikoga,
A zapisi Petra Njeguškoga;

Digitized by Google

Pa duhovnik besjedio Luki:
Podji s Bogom moje djete drago,
Eto sam te podvorio harno;
Nisam sine pivom ni jedivom,
Što no traje od jutra do mraka,
No do sudnjeg da te kriepi danka;
Još eto ti moći od pomoći,
Boga vjeruj, a uzdaj se u nje,
Čuvat će te od smrtna udara,
A ranu ćeš lahko preboljeti
Ako koju stečeš na junaštvu;
A steć češ je, promašit te neće,
Rad usviesti i boljeg opreza;
Vino piti, a neopiti se,
I krv liti, a neproliti je,
Nije bilo nit' će biti Luka;
Al nemoj je ni žaliti sine,
Jer rane su junačke čelenke,
Mrtve glave neumrle slave.
Ma kad budeš u planini Luka,
Neudaraj na putnika trudna,
Bio vjera il nevjera huda,
Jer on tuda za nevolju hoda,
Da dobije što mu kuća nema,
Il progoni tudje trgovanje,
Il pronosi skupo dugovanje;
Na tako se nelakomi blago,
Jer i tebi ostati će pusto;
Necvijeli kod stoke čobanah,
Jer će tvoje ujest vuci blago;
Po glavama nemeći ucjenah,
Jer će tvoja sčekat namet glava;
U hajdučke jeftina je ciena,

Digitized by Google

Kolik mrka u proljetje vuka,
Koji često zarijeva marvu,
Pa mu koža ode za jarčevu;
A ničije necvijeli majke,
Jer će tvoja crna dopast ruha;
Nedebeli gdje prenoćit dodješ,
Nit' poručuj da se konak gradi,
Nit' težkijeh išti brašljenicah;
No gdje baneš, nenadom se nadji,
Pa prisjedaj za občinsku tolu,
Što je Bog dó i danak donio;
Od tebe se ukloniti neće,
A svak će te podvoriti voljno, —
Rano rani, a Bogu se moli
Po osvitku bijela jutarca
I zahodu svijetla sunašca,
Pa mu hvali sunčevo grijanje,
I cvijetno zorom mirisanje,
I ptičicah u grmlju pjevanje,
Ko što one Tvorca blagodare,
I ti skladaj molitvene dare. —
Ajde sine, na dobro ti bilo,
Čuvaj rusu na ramenu glavu,
Nemoj da ti ode u bezcierje,
Van kad dodje u prigodu bojnu
Za krst častni i za vjeru slavnu,
Il za vierna osvetit brajena,
Il za vjeru posvjedočit stojnu,
Komu si je založio drugu;
Tada ruse ni žaliti nećeš,
Jer za take zadušbine prave
Oštedjuju harni borci glave
Ko za svoje kralji krune drage.

Digitized by Google

Težak težku zemlju plugom para,
A zemlja mu sito žito radja,
Pa se kruhom obitola hrani,
I još uz nju mnozi namjernici,
Ter težaka skupa blagodare;
Eto njemu zadušbina vela! —
Duhovnici blagosove daju
I blagdane slavne osveštaju,
A puci jim zasluge priznaju
Sa klanjanjem i sa poštivanjem;
Eto njima vrla zadušbina! —
Svietli kralji sa priestolja sude
I svrstuju na put pravi ljude,
A narod jim pokornostju plaća —
Pa kud bi jim častnija zadaća?
Al njini se nepjevaju čini
Po tudjini ni po domovini,
Veće bojna borca u planini,
Što se druži drvu i kamenu,
Sjajnu diljku nosi o ramenu,
Sa žedjom se hrve i sa gladom,
Al kada mu kobni dodju glasi
Da njegovu dušman kuću cvieli,
Ja l' njegovu ja li susjedovu,
On nežali do sukoba poći,
Pa dušmana svietu snimi s vrata,
Ter narod ga živa blagosiva,
A kad pane na sukobu krvnu,
Njegovo se nekara ginenje,
Nit' mu kuka pri opielu majka,
Nit' mu ljuba mrko nosi ruho,
No s njegovim rod se činom diči
I rodjena ponosi država,

Digitized by Google

U kolu ga povode djevojke,
I proz goru pričaju putnici,
I u knjige pišu sveštenici,
Ter mu u hram poju spominjanje, —
Pa može li bolja bit mu daća?
Dok sveštenik divno besjedjaše,
Luka staše i metanisaše,
A s rieči mu srce kopnijaše,
Kó kad sunce santu leda kravi
O vrućemu dnevu Ilinovu;
A nužde mu ni sboriti nema,
Za odati namjere potajne,
Budući jih sam sveštenik kaže,
Kó da mu je naćó na srdašcu,
Pa u bielu knjigu povadio,
Tere mu jih čita bjelodano. —
No jur vrieme razstati se bilo,
Pa s Igumnom oprašta se Luka
I s bijelom crkvom i oltarom;
Častne vješa moći o njedarcu,
A svijetlu o ramenu diljku,
A rukom se maša do pojasa,
Ter priloga zavjetna mu pruža;
Nedaje mu, jer ga nema, blaga,
Već srebrene puce od njedara,
Što je momak kovó za vjenčanja
I nosio na pijeru svomu,
Pa po tome ni nosio nije,
Jer bi mu jih uzkinuli Turci,
Ja li na njih porez udarili,
Pa ni sada netrebaju Luci,
Da mu zveče gdje tihoću traži,
Da mu sjaju, gdje sjajanja neće,

Digitized by Google

A junak će bolje namicati,
Ako kad mu nohat milo bilo:
„Jami otče! podarenje malo,
Pa za moje pouzdanje velo
Priždi dvije svieće voštanice
Pred likove svetiteljah jacih,
Vasilije i svetoga Luke,
Da me Turkom nedaju u ruke;
Ja ću tvoja sliedit svjetovanja,
Ti ćeš moja kobit djelovanja,
A motriti na dva žižka žarka;
Kad uzplamte, u klancu je Luka,
Pa se otče dobru nadaj glasu;
Kad uzprašti jedna od obijeh,
Tad Lukova s mjesta prašti diljka;
Moli da ga nevarala žarom,
I kud htjela dare donijela;
Kad uzprašte skupa obadvije,
Vatra pali s obedvije bande,
Tiesno glavi i tamo i amo;
A kad stanu talit se obije,
Znaj da valom bojna krv se lije;
Tad dvostruči molitvu za Luku,
Da odoli suparniku svomu;
A kada bi Bogu drago bilo,
Da zavjetne ugase se svieće:
Namijeni opielo za Luku,
U klancu je posrnuo Luka,
I rusu je usijao glavu,
Pa da Luka neizgubi dušu...“
I nebu se svodi oškrinuli,
I proza njih svetci osmjehnuli,
Što jim mio Lukov prilog bio.

Digitized by Google

„Ostaj s Bogom otče Milutine!“
„S Bogom pošó sine Lukašine!
Ako bi te nužda dotjerala,
Da poišćeš svetiteljah dveri,
Ako bude u životu Mile,
Vjeruj njemu, kano otcu svomu,
Harno će te poslužiti Mile.“
Odè Luka kano gorsko zviere,
Korak njemu odovud valjade,
Više neg su i dva k crkvi bila;
Jer je junak dušu namjestio,
A srce mu grebe u planinu. —
Ostà Mile čisla nabrajući,
Žali Mile što nemože š njime,
Pa junaku zamiera korake, —
Al tko bi mu mjerio lagahne?
Neka mu jih biele mjere vile,
Pa ćemo jih upitati divne,
Nek nam kažu na vjeru junačku,
Kuda prodjè i gdje dodjè Luka.
A sad nam je prieko dugovanje,
Da spanemo k domu Lukšinovu,
Da vidimo što mu ljuba radi,
I za zdravlje upitamo majku. —
Bratjo moja, tamo sa daleči,
Kî na blizu s nami niste bili,
Rad ste znati nujno boravljenje
Hajdukova doma i čeljadi;
Da sidjete u selo i sami,
Nebi vama milo vidit bilo:
Sve seoske njive podorane,
I sgusla se bjelica šenica,
Zlatno klasje nadhitilo lišće,

Digitized by Google

A Lukova podvornica crna,
Po njoj klije trnje i korovlje,
Pa mu po njoj gladni vóci riču,
Što jim na njoj zimovnice nema,
Jer nisu je ralom izorali; —
Sve seljanke stoku odagnale
Na planinske ljetne savardake,
Pa stanove smokom napunile,
I planinke vunu očešljale,
I naprele jarine djevojke,
I naplele bijelih bječavah;
A Lukove nestrižene ovce,
Nit' se strigle niti se solile,
Nit' jim tkogodj zapise donio,
Da jim roge nevrte pamravi,
Coparice da nestrave janjce,
I da vrane nepogane runa,
A da mlieko napreduje bielo
I za ljetna obilna namlaza
I za zimna smoka potrošnoga;
Toga njima vidočenja nema,
Pa mnoge su poletile s reda
I od vuka i od pustovnika,
Jer jih loše stara čuva majka;
Nečuva jih za napredka gojna,
Već kó da će ostati joj puste;
Što u večer od namlaza nadje,
To nevjesti i njoj ručak biva,
A jutrenju večeraju diežvu,
A za dugu i nehaju zimu;
Jer kada se doćuka do grada,
Kako se je odmetnuo Luka,
Potjera će potjerati Luku,

Digitized by Google

I stražiti na njegova vrata,
I bijele oplieniti ovce;
Pa s toga se nebrigale druge,
I što mogu svrstovati hude,
Bez vidoka i mužačke ruke? —
E tako su biedne boravile
Polovinu danah ljetošnijeh,
Hranile se ubožnijem gladom,
I pasale nevoljom i jadom.
Čicm susjedi opazili vierni,
Da se k domu nepovraća Luka,
Ljudi bili za Boga hajali,
Kumovi se kumstva spominjali,
A rodjaci krvi i ljubavi,
A dužnici zadužničtva dužna,
Dobrotvori zadušbinska čara,
A svi skupa junačkoga hara,
Te se staše navraćati ljudi
U sjerotnu kuću Vukalovu,
Pa staricu pitaju za zdravlje,
A nevjestu za samoću nujnu,
Obedvije za sjerotovanje;
Što kom moglo od desnice poći,
Te jim nitko nekrati pomoći; —
Pa se kuća razgovori pusta,
I sjetna su ogranula lišca
U nebozih tijeh sjeroticah;
Od bližnička ljubavna gledanja
I njihova ugleda se marva,
I češće jim dimili komini,
I sve jim se udobile kobi;
Tek nevinoj jedan jad je dobi,
Kad k drugama na sijelo dodje:

Digitized by Google

Sve njezine drúge očešljane
I ubrane i vele ljubavne,
Uza zibke čarom obujane,
Zabavljačke drage zibajući,
Mile svoje druge spominjući,
I trista jim dajuć nadjevakah
Od draganja i od radovanja;
A kad ona u svoj stanak dodje,
Niti zibke niť od zibke glasa,
A kamo li da poljulja sina,
Čim bi svoga spominjala Luku; . .
Nikom niče uza stienu hladnu,
Al stijena jadovna i hladna,
Niť njezina dragovanja gladna,
Niti žedna od očijuh suzah;
Niť joj daje tužnoj čežnji glasa,
Niť joj divna zna ureći pasa,
Niť joj može odumienit jada, —
Pa se uz nju kameni Jovanka,
Kukavica kano udovica,
Od sumraka do bijela danka;
Al šta će joj i danak donieti,
Sjem nevoljna prediva i tkanja,
A još više plahovna predanja,
Kad će vrani preletiti crni
I iz gore ružne proniet glase,
Ja l' u selo dopanuti Turci,
Ter podignut u planinu hajku,
I ucvielit hajdukovu majku, . .
Kuku ljubi, i gore od majke! —
Prem su ženski malosežni umi,
Ma što su jim umi krątkosežni,
To su nježne naglije jim ćuti,

Digitized by Google

Pa kada se zaveze u jade,
Da ćudljive okreti nemade,
Bi je kobni umorili sluti;
A sluti su što proročka vieća,
Tom, koji jih na žalost osjeća.
Ma nek stanu i sluti i jadi, —
Daj nam kaži iz planine vilo!
Kuda prodjè, i gdje zadjè Luka?
„Zdravo Luka u planinu udjè,
Gorom pjeva glasno i obiesno:
Davori mi Romanio divna,
Jere nigda nisi sama bila
Ja l' prez vuka, ja li prez hajduka,
Ja prez bielih na zborišću vilah;
Zaroči me zavičaju svomu,
Makar nikog u tebi nebilo, —
Sam ću s tobom ljeto ljetovati...
Jeknù gora od junačkog glasa,
A iz nje se odazvaše druzi,
Mrkonjići po primetih vuci;
Vuci viju, ne da ga pozdrave,
Veće da ga na uhodu strave;
Al se Luka neplaši od vûkah,
No su njemu i ti mili glasi,
Neka nije jelovina sama,
A zna da nanj ta družina neće;
Pa kročio u jelovu stranu,
Išće hladna u gori kladenca,
Što je njemu za potrebu prvu,
Po tom gustu omaru za hlada,
I za ljetnjeg od pokoja stana,
Pa pećinu prina jelju steću,
Za postavu i zimninu stojnu; —

Digitized by Google

Bog mu dao u rodnu omarju
Vitu jelu za debela hlada,
Poviša je od Čengića kule,
Prostranija od Lukina dvora,
A zelena ljepša od čadora;
Jelica je prozaplela grane,
I da izhar i da kiša mahne,
Nebi momku okvasila brka,
A kako će tko iždit hajduka. —
Bog mu dao u timoru ljutu
I pećinu za zimninu stienu,
Nije širja od Trebinja grada,
Al je tvrdja i od Biograda.
Da mu dodje stega od dušmanah
Mogla bi mu biti pouzdana;
I da šiba poklonit je neće,
A kamo li da tko na nju srne,
S ljutiem nožem preko smrti crne. —
Pa mu dao i vreoce hladno;
Nije bistro kó oko hajdučko,
Mà bistrije od sinjega mora;
Nit je pjano ko primorsko pivo,
Mà od njega pitkije je Luki.
Tu je sjeo i odpočinuo,
I s kladenca umio je ruke,
Pa sa plećah dobavio torbu;
Iz nje hljebca povadio biela, —
Hljebac slama, ter se njim zalaga.
Istor nješto šušnù iza granja;
Misli hajduk vuk srndaća ganja,
Il za njime potjera prianja;
Brže djisì no šušnulo listje,
I kosović sa listja na granu;

Digitized by Google

Pa kosovu haramija prietì:
Hej kosove kó sova nebio!
Mrka tvoja nesiedila krila,
Dok nevidiš Kosova krvava,
Kó kadno ti bielo biše perje,
Sitničkoga pjevaoče luga!
Sitnica je pronosila glave
I krvave progonila plave
A junačke plakale su majke; —
A ti nehtjè povrgnut pjevanja,
Pa te majke okleše junačke,
Ter i danas ta te sudba ganja,
Da te svatko plahne izpod granja,
A pak i ti preneš svakogare;
Mà ti dàše povlasticu majke,
Da u gori junacima sudiš,
Uviek glava da ode za glavu;
Al ti njekad i po dvije daješ,
Prave glave za ćelavu krivu! —
Nek ti prosto što je doslje bilo,
Mà odsele bolje pravi pravdu;
Nedaj prave za deset krivijeh.
E tako ćeš mojoj sudit koso, —
Još ako ćeš okajati kletvu
I crnoga oprostit se ruha,
Ti ponovi grobove krvave
Na Kosovu ili na Grahovu,
Gdje ćeš skupo potratiti glave,
Gorskog dajuć zatočnika pravu
Za stotinu dušmanskijeh ravnu.
Pa tako ti gnjiezdo neplakalo
Od lasicah i od gušternicah,
Niti unj ti kukavica nila,

Digitized by Google

Kakono je navadljiva bila,
Pa sramotu legao si njejnu:
Tajimo se neodajimo se!
Jur znamo se, pa nestravimo se.
Ja ću plašit od tebe jastreba,
A ti da tko mene neprivreba
Na spavanju i na hladovanju. —
Kosoviću moj jedini druže!
Nemoj da te moja kune majka!
Zubačke su majke žalostive,
Sve će s njome zabugarit druge,
Pa će tvoje ovječiti kobi,
A steć nećeš u planini druga
Ter ćeš dopast kukavčeva ruga!
Jeo hajduk sita kruha suha,
Pio vode sa kladenca hladna
I postio i Boga molio.
To mu hrana i od glada brana,
Kuća jela, rudina prostierka,
Suložnica okovana diljka,
Drug kosović ptica nekajana,
Što ga budi prije jutra rana,
I uspana njekad preko dana.
Sove buka i urljava vuka,
Kad od gladi grize trulež s panja
Ter za mesa zube tociljava,
Ako stigne gdje jalova brava,
Lov šetakah pietlovih tetakah,
Dreka ježa kad lih na njeg preža,
Piska zmijah, kad jih babor vija,
Cika ševe, kad je poskok kuča,
Jednim okom sa neba, da ruča.
Vreva kunah, skomlic jazavacah,

Digitized by Google

I gorskijeh inih skitavacah,
Hajdučkomu razgovori stanu;
Pa se tomu privikao Luka
I tu čudne zadušbine gradi:
Lovi vuka da nejê jaradi,
Bije liha da ježa nedavi,
Tuče guju da ševe negnjavi
I pod nebom strijelja jastreba,
Da njegova druga neuvreba;
Jere se je zaklinjao Luka,
Neglêt posla kriva ničijega
A pomoći svagdje nejačega;
A i njemu pomagale vile,
Ter mu ruke snažile se biele
I svačemu odolile krute
I na vuke i na zmaje ljute,
Pa mu kobi sve na dobro slute.
A kad bi mu nestalo jestiva,
Umie junak precvrljiti zeca
I raškova nakopat korenja,
Pa umije i satine naći,
Iz bukova duplja hrgavoga;
Kad na cvaru zujne pčele svabi,
Ter jih pjane zaokupi tragom, —
Pa umije i čobane naći,
Kad bijele zaželi jamuže, —
Pa umije u sva sela sići,
A u svakom ima poznanijeh,
I junaka svak dočeka liepo,
I što mu je za potrebu prieku,
Svatko njemu kó od duga služi,
A nitko se na njega netuži;
Jer nikomu negradi nasilja,

Digitized by Google

A neshodi po bijelu danu,
Da tko s njega može dopast mukah;
A nestravi stadah ni čobanah,
A nemeće nameta na glave;
Gdjegod dodje ko kućanin dodje,
Što je Bog dô večera s kućanom
I pogaču na uprte vruću;
Sve Lukovo tu je dočekanje,
A to nikog oštetiti neće. —
Pa odkad se odmetnuo Luka,
Bogu slava i Bogorodici,
Po selijeh i po stanovijeh
Jur Turčina ni za lijek nema.
Jà kakva je silna bila straža,
S urlikanjem i sa puškaranjem
Prez izbavka svakog biela danka,
Da je živit omrznulo bilo
I u polju i u brdu pustu;
A u selo ni doć mogó nisi;
A sad od njih ni za želju glasa.
Dragi druže! šta bi od Turakah?
Ili poste duga Ramazana
Mješte jednog po četiri dana,
Il su njekud krenuli na vojsku,
Il hladuju u Trebinju gradu; —
Mà neposte posta Ramazana;
Jer četiri mjeseca bi bila,
A ni jednog nespostiše ciela, —
A niti su krenuli na vojsku,
Jer ta vojska u dalj nebi bila,
No na Zubce il na Grahovljane,
Da se istor nabjesuju biesa
I nahrane sjeromaškog mesa, —

Digitized by Google

Već hladuju u Trebinju gradu,
A hoda jim nije po selijeh;
Jer sám Luka jača od njih straža;
Pa kuhaju u tihoći Turci
Nješto krupno za golema vaja,
Al su tajni, pa neznade raja.
Hajduk slazi na primete često,
Pa se i on čudom čudi velim,
Što Turčina nikud nema kleta,
Da bi na njem oko ogledao
I sa diljke dva ciljnika brza,
Kako bi ga poslužili tekom
I junačkim na dohvatu jekom;
Al mu toga vježbovanja nema;
Pa svakakve misli boravio,
Preko dugih iskonijeh danah;
Al briga mu bila zaufana,
Vijernica osamljena ljuba
I starica milovana majka;
Kako jim je na domu samijem,
Imaju li drvah za grijanja,
Imadu li mliva za peciva
I je li jim samotinja kriva.
Jedno jutro rano poranio,
Prije nego jarko rani sunce
Na visoke vrhe omarove,
Umio se i prekrstio se,
Pa junačkog razgovora pali
I sunčeva čaje ogrijanja.
Junak hiti, al nehiti sunce;
Jer na tvrdu nespalo sunašce,
Već u zlatnu runu mekanomu
Razpalo se i oblienilo se,

Digitized by Google

Pa reko bi ni ustati neće;
A upalo po hajduku inje,
Pa junaka gledat je milinje;
Rusi su mu posrebreni brci
I na prsih runo zakovano
Uz srebrene toke poredano;
Bielo inje kó i srma živa,
Još da žarko po njem grane sunce,
Milije bi viditi ga bilo;
Ali žarko neodskače sunce,
Pa mraz hvata uz kosti junaka,
Gledao je na pomolu ranu,
Da bi česve upazio kobi,
Ja l' na mraku ja li na oblaku,
Ja l' na vitu boru i javoru;
Jer se kobi svaku zoru nada.
Istor prhnù kukavica sinja
U jelovo poviš njega granje,
Pa jadovno nastavi pjevanje;
Pjesma joj je svagdje obiknuta,
A najbolje oko gore crne,
Pa svagdje joj raduju se glasu,
A najskole u gori junaci.
Teke prije nek nepjeva sunca
I junaku nepada nad glavu,
Mà ova je dobro uranila
I junaku glavu površila,
A tome se hajduk nije nadó;
Jer još nije omastio ruku,
Niti čiju ucvielio majku. —
U tom sunce odskočilo žarko,
Očešljano i omilovano,
I za gorom umile ga vile,

Digitized by Google

Sunce pilji proz jelovo granje,
Ter zamiera srebrena junaka,
Rekó bi se ženiti će s njime;
Al njegovo nemilo milenje,
(A tako je svako braćo draga),
Jer što njemu dim nestali s brka,
Od duhanja trebinjskog duhana,
Biele srme i noćnjeg uresa,
To sunčani oplaviše traci
I poprsno okopniše runo.
Nije mio kó je prije bio,
Al nežali hinje za grijanje. —
Sunce grije pjeva kukavica,
Ptica kuka, a kara je Luka:
Oj! ubava ptico pjevalico,
Što si njekoč sestra bratu bila,
Divno brata milovala svoga,
Pa kad si ga izgubila draga,
Pobjegla si za goru na vodu,
Da umiješ suze od obrazah!
Pa tude si i ostala sama;
Jer ti milo nije kući bilo,
Gdje ti brata jurve doma nema;
I kako si tada okukala,
Ti naričeš jadna brata svoga
Svakog ljeta od Gjurgjeva dana,
Od Gjurgjeva pa do Petrovoga —
I još njega izkukala nisi;
Pa nigda ga ni izplakat nećeš,
Ako moju ti ustraviš majku!
Jadna ptica nerazumije ga,
A da kobna sjerotica znade,
Nebi njemu pristala na jade,

Digitized by Google

Već bi pala ka gradu Trebinju,
Pa Turačke oskrbila majke. —
Al nju hajduk bolje razumije
I na teške namjenjuje slute:
Ili mu je na umoru majka,
Ili mu je u nevolji ljuba,
Il će Turci u potjeru poći
Ter poharat sela i stanove
I otjerat ovne i volove,
A njekomu i savezat ruke,
A njekomu i odrubit glavu
Sa njegova u planini zdravlja;
Pa njegovo njemu mrzko zdravlje;
I sa svojom glavom zavadja se,
Neće mu se tiho hladovati,
Nit na istom mjestu jadovati.
Hajduk hoda od jele do jele,
Izviruje na drumove ravne
I na bojne oćućkuje klance,
A sve mu se nješto prividjava;
Jer ga rusa dobro boli glava,
Da mu Bog dâ da na dobro prodje. —
U nevolji koju boravljaše
Usamljenik gorom šetajući,
Od zle kobi i jutrašnje dobi, —
Istom čehnù grana omarova,
Grana čehnù, hajduk diljku krenu, —
I njegove oči ugledale:
Momak tapa proz omare guste,
Lahko tapa, jer travica spava,
Pod bisernim injem jutrenijem,
Pa da travi neotruni riesa;
Bliže idje medju prste zviždje;

Digitized by Google

Hajduk gleda al neprepada se,
Ter mu vidjè kapu oštruljicu
I za njome krstašicu granu;
Bliže idje medju prste zviždje,
Panj do panja korak do koraka,
Pa mu tiho odzviznuo Luka.
Mahom momak korak ukopao,
Vjeru daje, za nju drugu pita,
A vjera mu na dohitac diljci,
Valja kazat tko je, odkale je
I koga li u planini traži?
Momče kaže tko je i odkle je,
I za kijem po planini bludi. —
Koga htio toga ukobio;
Panj do panja junak do junaka,
Ruke šire i časte se zdravljem.
Po tom sješè na rudinu hladnu,
Svaki svoju pregrlio diljku,
Jedan drugom istinu zalaže,
Pa i svoje tajne mjere kaže,
Ter namjernik besjedio Luki:
Ćuješ li me haramio harna,
Bijeda me od Turakah ganja,
Pa ona me i dognala amo!
Hoćeš biti harambaša drugu,
Dok reknemo da hajdukujemo,
Kud nagnemo da i udarimo,
Gdje ročimo da i osvanemo?
Vjeruj Boga ostavit te neće,
Vjeruj Krsta izdati te neće,
Za živijeh o ramenu glavah..!
Zdravo druže! nek te noge služe,
U dobro si došao mi doba!

Digitized by Google

A tko takog nebi htio druga,
Nije dobra ni za jelom samu.
Jedna glava dva duga nedava,
Jedna ruka samrtnoj je druga,
A dvije će začiniti čorbu
I dvije će zamienit se glave. —
Evo ću ti biti harambaša,
A na vjeru u planini tvrdu,
Neznamo se, al se poznajemo
Po krštenju i po vjerovanju
I po kobna dana namjerenju.
Ista nas je sreća dotjerala,
Pa hoćemo da je podvorimo.
Nismo došli da tečemo blago,
Nit smo pošli da čohu deremo,
Ni da komu štetu učinimo,
Već oružja da se nanosimo
I da žive ukrijemo glave
Od zuluma i od silovanja
I nemila Turskog milovanja!
Postit ćemo i Boga moliti
A branit se iz kamena ljuta,
Pa ćemo mi nadkolit zlobnike. —
Evo ćemo hajdukovat druže,
Kud reknemo da i okrenemo,
Da junačkom vjerom nedarnemo.
Sreću ćemo dielit naporedo
I nesreću kano bratja bojnu,
Gdje stanemo da oba panemo!
Moja rusa za tvoju će poći,
A ti svoju za me žalit nećeš.
Pazi mene radi sebe druže,
Čuvaj puške a nehaji glave,

Digitized by Google

Ona će ti uzčuvati glavu.
Neka tvoja neodapne prva,
Moja valja da probere druga,
Pa za njome da se tvoja hrani
I nas oba od uzvrata brani. —
Mà nek stanu klanci i udarci! —
Nijesi li moj nenade dragi
Na zubačke staje prolazio
Moju staru gdje vidio majku
I sjerotnu sukobio ljubu?
Jesam Zubce prehodio krišom,
Tvoju staru vidio sam majku
I skobio vjerenicu mladu! —
Pa kako jim Bog pomaže druže?
Jesu li mi zdravo i mijerno? —
Zdravo jesu pa i mijerno su,
A nebogo sam znaš boravljenje,
U hajdučkoj kući kakovo je!
Skutom hajduk oči krije vrane
Da mu suze neugleda druže,
Ali mu jih žarko vidjè sunce,
Zraci žare, vrle suze jare,
Pa mu mrkla oba lišca liže,
A niz lišca na njedrih se nižu;
Mrzle bi se da se hladna tiču,
Pa bi sjale kó kamenje drago;
Al su vrele u junaka grudi,
Pa mu srce sjajne toke budi, —
Srebro zveči, mà srce neječi.
Al hman muku od svog krije druga,
Jer se sama očituje tuga.
Po tom nizko besjedio drugu:
Blago tebi kad nepamtiš majku...

Digitized by Google

A još veće kada ljube nemaš!
Ja ima li po selih Turakah,
Prelazi li uhodnica straža,
Plijeni li sjerotinji marvu
I za moju pitaju li glavu? —
Nigdje nema u selu Turakah,
Nit hodaju uhodni stražani,
Nit za tvoju propituju glavu! —
Dvoje prodje, nije davno bilo,
Pró biočkog vrela na humljane;
Moju šćahu oštetiti marvu,
A ja za svog zalegoh zvonara,
Jednog smahnuh s očinjega vida,
A drugi se mahnù za humljane,
Ter s toga sam odbjegao marvu
I tvojega poiskao traga...
Pravo druže, na dobro ti bilo! —
Bit nemože, ima n'akih jadah,
Ja u tvome, ja u selu mome;
Jer me jutros čudne spriše kobi,
Još mi glava neodumjenjava. —
Mà davno sam krenó sa Zubacah,
I tri puna potratio dana
Išćuć tebe u planini Luko! —
E bora mi to je davno bilo!
Tri su dana tri puna mejdana;
Za jedan će saletiti vojsku,
A za drugi síć u selo Turci,
A za treći počiniti jade. —
Sjeli druzi pa miluju brke,
A bijele usukuju ruke,
Mrske brazde na čelo navlače,
Crne oči jedan po drugome,

Digitized by Google

Pa kako se zgledaju miljano,
Kako li se uzdaju medju se,
Bi reć jedna gojila jih majka,
A nikad se ni vidili nisu.
Pa se čude jedan drugom druzi,
Kako su jih nahranile dojke. —
Luku znamo i njegove brke
I njegova pleća od aršina
I mišice zamašite ruke,
Al njegova neznamo nenada:
Momče mlado, jako mrče brci,
Mužka ti je zametica prava,
A pristo je izpod oka vrana.
Po nagoju i odrastu bojnu,
Kó tanani jelić na zagorju!
Da ga vide sa bojišća vile
I one bi onj se omrazile,
Kâ će prije sjesti mu na ruku,
Koja nije ujagmila Luku.
Oči vedre za cieljna gledanja,
Ruke jedre za bočna hrvanja,
A noge mu pouzdane stojne,
Da potjera stigó bi konjika,
A da bjegne uteći će vuku.
A srce mu da je prepadljivo
Nebi njega u goru donielo,
Nit bi njega hajduk kmetovao,
Za gorskoga sebi vjerenika! —
Pa šta bi mu veće poiskali —
Van dušmana, da ga pokušamo,
Hoće l' bježat il će dočekati,
Hoće l' pasti il će ostanuti? —
Pokle gorski sjatili se druzi,

Digitized by Google

I jedan se drugog nagledali,
Vjeru dali, o njoj nedvojali.
Harambaša mirovati neće,
Već od jele do jele se šeće,
Osluhuje odkle vjetar duje:
Ja li česva od zivkanja veska,
Ja l' od bojna dževerdara trieska?
Jer sve mu se nješto prividjava,
Što mu mrkne svega jutra glava,
A s uma mu nesilaze kobi;
Pa kobi su što i proročišća,
Kad jih junak u gori osieća.
Vita jelo vini k nebu grane!
Mili Bože pokloni nam zdravlje!
Jelo grane neka i mi znamo,
Gdje stanuje u planini Luka.
Bože! zdravlje, da mi dočekamo,
Na čemu će ovršiti kobi!

Digitized by Google

II. Potjera.

Kano magla bez vihara nagla,
Kad se dugo vije utihana:
Što se dulje ona vijugala,
To se većem ti nadaš upadu
I mećavnu buku salahuku.
Pa tako je, pobratime dragi!
Kada zlobne utitore duše,
Od kajanja znaj da se nekruše,
Već da tajne mute zlokovari,
Pa što dulje s mirom tajnovale,
To su gòre himbe sakovale,
Pa se većem plaši zloporazu.
Vieće vîli Turci Trebinjani,
U Trebinju u bedenu tvrdu,
Gdjeno straha nema nikadare;
A vjera je strah i zidô ga je
I zagnao u njega stražane,
Ter jih nije jurve po selijeh. —
Viećav vîli pa sborili Turci:
Allah vjero! goleme nedaće!
Šta sčekasmo u vijeku kratku,
Da nesmiemo iz bedena grada,
Evo ima tri mjeseca ravna,
Ni tovnijeh projahat paripah,

Digitized by Google

Nit našijeh svest u bostan bulah,
A kamo li u čiflike saći,
Po guvnijeh penjat čadorove
I skorupom nahranit kerove,
Napsovat se krstah u vršaju,
Gdje vlah krije u pljevi počinke,
Vijuć žito kad mu vjetra nema,
Što je naša žita polovina
Da bi njemu viša pola bila,
Pa da ima za bozuka*) svoga,
Djeci peći prisnijeh krstnicah;
A da našoj za bajrama nema;
I dosad je dotjecalo s karom,
Odasipljuć polovinu jaku,
Da nam staro sastavlja s novijem,
A raja ga i prodavala je,
Pa sve u nje više žita strvna;
A sada ga nêš ni za babinah,
A kamo li za godinu cielu,
Da se kuha hljeba izobila,
A kamo vi da se bule hvale,
Kako kojoj kmetovica prala
I po zrnce šenu izabrala
Za jerišćna smoka rezanika,
Pa gdje vi je sir i maslo gojno,
Pa gdje su vi ovni za pastrmah? —
Medet Age! selski gospodari,
Na trideset ja l' pedeset kmetah,
Što je nama prilučila pravda,
A za naše čisto turkovanje,
Turkovanje i gospodovanje

*) Rieč Turska, znači zadnjicu, služe se njom umjesto rieči „Božić."

Digitized by Google

I što biele čuvamo palanke
I brijedke spasujemo ćorde
I branimo vjeru od kaurah.
Nama raja od Allaha dana,
Da nas dvori i dohodcî hrani
I za harne znade gospodare,
Pa još na tom da Allahu hvale,
Što nas take imade vladare;
Jer krst krstu kad vladika biše,
Zubim su se za gospodstvo klali;
A za njiha nigda nije bilo,
Pa su Boga domolili svoga,
Da jim Turke dade upravnike;
Pa nas njima i dà upravnike
I evo smo snagu održali
I silovnu raju svrstovali,
Kano guje u prociepu ljute
Za četiri puna mužka vieka;
Jer smo pravo dinu službovali,
A medju se gledali se liepo,
Jedan drugom neradio kvara,
Već ginuo jedan za drugoga,
Pa nikom se oštetit nedali.
A što skoro naš car hotijaše,
Po kanunu, gjaurskomu právu,
Da i na nas porezu navali,
To nas hotjè da vlahom jednači,
Pa da vatru medju se ložimo
Prijući se i porez režući
Po imanju i po trgovanju,
Po zadruzi i po odijelu,
Što nam vjera podnieti nedaje,
Pa gotov se bjesmo zaratili,

Digitized by Google

Ti nêš na se, a ja nedam na me;
Mà Bog dadè i naši prvienci,
Dušmanskoj se dosjetismo varci,
Ter na kmete odturismo danke,
Neka dvaput u godini daju, —
Pa kakvi su i malo je za nje. —
A što carski iskaše fermani,
Da mu damo u nizame momke,
Biva našu djecu gjaurimo,
U moskovsko odjejući ruho,
A to kleto odielo opeto
Za Turčina ni pristalo nije,
Nit je kada na Turčinu bilo;
Jer se mìti i klanjati smeta,
A nije ga ni pogledat liepo;
Da ga nadreš na hrastovo kolje,
Sve bi vrane u sela bježale.
I tu smo se caru oduprli,
Što rekosmo pravo kakono je:
Da mi za njeg s rácom vojujemo
I čuvamo carstva od brdjanah,
A davno bi Bosnu podkopali
I njegovu dodijali gradu.
I tu našeg nadprsmo dušmana,
Koji cara na zlo nagovara,
U krstove da nas puti punjke,
A to bi nam istovjetno bilo,
Da koljemo za kurbana svinje.
Nu! junaci i gorega jada,
Što nemogu učinit dušmani
I carevi bijeli fermani,
Hoće Vlasi da urade sami;
Kako Zeko sjede na Cetinje,

Digitized by Google

Da brdjanom vlašku pravdu daje,
I naša je zanjušila raja,
Pa vilaši u jelovo granje.
Eno znate šta Banjani rade,
Kakvo djelo učiniše krvno
U carevu i našemu zdravlju,
Hoće da jim ni stražanah nema,
Pa da rade što je njima drago;
A s njima se i Zubci sroktali!
Eno hule Vučilovo krenù,
Pa mu kući ni povratka nema,
Ter evo nas zarobilo samo!
Zaludu nam konji i oružje,
Zaludu smo na okupu vojnu;
Hajde tko će u kmetove sići,
Da prividi što ljetina daje,
A kamo li da gotovu jamlja;
Vjera moja, nepomagala me,
Ono samo po planini vrlja,
A svi u njeg očim' su uprli,
Pa da komu proromoniš gorku,
Bi ti devet za ciglenu dalo;
A da štapom omarišeš glavu,
Bi je svojom platio krvavom;
A da ciglog u putila stegneš,
Bi podigli bajrak na Grahovu.
Već šta ćemo Age Trebinjani!? —
To govori Ćatić Ibrišaga,
A sluša ga tri stotine Agah;
Sve su Age níkom poniknuli,
Dok su težke misli probavili,
Pa po tome sborili su Turci,
Kako komu redna dopadala,

Digitized by Google

A svima jim težko pojednako;
Pa na jednoj svi su zaključali;
Jer su skladni uviek oni bili
Štogodir se oko raje radi.
Svi rekoše, na noge skočiše,
Ter kôli jih na vijeću bilo,
Toliko se nabroji puškarah,
Čiem bi dlanom o dlan udario;
I još svaki po kog vodi druga,
I zelena ponieli barjaka,
I konji su i oružje bojno
I topuzi i nadžaci ljuti;
Konji trču, Trebinjani viču:
U potjeru na hajduka Luku!
Pa još više pristalo delijah,
Gdje vidiše da nije na vojsku,
No u sela i na savardake,
Gdjeno njima ružno biti neće
Sa babama dijelit mejdane
O janjeće i ovnujske glave.
Maleno je povriemilo bilo,
Kolik što je od podne do mraka,
U sela su zajazili Turci
I na zgodna popali noćišta,
Gdje se koji boljoj časti nada.
A znadete, da nekazujemo,
Kad ovaki strvni gosti dodju
U kršteno selo naposamo,
Kako listom gori selo pusto,
Kako biesom biesne pohodjani;
Koli jadni strahuju kućani.
Dok su gosti večerali kleti,
Večerali pa i podrienjali,

Digitized by Google

Kî su od strah mogli hajdučkoga
U vlaškome sana selu naći,
Kî nespâli, jesu straževali,
Da hajdučka puška neopali. —
Taka jedna noćca omrknula,
Puna straha i čemera ljuta
U Zubačkom okolišu cielu,
A još crnji danak osvanuo
Osamljenu domu Vukalovu:
Majku su mu savezali Turci,
Jer neznadè kazati za Luku,
Za kolac je osudili Turci,
Dok joj sinak nezamieni glavu; —
A ljubu mu za rep sombirali
Ibraginu debelu kulašu,
Da jim nadje u planini vojna. —
Ibro jaši pretila kulaša,
Preko sela savikuje druge,
A druzi mu srenali seljane,
Gdje se koji dočepao koga,
I težaka od ratila svoga,
I čobana od torova stana;
Sve pod barjak saletili Turci,
Što jim može zahajkat hajduka,
Kad zasjednu oni u ždrijelu. —
Osman nosi zelena bajraka,
A za njime četa mješovita
I mamenim na konjma Turakah,
Pješe raje i bez opanakah;
Ibro viče i kulaša mami,
Vukalova jadna ljuba cvieli,
Omlaćujuć drvlje i kamenje;
A to gleda sjerotinja raja,

Digitized by Google

I kumovi i surodjenici,
Ali tko će da se moli za nju!
U takomu kivnu sužnjevanju
Svakomu je svoja glava draga...
Mà se smio Vuko iztaknuo:
Aman Aga! za besu junačku,
Pusti žensku k svomu domu glavu,
A nek moja za njezinu podje!
Ja ću tebi uhoditi klance,
Ja ću tebi izvabit hajduka,
Na moju će prije vjeru doći,
No na ženske nevjerovne glase. —
Turčin bješe, za Boga znadjaše,
Pa žensku je odriešio glavu,
Pa htijaše da Vukovu veže;
Al i Vuka vjera izdriešila;
Jer seljani za njegovu stali,
Pa je Turskoj četi vodja Vuko,
A taoc je glavom četeniku
Za hajdučku u planini glavu.
Kad su bili u planinu gluhu,
Raju šalju zahajkati Turci,
A oni su prisjednuli klance,
Da gotova ulove hajduka;
Konj do konja preko krša bojna,
Ciev do cievi u kamenu ljutu,
Reć bi gora da udari crna
I topovi sa Cetinja bojni,
Da ti nebi plahnuli se ljudi,
No bi smjeli dočekati vojsku;
Ali strah je junačina grdna,
Što se penje na turačke glave,
Kano Luka na jelove grane,

Digitized by Google

On čeznući, odkale će Turci,
Da nahrani drugaricu mesa; —
Oni behnuć, odakle će Luka,
Da vezana vode na Trebinje,
Ja l' mu nose na prokolu glavu.
Liestor svatri samohrana diljka,
Kako sgrmi, neostala pusta;
Jednoč ciknù, a triput odriknù
U pučini tihe pustorije,
O skrižali hridovijeh jazah,
Rekó bi je namienjena bila
Za glasnika samrtnog vapaja,
Kad mučenik u muci se nadje.
Mah se sjeti na jelici Luka,
Da je muka natjerala Vuka,
Da on išće po zalomu kuma;
A rekli su i vjeru zadali,
Kad su puške punili slivanke
Troljetnikom suhim tučenikom
U potrebi da je pouzdano:
Kad Vukova u podgorju drekne,
Da Lukova iz gore odjekne;
I ta pučè, ognjem nevarala;
Pa kôli je niz Moraču brdah,
Sedam u vis a sedam u nizo,
Toliko jih u dolinu svali,
Kan da svi su upali na Turke,
Toliko jih spopadè briganje,
Huda strava i žensko bojanje,
Koje nije ni kod kuće drago,
A kamo li u razboju ljutu.
Zlu se Turci dosjetili znaku,
Pa rekoše da jim dobra nema;

Digitized by Google

Jer se vlaške dovikuju cievi.
Na noge se! buljukbaša viknù,
Himbu nam je podvrgao Vuče!
Nije nama ovdje dočekanja;
Da spanemo na goliju ravnu,
Gdje se vidi koliko je Vlahah;
Ako mogli s njima vojevati,
Hoćemo jih živo dočekati. —
A potrčni i na bijeg Turci
Pobjegoše što jim noge daju,
Kî su bili uz planinu zada
Sad su prvi niz planinu druzi. —
Potjera se od starine zvala,
Kada Turci tjeraju hajduka;
A sad hajduk protjeruje Turke
Niz šikarje i niz vratolomje.
Ondje kapa, ondje puška mala,
Njegdje borme spala i dugaljka;
Ondje škripac zavalilo kljuse;
Al se Turci pouzdali u se,
Pa zaprieše na goliji ravnoj,
A sustiže i četa goranska.
Dva su cigla zavjetovna druga,
I još s njima prislonio Vuče,
A za njime desetina glavah
Domaćijeh i neopravnijeh;
Gdje stigoše tu se i tučiše.
Nješto malo odloži pušakah,
Uba malo pustih ostà kapah,
A poviše za zavoja ranah,
Ali nisu za duga pjevanja.
Nenad svoje omrsio ruke,

Digitized by Google

A Vuk oštre ostrvio zube,
A Luka je zgledó bajraktara,
Pa ga viče na dobru putalju:
Da si lani pobjegao bajro,
Danas te je stignula dozivka!
Nije svakad u bježanju zdravlja. —
Puče šarka od obraza sjajna,
Obraz svanù od njezina žara,
A bajraktar padè od udara.
Mniše bajro da upade s trka,
Ali više neodiže brka.
Družina mu udjè bez barjaka,
A zar njetko mari bajraktara? —
U strahu su plahovita krila,
Pa mu kletu ni sustanja nema;
Gdje bi drugda i dan hoda bilo
Od tog pada do Trebinja grada,
Tad padoše do užine Turci;
Pošto pali koma kazat znali
I tjeranje i bježanje kruto,
Pa take se nekazuju stvari,
Da jim nije na manjak junačtvo;
Svak' će svojoj ljubi poviditi,
Što će reći u potjeru poći,
Sjem znat neće bajrinica mlada,
Kad će bajro iz potjere doći.

Povili se nad Zubce oblaci,
A rekoše Turci Trebinjani,
Da se hajduk u gori neganja,
A u raji da nije uzdanja,
Gdje jih sila s njima udružila;

Digitized by Google

Sila raju i kumuje s Turkom,
Sila s njim jih i na vojsku sprema,
A pak sila Bogu mila nije;
Al sa silom svašta Turci rade,
Pa kô rade, tako jim valjade.

Digitized by Google

III. Zubci.

Njekoč bilo sokolovi sivi,
Bilo davno, ali spominja se,
Kad je Kadam na vrelu Bioči *)
Pogubio vrelskoga čuvara,
Davorovo čedo neoprano,
I Davora razgnijevio gnjievom,
Pa mu Davor djecu podavio,
Sve do jednog, ako bora znate!
Težih ranah kud ćeš ikadare
I jadnijih staru Kadmu jadah
I njegovoj ljubi nerodnici,
Što mu jurve nebi za plodiva,
A njegova snaga primotala,
Ma još mu se viek neprikončao;
Pa se u svom pržio pečalju,
Kakono se boče rodioci,
Kad ostanu siedi, neveseli,
Bez zamjene i bez oporišća
I bez vrla srčana rodiva.
Avaj! kužna njima boravljenja!
Tko će znati izvan zaručnikah,
Kî su take bavili nedaće.
Svake brige Kadam boravio,

*) Boeotia.

Digitized by Google

Čiem bi kivnu vaju doskočio
I Davora nadkolio krvna?
Udjè nujan sa vrela Bioče,
U ljute se zamarijà hride,
Tu viš dola njegdje Mirotinca,
Gdje pitoma priroda nebilo,
No se grozne jatimile zvieri,
Ljuti risi i diviji biesi;
Tu mislio da Davora nema,
Ni njegove u pećine vlasti.
Pokle tamo Kadam naselio,
Čemernu je priklonio glavu
Uz liticu stienu nesmiljenu,
Pa nijemu govorio hridu:
Stieno moja jedino uzdanje!
Da si moja meni borom majka,
Daj mi svoju tvrdoću nehajnu,
Da me rane necvijele ljute,
Ljute rane od devet sinovah
I desete jedinice šćerce,
Što jih nigda preboljeti neću!
Pa daj meni svoje nesjećanje,
Za odseljno moje kobnjevanje
Ako česvi dese me udesi;
Pa daruj mi utočišće tvrdo,
Od Davora od zlobnika moga,
Da bi mu se ušinule ruke,
I pružljivo slomilo tetivo;
Jer da uzzna za moje gredivo,
I ove bi ukrao mi dneve,
Tužne dneve i vele pečalne
Mog stradanja i sjerotovanja. —
To je Kadam stieni besjedio,

Digitized by Google

A šta će mu stiena reć nijema?
Sborit neće, jere ustah nema,
Da ga gleda, bez očijuh neće,
Rukuh nema, da ga grli hladna. —
Al ga gledà Davor s Durmitora,
Pa desnijem smiehnuo se brkom
I bruka se taštu govorenju
I Kadmovu zamašnu krijenju;
A po tomu zamahnuo srde
Sa mrskoga viš obrvah ruha
Na žalostnu Kadamovu glavu;
Pa nu! kara i većega kvara,
Strašne sile od Davora strašna:
Što bjè glava čo'eka ubavnoga,
To sad žvalje zmaja kudravoga;
Što l' do tolič odora ubrana,
To ljuštura ko štit pokovana;
A što biele ruke za grljenja,
To mu kuke za grozna grabljenja,
Cika ljuta mješte govorenja...
Gledala ga ljuba sa kamenja,
Što ga dotle slijedila vierna;
Gledala ga, pa se bezumila,
Plahnula se strahom i užasom
Od grdila svoga mila druga;
Al ga druga nebi ni gledala,
Već bi živa u tle se verala,
Mà je bračno zavjerenje sliepo,
Hita ljubu k bajnu zagrljaju;
Al joj nisu zaručničke ruke,
Niti joj je medno cjelovanje,
Da l' nemilo zmajsko milovanje;
Ter što bila Kadmovica ljuba,

Digitized by Google

To šarulja zmajevica guja. —
Tako pali uz hrid se verali,
Jedno drugom lišce uklanjali
I u jadu jadni drugovali,
Kó kad jim je i lijepo bilo
U zlaćenu Antenora dvoru.
Kadam mnio da je prevario
Gnjievna svoga gonitelja Dava;
Al mu Davo i tu sudbovao,
Jer njegova ostala država,
Kad su stari na dielu mu dali
Oranicu kršnu, vrlovitu,
Davorovu poljanu nazvali;
Al u njoj mu ništa rastlo nije,
Osim vita cera gorostasa,
Gdje je zakló ovna vitoroga,
Na komu je zlatno bilo runo,
To zlaćeno sagulio mije,
O cerovu objesio gravu,
Pa vještice namienile runo
Na obdulju i zakladu velu:
Tko ga ima, da mu smrti nema,
I sloboda da mu vijek služi,
I da mu se ponese junačtvo
Širom svieta od mora do mora.
Davor pazi tu baštinu zlatnu
Bolje nego oba oka žarka,
A da mu je uzdanija straža
Na Kadma je navalio kletvu
U odori zmaja plamenoga,
Da mu brani zaročeno blago.
Davor bdije, a krije ga listje,
Listje krije, a aždaja brani;

Digitized by Google

Ama zlatno odasieva runo
I u noći kô u dnevu bielu,
Pa se runo po svijetu sjaše,
A podjoše po narodih glasi,
A junaci zato razabrali,
Svaki htio da mu smrti nema,
Pa se otet lijek smrti puti,
Ili tamo još prije umrti,
Pa da mu se popieva viteztvo. —
Pusta slava, kako očih nema,
Ter nagoni ljude obajane
I na živu vatru nagaziti
I na ljutu udariti alu,
Gdje ga nije, dočim okom mahneš;
Toli mnozi bijahu junaci,
I topuzom i desnicom jaci,
Bojnim kopljem i vitim tetivom,
Pa se na to nagoniše runo;
Ali ruse usijaše glave,
Jer ga Davor kano svoje čuva,
A brani ga ala od zadaće. —
Zato čuo Kraljeviću Jaso,
Tesaljskoga sin Esona kralja,
Pa i njega podarnuli biesi,
Da nanj svoje ogleda junačtvo;
Nosi li ga preko mora sinja;
Al iz gore žalila ga vila,
Gdje će ludo izgubiti glavu,
Pa ga vila na sbor dovikala,
Na Velebić nada more sinje,
Da se svrati i pobrati s njome,
Nebi li mu od pomoći bilo,
Nebi l' momče oštedilo glavu,

Digitized by Google

Neljubljeno i nemilovano;
A to momak i od bora traži,
Pa se k vili u planinu vrnù;
Njega vila bratstvom odabrala
I čudne mu čarolije dala:
Nasula mu zubih zmajevijeh
S vrškom sivu na uprte torbu,
I svjetom ga bajnim svjetovala,
Kô će zmajske posijati zube
Po kršnome polju Davorovu.
Odtle momče sjetno i veselo,
More priedjè, na Moraču sidjè
I nabasà polje Davorovo;
A tu n'akvi i volovi bili
Tučenijeh roguh i papakah,
A silovni kano i pomamni,
Pa nedaju ni gledati na se
A nekmo li dati jarmu vrate;
Već ledinu pore rogovima,
Pa do neba gustu maglu viju.
Al Jasona vila priučila,
Kô će bàke jarmit nejarmljene,
Pa se momku volovi predali
I pod jarme pokorili glave;
Sami oru ko Davoru svomu,
Nit jih tkogod viče ni haječe,
Nit jih vraća na uvrate skladne;
No su sami lieje uzorali,
Ko za bielu jaricu šenicu,
A Jason je mahnuo sjemenje.
Ma nu čuda! iz sjemena stravna,
Iz sjemena poniknuše ljudi,
Naperena pod oružjem vojska

Digitized by Google

I štitovi i kape kacige
I gadare i lagahne striele
I topuzi i bodila bojna.
Borci stali pa se zablehnuli
I gotovi udrit na svakoga;
Ali Jason vilinje kopile,
Lukavstvu se hitar dosjetio,
Oblić stienu hitì medju njiha,
A lakomi nasrnuli bojci,
Kó junaci na jabuku zlatnu;
Jedan drugom za oči prijanja,
Jedan drugom mišice prelama,
Jedan drugom gvoždjem dušu guli,
Pa se krve do žalostne majke.
I dočim se oni skupa dave,
Neznajući zašto kako no li,
Dotle Jason, — ujeli ga vuci, —
Utrkao pod cerove grane
I ljuta je učarao zmaja,
Čaroliam, što mu vila dala,
Pa i zmaja ucepao kruta,
A sa cera ukinuo runo
I na rame prevrgao zlatno.
Odè Jaso vesela mu majka,
Sebi steče stečevinu žudnu;
Neznam je li smrtcu prevario
I s tijem se njoj oteo blagom,
Ili ga je njegdje ujla guja,
Ter i njega sjetne kaju vile,
Kó i silne sve junake ine...
Ele odtad u predjelu semu
Kršna njiva, što bjè Davorova,
Što je zubî zasijao Jaso,

Digitized by Google

Jest maleno selo kod Trebinja,
(Ne u Šparti, kô no Grci kažu)
Zubci njega Trebinjani viču,
U njem ljudi kó zmajevi zubi
Na krv ljuti i na zlo udarni!
Dragi brate! kada banù Luka
U seoce smutno, ustravljeno,
U rodjenu tužnu domovinu,
Nakon duga majke černovanja
I ljubovce drage željkovanja
I dušmanske krvi žedjevanja,
Pa podviknù, sve se selo stresè:
„Bratjo moja na besjedu harnu,
Za krst častni i za vjeru slavnu!
Za svojbinu i za otačbinu
I za težkih okajanje mukah;
Vidite li gdje nam živit nema
Ni u mrklu lugu jelovomu,
Ni pod stienom ukriti se živu,
A kamo li na selišću stavnu,
U svom domu na užitku spravnu,
Da naprečna prometnemo doba!.
Turske njive Turkom ostavljajte,
Jadnu stoku vukom poklanjajte,
Što imate prtite u torbe,
Za hum sitnu djecu uklanjajte,
Pa za oštro gvoždje prehvaćajte;
Svi vi znate, dvorio je Luka,
Kó što niste vi dvorili Turke;
Al zaludu služiti je sliepa,
Da sve dadeš, slijep očih nema,
Uviek veli, malo mi je rajo,
Da mu i krv iz obraza lievaš;

Digitized by Google

Veli: hule, sirutku mi daješ!
A da za njeg izgubiš i glavu,
Rekó bi ti i duguješ njome;
Pa i ona što će tebi pusta,
Kada na nju tri harača davaš,
Kó da ti je od suhoga zlata;
A uza nju nigdje ništa svoga,
Osim krsta gola na tijelu,
A i za njeg krv si dužan cielu. —
Evo trijest prošlo mi je lietah,
Dvorio sam krute gospodare,
Al se hljeba nahranio nisam,
Nit se Boga namolio s mirom,
Nit se krsta nanosio s mirom,
Uviek noseć kó u torbi glavu,
Kan'da sam je ukró od Turakah,
Ja l' našao na glogovu panju,
Ter sam mahn'o u Javorje njome,
Uzdajuć se odahnut od straha
I svoga se najaditi jada
I pod ranom nespavati ljutom,
Mneć da Turčin tu me naći neće;
Al i tu ga doniješe vrazi,
Pa na veće bijede me kreće. —
Draga bratjo! jur nije ufanja,
Ni u kakvu, sjem božije, ruku,
Nit u sreću da će doći sama,
Nó se valja popaštit za njome;
Tudja ruka neizčeše svraba,
Nit ve vaše drugom hrane majke,
Nego svaka svomu radovanju,
A svaki je svojoj dužan majci,
Od nje rodjen umrijeti za nju;

Digitized by Google

A što majci to i vjeri slavnoj,
A što vjeri to i postojbini! —
Evo mi je još na broju glava
I Turčinu još dugujem njome;
Bogu hvala na Njegovu daru,
Kada mi je ugrabili nisu
Bez krvave na mejdanu daće, —
E sada je ni žaliti neću!
Jere sam se Bogu zaklinjao
I svetomu pod Ostrogom Vasu,
Ja l' je prodat o cijenu skupu,
Ja l' se krsta nanositi slavna,
Bez ukora i bez strahovanja
I turačkoj zlobi robovanja...
Tko će bratskoj vjeri vjerovati
I u mužku pouzdat se ruku,
A za svoje što tko ima blago,
Ili majku, ili čedo drago,
Nek za gvoždje laća se smiono,
Nek mu nije umrijeti žao;
Ja sam prvi da cigleni podje,
Il u živi oganj ugaziti,
Il Trebinja dopanuti grada,
S hladnom šijom sa izdahla tiela,
Al ga živom naseliti neću...
Nije vrieme da čudo sborimo,
Mila bratjo!...
Eno sam ja projurio Turke!
Jako pali Turci na Trebinje,
Štogodir je u Trebinju živa,
Pa se klanja ćabi i Medini,
A krstove krive psuje grede,
Sve će listom na zlo pohrliti

Digitized by Google

I za ljuto prionuti gvoždje,
Pa od naše sjerotinje ciele
Ni za omak Turkom mesa nema,
Ako li nas u domovih svrnu. —
Sad birajte kô je vami drago:
Ili mastno okužiti kolje
Rusim glavam po bedenu tvrdu,
Ili za mnom vinuti u klance;
Tko pogine žó mu biti neće,
Jer je laglje smrtcu preboliti,
Gdjeno majke i ljubovce nema,
No gdjeno te cviel dječiji stravi. —
Tko ostane neka sreću traži
Od nedraga pa do nemiloga,
Po planini po jadikovini,
Sladka će mu kora biti biela
Sužanjskijem suzam nekuhana
I krvavim znojem nekopana,
Na vlastitu domu nesrećnomu!..
Ja sam svoju kuću pregorio,
Mene moja neće kukat majka
Na svojemu ostarilu krilu,
Niti ljuba na grobnu pločniku;
Ako li njih Turski parip zgnjavi,
Sam jih mogu obje okajati,
Živom glavom iza hloma gusta,
Pa jim griešno duši biti neće,
Jer u goru spremiše bojnika...
Kume Vuče! je li vjera jaka,
Kó što nam je od mladosti bila?
Mogu li se u te pouzdati?..
A svakomu najpokonje bilo,
Tko nešćeo u družinu poći,

Digitized by Google

Turska će ga omilovat ćorda,
Kukat će ga na ognjištu majka,
A rod će ga kleti do vijeka.“
Počem riječ dokončio Luka,
Nebi dugu napunio diljku
Po selu se razturiše ljudi; —
Nit tko reče podji s Bogom Luko!
Nit kom hajduk od Boga vi zdravlje!
Ma čim Luka selo pregazio,
Izpod strejah ponikoše ljudi,
Kô Jasonu zmajevići zubi;
Svaki svoju pregrlio diljku,
Kan'da se je i rodio s njome
I rek bez nje ni mrijeti neće. —
Pošto Luka na utrinu ravnu,
Dotle četa iz sela izvali;
Dočim hajduk priteže opanke,
U tom njega vojska sustignula;
Nije vojska, ako broja pitaš,
Nebi pune ni dvie po sto bile;
Al će puno bit jih dušmaninu! —
Reci vilo! nek udari na nje
Na bijelu bez prevare danu,
Pa će jedan trima odoliti,
A trojicu u bieg natjerati,
Šestorici savezati ruke,
A sedmoga zubi klati živa;
Jer s takijem nije igre vilo,
Koji svoje sve prti u torbu,
Otčevinu a i stečevinu!
Struka mu je kuća ponosnica,
Duga šarka i otac i majka,
A hitcevi kano i stricevi,

Digitized by Google

A desnica draga vjerenica;
Uzdano mu s njome milovanje,
Il će njome vâljati kamenje,
Il kršiti iz okola prošće,
Il lomiti kosti na hrvaču,
Il na spanju naslonit se na nju, —
U svem će ga podvorit vijerno;
Jer je u njoj od željeza zdravlje,
A srce mu nehaje za zdravlje,
Pa što može pogoditi diljka,
Pogodit će, promašiti neće,
A što vriedi zarubiti nado,
Zarubit će, iztupit se neće.
E taki su pristanuli druzi,
Za hajdukom odmetnici harni,
U namjeri taci i jednaci,
U to kolo sjeli na okolo,
Poviš sela na razboju čarna;
Svaki vadi oganj iz njedarah,
Pa na lule lože okovane,
Ter s duhanom razgovore grade,
A ta bajna dimom piri trava,
Dimom kadi jer plamena nema;
Al jim čarom njedra ogrijava,
I još komu ako zebu ruke
I od driema preko noći čuva
I kazuje u sumraku druga,
Da ga sanak nije prevario;
Pa se s tijem zabavljaju druzi,
Svoje brige razpravljaju nieme;
A da jim tu razgovorku kratiš,
Bi jih skrbav zatravila tavna.
Eto znadeš pregorkinjo draga,

Digitized by Google

Šta u mraku ti skrivaju ljudi
I za rana šta spremaju dara!
Ma nebi l' jim nekazala krivo,
U Trebinju šta borave Turci:
Eno Turci u Trebinju gradu,
Sve kapije zabravili tvrde,
Kano da će Piva i Morača
Pod njihovim osvanuti gradom;
Pa bijele na sve pišu strane,
Biele knjige jadne i krvave,
Bi reć na njih sedam vrvi kraljah
I deveta kraljica ingležka.
Knjige lete od grada do grada,
Od Trebinja do Mostara ravna,
Od Mostara do Novog-pazara,
I do sehra Sarajeva biela,
Pa odtale na krajine bojne!
A šta vele te knjige bijele?
Evo knjiga iz našega grada,
Našom krvlju crnom našarana
I suzama vrelim posipana;
Neka znade tko vjeru imade
U našega svetca velikoga,
Naša se je posilila raja,
Neće da nam dohodakah dava,
Što su nami ostavili stari,
Kad su zemlju preoteli racku;
Još oružje prehvatila raja,
Ni u gradu slobosti nam nema,
A kamo li na Grahovo sići,
Pa zloglavu savrćati raju,
Da careve neuzima grade.
Što branismo više nemožemo,

Digitized by Google

A dosta smo i branili sami
Sve na živoj vatri zlopateći;
Ni deseti doma umro nije,
Krezubio nije ni petnesti
Na dušeku i odžaku svome,
Nó na pušci i fišeku crnu,
Na krvavu bdijući krajinu.
Allah znade, ginut nežalimo,
Al jurve je čuvat nemožemo,
Jer silna se nakotila raja,
A kuge joj ni kratelja nema,
A naše jih sve nezoblje zrnje,
Pa Mozgov jim podamiće blago,
Što bi raja još silnija bila;
I još vlaške da zidaju crkve,
Nek se bolje na starinu tvrde; —
Zeka prah jim i olovo sprema,
Da su njemu u toplijem ledja,
Pa tko bi toj sili odolio! —
Aman paše carske lale prave,
Piš'te vojsku od svakoga grada,
Da Trebinje zdravo učuvamo!
Ako danas pustite Trebinje,
I Stolac će biti gotovina,
A sutra ste i Mostara dali;
Pa kad Mostar Vlahu pripustite,
Sve ste dali do mosta Konjica,
Pa će biti vlaška kraljevina,
Što je bila Ivanbegovina!
I Stambolu neće biti liepo,
A kamo li Sarajevu bielu!
Nešal'te se, vojsku opremajte;
Ja l' ako je spremit nešćednete,

Digitized by Google

Kažite nam da se povlašimo,
I s Brdjanim besu sastavimo!
Ostali bi u nevolji živi,
A vlašenja bez nevolje nema;
Ma kad bude prina mrtve glave,
Tada nama grieha biti neće,
A vi ćete odgovarat dinu
I Mečetu na Mećiji svetu,
Na dušu vi naše grijeh bilo,
A eto smo kazali vi Turci,
Kako nam se do nevolje kaže,
A u gorjoj već bit nemožemo.
Zar možemo još se pouzdati,
Da branimo iz topovah grada,
Za tri biela ja l' četiri dana?
Šalj'te vojsku, dangubit nemojte,
Ni počaska u danu nebrojte,
Da je manji od godine ciele. —
Jeste čuli, al vidili niste,
Kako se je posilila raja
Po Grahovu i Drobnjaku kletu,
Uz Banjane i uz Pivu hladnu
Sve do polja Nevesinja ravna!
Eno skoro, davno nije bilo,
Zapališe kulu na Velimu
I pandure sažgaše u kuli,
Arnaute našu braću harnu,
Gdje hodaše po vlaških selijeh
Rad danjakah cara čestitoga!
Hoće raja da porez nedava,
Hoće nami da tretinu krati.
Pa nu! Turci jada i gorega:
Eno hule Vukalović Luka,

Digitized by Google

Sa Zubacah sela prokletoga,
Odbijo se skoro u hajduke,
Pa sad raju pod barjake svija
I evo nas u grad zapratio;
Šta to biva, no se diže raja,
A gdje se je zaracila doslje,
Tu Turčinu nema stanovanja...
Sve to znate, al za Boga hajte,
I za braću u sužanjstvu biednu;
Ako svoga klanjate Imana
I postite posta ramazana:
Bolje vojsku ka našem Trebinju,
Da careva izbavimo grada,
Odtle ćemo na Grahovo sići,
Po Grahovu srazit izdajnike,
Po Morači požeć pomoćnike,
Na Drobnjaku posjeć osvetnike,
Pa niz Pivu okrenuti ravnu,
Do Taslidže i do Spuža grada,
Pa odtale na Crnicu hladnu,
Pa odtale, ako Allah dade,
Na Cetinje na večeru knezu! —
Take knjige nakitili Turci,
Knjige lete od grada do grada,
Svud se Turci zvijere od jada,
U Trebinju od jada i glada;
Jer što žita i donila raja,
U mlin nema tko ga odnijeti,
Niti drvah u grad dotjerati,...
Muka lale! sa četiri strane,
A s Vučila da od bora nadje! —
Tako vele age Trebinjani,
Tako vele, i sa gladom prele,

Digitized by Google

Kó kad vuci neimaju mesa,
A prebiru vieća svakojaka,
A miju se i klanjaju često
I molitbe pritužuju bojne
I proroka viču pomoćnika,
Nebi li jim uskorio vojsku.

Digitized by Google

IV. Vojska.

Jedno jutro prije dana biela
Pokliknula sa Krstaca vila,
Ter dozivlje Luku kapetana:
„U dobar se odmetnuo Luko,
A u gore četu sakupio,
Da odvrgneš Zubce od Turakah!
Eno knjige zemlju prehodile,
Hercegovu i Bosnu ponosnu;
Išle knjige na pašinske ruke,
Na mudire i na kajmekame,
Sve bijelih sa rukuh na ruke;
Pa kudgodir knjige dopirale,
Tko je Turčin pa zna turkovanje,
Svakomu se sažalilo kruto,
I svaki je bratju oplakao
U trebinjskom zasužnjenu gradu.
Pa da vidiš, harni ti su Turci,
Kako li su skladni na dušmana,
Koliko li na kršćana ljuti:
Svi bi pošli, da jim kade dadu
I da s čijem spremit se imadu
I da pute ka Zubcijem znadu;
Al je lahko opremit se Turkom;
Dat će raja što nemaju Turci,

Digitized by Google

A raja će i put kaževati. —
Jadan Luko, zlo ti nedoprlo,
Koje ti se sa sve sprema strane;
Da si soko pa da imaš krila,
Nebi perje iznijelo tiela!
Silne će te okupiti vojske:
Jedna vojska od Mostara grada,
Druga vojska od Gacka široka,
Treća vojska od sehr-Sarajeva.
Što je vojska od Mostara grada,
Ordija je careva nizama,
Četiri je vode učtuglije,
Serasker je Ferik Huseine,
Kiani-paša od Bosne vezire,
Kadri-paša i Jahijah s njime,
A peti je paša Hadž-Alija.
Silna vojska pod opravom pravom,
Topovi su i kumbare bojne,
Na hiljade olova tovarah,
A i blaga za potroška vojsci;
Da su pošli brda porušiti,
Sve bi sedam makli iz stijenah,
I svalili na Grahovo ravno! —
A što vojska od Gackoga ravna,
Pred njome je Čengiću Ded-aga.
Gačani su vaši suparnici,
Od starine vašu krvcu pili,
I robili vaše savardake,
I smliečnu vi plijenili marvu,
S njima mnoga Toska neoprana.
Arbanasi kano vatra živa,
Pa su strvni za boja krvava,
Da okaju Šahinagu svoga,

Digitized by Google

Puškari su one jih pobile,
A brzi su noge polomili. —
A što ti je vojska sarajevska,
Njoj je glava Čengić Rustan-aga,
Brat rodjenî Ded-agina brka;
Još jih cvieli Smailova glava,
Oba idu da okaju baba,
S Rustanbegom Sultanović Mujo.
Jučer bio harambaša Mujo,
Po Lijevnu i Gramoču ravnu,
A danas je binbaša sarajski,
Sarajlije hole i smione
I pijane odjevene glave
Svakud idu kó svatovi k majci,
Udarit će ni hajati neće;
Što je pjanu u boj nosit glavu?
Još za njima sliede Krajišnici,
Nakomice zamršeni ljudi:
Težko zemlji, kuda oni prodju!
Ni pilićnjak od njih ostat neće!
Porobit će jer, su naviknuli,
A udrit će, jer nežale mrti.
Vidiš da je ubojita vojska,
Koja može udrit na ćesara
I njegovu porobiti Liku. —
Bježi s glavom u stienu Luko,
I to družtva priokupi svoga,
Nebi l' gdjegod sjeme ostanulo
Tvomu rodu u kamenu tvrdu;
Da se hrveš, odhrvati nećeš,
Da puškaraš, nadpucati nećeš,
Da je tvoja diljka pirlitanka
Zlatna šiba sa Petrova grada,

Digitized by Google

Pa da kolješ, poklat moći nećeš;
Da si lane po redu počeo,
Do godine doklao bi težko;
Ja li da ste zmaji iza mora,
Pa žderete konje i konjike,
Požderati svijuh nemožete.
Nije šala taborena vojska,
Kojoj broja ni ja neznam sama,
A ni oni, kî jim hranu dava. —
Bježi jadan, kudagodir znadeš!
Na vidjelo nepomiljaj glavu,
Ni u mraku u odielu crnu,
A kamo li po bijelu danu!
Odgovara iz pećine Luka:
Jami vilo, zla nedojamila!
Nezadaj mi prije boja ranah,
Negradi mi prije smrti mukah,
Nestravi mi druge bez udara;
I dosad su kuge prehodile,
Ali nisu morile Zubacah;
A i vuci u zgon udarili,
Ali nigda sve neklaše ovce;
A pak da je na vučiju vilo,
Nebi vaške ni za lijek bilo,
A kamo li čuvale torovah. —
I doslje su kupile se vojske,
Na stotine bajraci se vili,
I sileni pohodili Turci,
Al Grahova nisu prehodili;
Ako li su i prehodili ga,
Brzo su se natrag uzvraćali,
A na njemu nevarili graha! —
Pa što hvališ paše i ferike,

Digitized by Google

Te nizame carske uzdanike,
I njihove sjajne davorije,
I topove bojne na kolijeh;
Neka idju ti djetići carski,
Kada jih je sila ponijela,
A proz naše krše jadovane,
Na mehko će nasloniti glavu. —
Lasno jim je paševati vilo
U čadorih i na dušecijeh,
Kahvu srčuć i tutunišući
I carskim se daveći pilavom;
Pa lasno je vuć topove bilo
Proz lužine preo Bosne ravne,
I strašljive plašiti slivare,
I krajiške bene usukane;
Al kad dodju, gdjeno oči skaču,
Za sam svoje pronijeti tielo,
Ni cigloga nevideći druga,
Da se nada da unj zrno zgadja;
Kakono jim u okolu biva,
Jedan drugog zamjenjujuć glavu;
To velimo, njih se nebojimo,
A znat ćemo kad se sastanemo,
Kako čija davorija pali. —
A što ti je ta gadačka vojska?
Gačani su zametaljke stare,
Uvijek su igru zametali,
Zametali pa se i kajali;
Jer nigda je razavrgli nisu
Svojih glavah bez okrvačenih,
A medjaša pedalj makli nisu. —
Pa pusti nam Dedu u pohode,
Neka bâba greb obadje svoga,

Digitized by Google

Svakako ga još obišo nije,
Nit je smio bez manje drugovah;
Pripusti ga na Mlietičak mali,
Nek bâbinu posestrimu kumi,
Nebi l' i njem tude ćaba*) bila;
Pa pusti mu i brata Rustana;
Griehota bi nedoći mu bila
Ćaći svomu neklanjat opielo,
Nek nam svede šupe i slivare;
Znamo dobro, kako jim je drago,
Prtenjače pronijet proz drače;
Pa svesti jih ni tretinu neće,
Van da koji škrinut nemogao
Do Neretve i do Nevesinja; —
A čuli smo i Sultanovića
I njegovo u Livnu junačtvo,
Cijeniti po Glamoču raju
I prijetit da šovrane daju
Sa dućana gotove trgovci
I rakiju šalju levantinku,
I popove nagoniti lude,
Da vjenčaju na žene djevojke;
Nebi li ga namjerila vilo
Na razpopa našeg sveštenika,
Da mu vjenča vjenčanicu pravu,
Bez vijenca i brestove gužve,
Busioku zubačku djevojku,
S kom se nigda razvjenčati neće.
Pa i Toska na zlo poletila;
Gdjegodir se o krvničtvu radi,
Sultanu su prvo pouzdanje;
Jer u vjeri nemaju mu diela;

*) Hodočastje.

Digitized by Google

Da poginu ni žalit jih neće,
Jere živi nedaju mu daću;
Da ostanu, nebroji jim plaću;
E da Boga i Bogorodice,
Nebi li jim presjelo pljaćkanje,
I za zajam prijali vraćanje,
Ko što jim je skoro vilo bilo!
Mi nemamo vojske ni topovah,
Ni ferikah ni alajbajrakah,
No vojvodu Boga velikoga,
I svetoga na pomoć Jovana;
Njima se je bìti od bijesa,
A nama je za nevolju prieku;—
Udrit ćemo jedan na stotinu,
Pa hoćemo i na više vilo;
Jer nevolja ni očiuh nema;
Il ostali, ili poginuli,
Jednaka je jurve raji plaća.“
Dočim vila s Lukom boravljaše
I on vili odpovijedaše,
Dotle silne slegoše se vojske
U Trebinje i okolo grada,
Po brdijeh i po dolovijeh.
Turska kano i vučija vojska:
Tu je vika, tu je praska, larma,
Konji biesni, junaci nesviestni,
Konji dotle ječam pozobali,
Konjanici pa popili pivo,
Štogodir jim na udarcu bilo,
I još, tko zna, koliko su zalah
Pogradili od junačkog duga. —
Tko bi stao, pa se nagledao
Krajišnikah i bašibozukah,

Digitized by Google

Kako jim se svijetle šišane,
I po dvije odvaljuju male,
Jataganom ocjeruju sape,
Kako l' jim se poturnjače vlače,
A niz njiha krivošije mlate,
Koliko l' se šire u plećijeh:
Bi vjera je prikleo se krivo,
Da će jedan dvie smrti proždrieti
I uklati zubî protivnika
I od pedlja pašu ponijeti,
Kó da ga je buha zadesila;
Pusti momci u planini rastli,
A slobodu odhranili jaku
Za vucijeh kušajuć junačtvo
I goneći lije i zecove,
Na gjaura ako reda dodje,
Da i njega istim sliede tekom;
A zle jesu, da nekažu, ćudi;
Ma će moći natražke dvojako
Koliko se sad naprijed pače,
Kad se bojna brda naoblače,
U kâ jošter snihodili nisu,
Kamo li su vidjeli nehajni
Strunjne struke i mužačke brke,
Brze noge i gvozdene ruke. —
Tako pala na nočišće vojska;
Tko je preči, mjesto mu se znade
Po kulama i po čardacijeh;
Mehko jim je i lijepo jim je;
I njima se dohranila hrana;
Krajišnikom tražit treba nije,
Jer je svaki sebi naći znade. —
Pršći kolje i pleteri hvojni,

Digitized by Google

A hiljadu žari se vatarah,
A grijačah tko zna koliko je...
Blago tebi u gori hajduče,
Kad nebrojiš žarah od vatarah
U Trebinju i oko Trebinja,
Pa da rekneš u jedinstvu tvome:
Bože mio! koliko ogarjah!
Da po jedno svaki loži ljude,
Koliko je u tom sboru glavah!
No bolje je što jih brojit nećeš,
Dok ti sudnje nesvane jutarce;
I ti brojiš na hitcevih zrnca,
Pa na svako udaraš po glavu,
Ja l' po mrtvu, ja li po ranjenu..
Broji, broji, nepobrojio se,
Na dohitcu neposramio se,
Na sukobu nepohvalio se:
Da je ljepša Bježanova majka,
Od Smiljane Stojanove hranke.

Digitized by Google

V. Trisveta.

(Boj na Grahovcu)

„Les temps sont accomplis, — il fant parler,
Et votre heureux larcin ne se peut plus celer.“
Racine.

Liepa ti je rumena jabuka!
Još je ljepše svanulo jutarce
Jedan danak prije Spasovoga;
Nije mraka na svijetu ravnu,
Koliko ga na zenici nemaš,
Niti rose maglušine nose,
Nit je ćuha s gore od vihara;
Reć bi blagu nalikuje danu
I putnika srećnu putovanju
I hajdučkom tihu plandovanju;
Nebi htio plandovanja Luka,
Niti mu ga družtvo poiskava;
On izmiče iz pećine hladne,
Da zaglehne niz Zubačke strane,
Ima l' česva kobna prehodnika,
Ja l' putnika ja li uhodnika,
Ja l' iz sela tužna glasovnika.
Istor njemu oko donijelo,
Gdje nemože diljka doprijeti;
Nebo vedro, kano srebro bielo,
Al po njemu crvenilo sinù,

Digitized by Google

Pa se stere od istoka ravna,
Kó ružica po bijelu lišcu; —
Idje crven pr'o Klobuka grada,
Pa se svija na Grahovo ravno;
A za njom se krvav bajrak vija,
Na bajraku krst od žuta zlata;
Bajrak idje, kud će ići sunce,
Nesvrće se ni tamo ni amo;
No se svali na Grahovac mali.
Divnu čudu čudio se Luka,
Iz njeg kobi još čudnije sluti,
A duša mu strah i smjelost ćuti,
Pa dozivlje svog vijerna kuma
A i ine drugove iz stiene:
Bratjo moja, pa jim veli Luka,
Nu vidite šta vidjali niste,
Kakve nama Spasov nosi dare;
A kažite, koji bolje znate,
Od starijeh što ste čuli ljudih!
Čiem ovaci nasljeduju znaci?
Druzi stali pa se zablehnuli
I u svake uhvat staše jade; —
Kako nebi za bora miloga,
Kad nebesne prilike su strašne,
A strašniji koi njiha daje;
Nedava jih za ukore male,
Nit jih dava da se s njima peči;
No da vele svietu zloće prieči,
Nebi li se duše pokajale.
Potom Vuko besjedio Luki:
Dragi druže, prilike su steće,
Nisu male, ni od muke male,
No će biti i punijeh kapah;

Digitized by Google

Vidjao sam i prije znamenjah
I prilikah nebom svakojacih;
Al ovake koma pamtim Luko;
Gdje rekoše da vidiše ljudi
Nad Srbiom o Gjurgjevu dnevu,
O Gjurgjevu i o Trifunjevu
Pa je dobro po Srbiju bilo;..
E da Boga i Spasova dana!
Da i po nas loše neizadje;
Eno vidiš krsta Spasovoga,
Valja će ga okupati krvlju,
I valja će muke podnijeti;
Al se mukam vjera izkušava
I krst častni krvlju osvjetljava,
Neka vjeru tvrde vjerenici,
A vojuju za krst krštenici;
Nije za njeg ni poginut težko,
Zanj mučit se i jest dugovanje,
A biti se s nekrštenim vragom,
To je naša i starina bila;
Pa eno nam po nebu se kaže,
Gdje ćemo mi sčekat mučeničtvo
I junačke podrobiti ruke,
Pa i ruse pogubiti glave
A za ime znaka nebesnoga
I za slavu dana Spasovoga,
Nebi l' naše spasile se duše;
A da bi nam donielo Spasovlje,
Da domaće zaklonimo blago
S naših mukah u dušmanskih rukah,
Da u roblju neostaje pusto,
A u roblju u vjekovitome;
No da djeca očim' pogledaju

Digitized by Google

I svoga se hljebca nažuljaju
Sa baštine i sa djedovine,
Nevodajuć turskijeh paripah,
Za trećinu nesužnjevajući,
Viek za vjeru krv neljevajući,
Makar naše i otišle glave.
Sbori Vuče, a pomnì ga Luka;
A to Lučin sve i prez njeg znade,
Šta mu s neba prilike proriču;
Jer je njemu vila kazivala;
Ma družini tumačit valjade,
Jer su ljudi prosti nedozvani,
Hoće jim se vieća s jakorieči;
Pa besjedu priuzo Luka:
Nisu šala te prilike steče,
A ni naše nisu šala glave
I sužanjstvo od trista godinah;
I Bogu se samililo druzi
Gledat našu sjerotinju težku,
Ter nam nebom opravio sina,
Da nas javne s nebesnih visinah
I pogne nas na Grahovo ravno,
Da mi sebe poklonimo žive,
A da svoje okajemo stare,
Pa našijem nebi l' ostavili,
Što nam nisu ostavili stari;
Ma što ćemo kad nam nije dano,
Da živemo na gotovo lono,
Već nam treba zaraditi daću.
Jurve bratjo! nema dangubiva,
Evo jutro bdienja Spasovoga,
A sjutradne Spasovo je slavje;
Valja nama, gdje sudbina kaže,

Digitized by Google

Prije žarka osvanut sunašca;
Svaki griešnu s Bogom miri dušu,
A svak svoju preopremaj šarku,
A svak milu zaboravljaj majku;
Što reknemo da se pouzdamo,
Gdje umremo da se pokopamo,
Njeki kuma njeki brata svoga,
I vijerno da se zamienimo;
Prosto njemu tko zamieni Luku,
A Luko će sve vas ujedino;
Ma da nam je tvrdje vjereničtvo.
Svi hoćemo da se pobratimo:
Drag s dragijem, nedrag s nedragijem;
S kim se koji ni srest mnio nije,
Valja da se sad u bratstvu nadje;
Ako ima pizme i uvriedah:
Ostavljajte i nespominjajte
Radi Boga i sreće junačke,
A dušmanske rad porazne kobi. —
Pa sjedoše po rudini redom,
Baš kó da će vino piti rujno;
Bijela se zaraziše lišca,
A po njima krvca cvanù rujna;
Pa junaci vruće kapi ližu,
Koliko jim dragost srca sižu.
Eto bratstva, eto pouzdarja:
Da tko koju negodovó glavu,
Sad će svoju pregoriti za nju.
Otišće se niz klisove Luka,
Za njim druzi svi kó povezani;
Njih konopci ni uža nevežu,
No jih sile novog bratstva stežu.
Slijede se, neostavljaju se;

Digitized by Google

Jer će ginut jedan za drugoga;
Vrletno je, al je njima ravno,
Daleko je, ali mogu doći
Preko duga pramaljetna dana;
Nit jim ima piva ni jediva,
Nit umora nogam laganijem,
Dok nedodju, gdje jim valja doći. —
Grêli momci, kó u jatu vuci,
I od biela krijući se dana,
Preko kosah i lomnijeh stranah;
Harna sreli putem susretnika,
Susretnika Luku svećenika;
Išó pope poslom duhovnijem,
Ja da komu panahiju dieli,
Ja l' da čije krstno ime služi;
Al sè pope neokoristio;
Jer kod kućah nije ljudih bilo.
Dobro jutro družtvo popu viče,
A pop njiha blagosivlje blago:
Božji bili i blago vi bilo;
Kud ste pošli da ginete ludo?
Zar vi nitko dokazao nije,
Tursku zemlju zavalila vojska,
Od Trebinja do grada Klobuka,
Od Klobuka do Grahova ravna;
Eno stojna pod Krstacom straža,
U kamenoj na pribjegu kuli;
Šta kanite ako bora znate?
Zar na Krstac udariti sami,
I na Klobuk golotrbi grada;
Koliko je drvah za goriva
I kamena za tvrda gradiva:
Toliko je za boja Turakah;

Digitized by Google

Nećeš proći ni pronijet glavu,
Van te dignu pod oblake vile;
A zemljom ti ići fajde nema.
Vrni družtvo u pećine Luko,
Dok Bog dadne vjetra pomoćnika,
Ja li kugu u hordiju stojnu,
Ja li žedju Turcima i konjma;
Pa tada se udaranju spremaj,
I davori! na zlopatne Luko! —
Govori mu iz družine Vojko:
Jami pope, nezavaljuj zalah;
Nije snaga u množiji drugah,
Nit je sreća što je šaka veća;
Već komu je od Boga poslana,
I tko kakvim putem polazio;
Turci zlijem putem udarili,
Pa gorijem vratit će se Turci.
Je s' vidio otče književniče,
I učio na nebu znamenja
Jutrašnjega Spasova bdijenja? —
Jesam Luko i čudom čudio;
Ali tko bi slutnju povidio;
Knjige kažu muke svakojake,
I krvave hrišćanom udare. —
Borme pope dobro knjige kažu,
I pravo si proučio znake;
Pa što bi ti bolje tolkovanje?
Već povrzi pope popovanje,
Hajde sa mnom u hajdukovanje;
Popovanje sad ti pomoć neće,
Van te mužka podpomogne diljka;
Nije ljeta bez Gjurgjeva danka,
Nit ognjeva ogrijanja žarka,

Digitized by Google

Dok se dima nenadimiš tavna. —
Lasno popa razpopiti bilo,
I gotova prizajmiti druga;
Jer od sebe i sam toga traži.
Mah s ramena snimì petrahila,
A diljka se i jest prigodila;
A rodnu mu podaviše bradu,
Da dušmani lika nepoznadu. —
Dotle pope, odtle raz-pop Luka;
U razpopa jako srce zînù,
A mrko mu lišce osvanulo,
Kan'da jarma izbavi se težka;
Nije njemu žulja nažuljao,
Ma jesti mu putio junačtvo;
A sad te se izbavio uze,
Pa se skače u družinu bojnu;
Družina mu pa dolikovala,
Kó da s njom je vijek vjekovao;
A i jest mu od Gospoda dano,
Svuda stado slijediti vierno,
I od kvara gonit himbenika; —
I družina milovala druga;
Do nevolje neka duhovnika,
U njemu su dva gotova druga:
Kada duši zatrebuje tajna,
Razpopa je lasno zapopiti;
Svećenik će kvasna hljebca naći,
Pa samrtna pričestit će druga;
A živijem u polomu bojnu,
Razpop valja za podruga vojna.
I tako su išli pouzdani,
I na kulu nabasali bielu,
Gdje su Turci zaturili stražu,

Digitized by Google

Da jim nije izprijeka straha.
Čvrsti Turci kulu naselili;
Tvrda kula da joj smrti nema,
A tvrdja je zarobila vrata.
Misli vodja, šta će od Turakah:
Da jim dade smirom sljeliti,
Neće biti do posljedka liepo;
Da jih vabi gdje se vide glave,
Izići mu, da jih kune, neće;
Da udara zrnjem iz pušakah,
Nebi zidu otrunio platna,
A sebi bi učinio kvara,
Nedobivši na hitac uzdarja,
A štedi ga, kó za muku prieku.
Mislio se, pa se domislio;
Svikà družtvo za pećinu stienu,
A pećinu oklopiše ruke;
A ruke su kó poluge klete:
Ruke nose od ramenah snagu,
Pa stećicu zaorljaše stienu.
Mili Bože, kad pećina sinù,
Mili Bože, kad gruhnù u kulu,
Mili Bože, kada puče kula
Kano gromna puška iz oblaka:
Da je čula u planini srna,
I ona bi lane pometnula;
Nije tako rudina se tresla,
Kad trojanska Akil lupà vrata!
I od grada pokrućivà zide.
Na udar se jadna smrvi kula,
Kó da nigda nije uzgor bila,
I pokopa listom uselnike;
Pa ni danas neznaju ufano,

Digitized by Google

Da su kadgodj živili i mrli.
A za tijem nije stalo Luki;
Mahom krenù pram Klobuku gradu.
Pa pram bielu kada bio gradu,
I na njega udrio smiono;
Ali nije igranja sa gradom,
Nit se golim bije trbusijem;
Silna Klobuk natuljila vojska;
Mnoga puška puče iz Klobuka,
I topovi odzvaše se bojni
Na pozdravlje glavah zubačkijeh;
Al kako su zdrave dolazile,
Onako su i mašile tvrde;
Ako nije ništa zadobio,
Pa malo je i kvario Luka;
Nješto mrva potrošio praha,
Nješto lahkih zadobio ranah,
Kó kad drača dokvači kopača,
Nije da mu zauzbije maha,
Veće da ga jari za boljega.
Od Klobuka osijao Luka,
Hoće rodjko înijeh busijah,
Gdjeno kule nekriju Turakah,
Nó svak svoju samohranku čuva
Za mehkijem kuljenovim zidom;
Pa kako je dočekati žao,
Tako nije ni puškarnut drago,
Dvač s istoga uzaseb vidika,
Nepritisnuv kapu niza stranu,
Ja l' u busu neostaviv pustu.
O! penji me, posestrimo draga,
Na visine Durmitora bojna,
Gdje će sjutra rano granut sunce,

Digitized by Google

Pa se gore nagledati čarne,
I Grahova nauklinjat ravna,
Nebi l' i ja udesio s njime,
Ter da vidju kakvo je Cetinje,
Biele li se dvori Vladičini,
Je l' u njima zdravo i mijerno;
Knez Danilo, od Cetinja glava,
Pije l' rujno na uranku pivo,
A šeta li kneginja Darinka
Po tunjama i po ružicama;
Kako li će slaviti Spasovo; —
Još da vidju Cuce i Bajice
I Ćekliće i Bjelopavliće,
Kako njima sunce ogrijava,
Kako li jim božja sreća dava. —
Ja na goru, a na goru sunce;
Pa sjednemo obojica ravno,
Kano da smo uročili bili,
Da se brdah nagledamo ljutih.
Gola brda i tamo i amo;
Kruti vrsi u nebo uprti,
A nebosklon razvalio krila,
Pa na njiha naslonio sinja;
Izpod njega opekla pučina;
Nigdje rodna tega uzorana,
Niti stana biela i ubrana,
Nit livade, da se konji hrane,
A kamo l' ti vesi i uresi
I liepota za obitovanja.
Bi ti pobre! vjeru štetovao,
Da tu rekneš nikog živa nema,
Sjem šarulje u čalopećniku;
Pa i ona ujesti se kani

Digitized by Google

Od nemile samotinje klete;
Ja li sura na grebenu orla,
Što u sinje ogleda se more;
I on krila da kud prhne kreće; —
Van ako su stiene čimen sniele
U dubinu vična zavičaja,
Ter tamoka i pšenica radja
I cvjetaju smokve petrovnjače;
A i ljudi u zamaku pustu;
Niodkud jim nije polaznika;
Pa ubavo njima stanovanje
Njetko reče da je tako vilo;
Jest li tako, njima nije nužno;
Jer i suha korica se prima
U samoći i slobodi dragoj;
I krši su perivoji bajni,
Gdje se može starina svojiti,
I svojini gojit baštinici;
A pak te su stiene i svojine
Harna puka otačbina prava,
I baština bez oporučbinah;
Jer doslje je prehodila nije
Ni morija bolja neoprana,
Kamo l' tudja prebirala ruka;
A jesu se nagonili na nju,
Zlobni dusi i zavistni sini,
Silne vojske od ozbiljna jada,
I car Vasilj od Stambola grada,
I njegove nasljednici strasti
U njegovu dvoru zlokobnomu,
Kruto pleme od Osmana kruta,
Pa su u toj svi pakosti mrli;
A sé nisu shrvale se stiene;

Digitized by Google

Jer su stiene krvlju okoljene,
Pa su stiene slobodne i sjajne...
Ej! bijele netavnile stiene!
Cvatilo vam smilje i kovilje,
A brale ga slobodke djevojke,
Smiljem svoja kitile njedarca,
A koviljem kalpake junačke;
Pa nebile sužnjevačke majke,
Mojoj tankoj vili na veselje,
Da vas pjeva i rodu kaziva,
Protivnikom rad ukora živa.
Čim ja tude i sunašce žarko
Za maleno vrieme boravismo, —
Dan ogranù, kano platno bielo,
Kakva no bi ti žudio druže,
Da si težak, pa da naoreš se,
Ja li putnik, da naputuješ se,
Ja li puškar, da nacijeljaš se,
Da si gledač, pa da nagledaš se,
Kó ja sada s huma visokoga,
A sunašce i još sa višega.
Eno brate od Cetinja ravna
Svioni se vijaju bajraci,
A kitne se perjanice nišu,
A duge se prelievaju diljke,
A smioni zaskaču se druzi,
Uza Lovćen kano mrci vuci;
Jedan drugom do kalpaka siva,
Rekó bi će pjevat zajediño,
Pa i ginut nerazdruživ ruke,
Van od istog nebi pali maha.
Dva naprijed druga odabrala,
I vitijem u visinu stasom,

*

Digitized by Google

I duljijem u širinu pasom,
Rekó bi su po dvie sàli majke,
A po dvije gojile jih vile;
Mrci su jih zavalili brci
Do malijeh u pasu pušakah;
Pa proz njih jim kovne toke siju,
Kano mjesec proz jelovo granje;
Mišice jim i desnice ruke
Kó u divah, što za gorom kažu;
Težko onom tko jim pane u nje;
A na pleća da jim sukno kupiš,
Težko bi te dopanulo skupo;
A oružje i resivo bojno,
Što su Mljetci cekinah skovali,
Za godinu dobitačnu cielu,
A što srebra Srebrenica dala
Kada su ga rîli Dubrovčani,
Sve su na njeg kovači salili,
Neka zlato suncu odgovara,
Bielo srebro mjesečevu žaru,
A ljepota dobitničku daru.
Jà tko su ta dva viteza harna?
Jedno ti je vojevoda Mirko,
A drugo je Cerović Novica,
Oba stara druga neizdajna;
Obadva su na Tišini bili
I Čengića uzkinuli glavu,
I vladici na razgovor snieli,
Ter bogato uzdarje dobili;
Deli-Mirku vojevodstvo dao,
Pa eno ga i sad u njegare,
I kolajnu na ramena sjajnu,
Kad okrene niz ćesarovinu,

Digitized by Google

Da mu mjesto generali grade;
A Novici kapetanstvo stavno,
I agine dvije puške male,
Koje i sad, kad mu treba, pâle.
Pa oba su i na Crnojevki
Pred Omerom rusom glavom stali,
Pa mu maglu i njegovoj dali,
I hordije silne odagnali
Od rijeke crne do Bojane,
I od Tare preo medje stare.
Cerovića na oružju nema
Odkako je crna gora-crna;
Što je njemu ljut zmaj za pojasom,
Čiem razstavlja do sedla junaka
I od sedla konja do kolanah:
Nebi ti ga makó od pojasa,
Da mu dadeš dva careva grada;
A što mu je svietó džehverdare,
Kó primorska zmija pirlitana:
Ne bi ti ga skinó sa ramena,
Da mu biela i tri dadeš grada;
Necieni ga, što ga nigdje nema,
Već ga cieni, kad iz njega smiera;
Da se k nebu lastavica vine,
Zrnom bi je iz njeg dobavio,
A i guji oko krenó crno.
Štogodj mu je i blaga i draga,
I štogodj mu gotova teciva,
Sve Novica na oružje slieva,
Kó da klet će tri vjekovat vieka,
Pa biti se i četiri bojna,
Ter boji se da nestane gvoždja
I kovačah od njeg bosanskijeh

Digitized by Google

I u Skadru srebrom kitiocah,
Pa namiče uvijek oružje,
Kad imadne stotinu djetićah,
Nek jih može opravit lijepo;
Ako nemó svojih rodjenijeh,
Neće nestat crnogoračkijeh,
Da ga nose i da ponose se
Novičevim svijetlim oružjem,
I dušmanske smanjkavaju glave, —
Novici je zadužbina žudna.
A što ti je vojevoda Mirko?
Stric Danilov, senatorom glava; —
Kada sjede na Cetinju ravnu,
Pa narodu zapoviedi daju
I sudačku osiecaju pravdu,
Ja li knjige opremaju biele
K stojnu Beču i Petrovu gradu
I Paridju dvoru franačkomu,
Njegova se piše naprijeda
I u vieće bilježi govorka,
Koju ni knez boljom nepobija,
Ni naraštaj pogaziti smije,
A ni svietli na rug uzet dvori;
Pa ga sjajne rijese kolajne,
I s njime se gora diči crna;
A kad dodje i do boja čvrsta,
Nije drugi, već prvi je Mirko.
Pa eno ga i sad naprijeda.
Vojsku vodi vojevoda Mirko;
Bože mili, pokloni mu glavu;
A pazi ga posestrimo vilo,
Kuda srne, da se zdravo vrne,
A kud udre, da i prodre Mirko.

Digitized by Google

Za njime je kita Cetinjanah,
Liepa kita, hiljadu puškarah.
Vilo moja! kuda li će vojska?
Borme nije zadjevica mala,
Kad se četa krene sa Cetinja;
Nó je steća nečesova vojna
Na Grahovo, ja li na Kosovo;
Pa jim doma mirovati nema
I čuvati kneževa Cetinja
I svijetlu krunu Vladikovu
I kneževu kó krunjenu glavu;
Al kneževa u toplu je glava,
Neboji se sa mora dundara;
Jer su bojne na zaljevu ladje
Velikoga cara moskovskoga,
Što no mu se pola klanja svieta,
I slavnoga oró Napol'ona,
Što no za njim i sav sviet se kreće;
Ladje bdiju s pruda budvanskoga,
Da mu s mora tko nestvori kvara;
A od krša nema mu bojaza;
Tu nek drži, tko šta nadje, tvrdo. —
Bože mili neka idje vojska,
Da vidimo, da se nagledamo,
Gdje su pošli rano Cetinjani,
Kud će proći, dokle li će doći. —
Nemori se, nagledat se nećeš
Oružnoga prisievanja divna,
Nit junakah nazamijerati,
Kó borikah usried omarika,
Kad tanahne vihar uzavija;
Pa istijem narod pravi mahom,
Sve bi držó take i jednake;

Digitized by Google

Jer vitijem rastom mienjaju se,
Jedna druge klanjajuć se čaru,
Pa ljepota mah ljepoti krati;
To l' i ove zamijeni druge
Druga vojska, iz brda drugoga,
I oprana i vele opravna,
Pod strukama i dugim puškama.
Ćeklići su i Ljubotinjani;
I ti broje hiljadu puškarah,
I njih vodi jedan od glavarah;
Perje mu se niz ramena niže,
Ko bijelu kad artiju piše;
Perjanik je sa Cetinja ravna,
Glavan junak, glavne vodi druge,
Hitja mu je da sustigne Mirka; —
I ti su me promahnuli mahom;
Ma jih dulje nebi ni gledao,
Jer i treća iz brda trećega
Poniknula kano gora vojska;
Manje jih je, nego li prvijeh,
Nemiliji al su za gledanja;
Jedri momci kó strževi kôci;
Na njih mesa nema ni za mrsa,
Nit jih vrane bi se nakljuvale,
Kada bi jih napale krvave;
Al su čusti i moždeni pusti,
Pa od tijeh jade kažu Turci:
„Kud udara Cuca i Bioca,
Tu nemade ni majke ni otca
Koji njiha ljuto kleti neće.“
Pa kako jih nebi klele majke,
Kad nehaju za milošću njinu,
Posjeć ljudsku kó kupusnu glavu,

Digitized by Google

Piti krvcu kó i lozovinu,
Udariti pa i poginuti,
A nedati plećah protivniku;
Jer strag rana nije žalovana,
Niti bi ga druzi pokopali,
Niti bi mu duši daću dali,
Niti bi mu ljube preudali,
Da jim nebi rodila Bježana;
A Stojšinu i triput udaju,
Nek jim víše odhrani Stojanah.
Pa ni vodje neimaju Bajce,
Jer je svojoj svaki vodja glavi;
Znade s njome kud mu valja proći,
Pa nije mu ni gubit je žao,
Kad bi tišba za poštenje bila,
Porad Boga i naroda svoga;
Ali voli s njome kući doći,
Kad nevolja neprije ga prieka.
Tako su jih dovikali stari,
I oni se odzivaju harni
Na zalogu kruta baštiničtva,
Svi gotovi kuda krene Mirko;
I sad idju tragom njegovijem,
I stignut će gdje vojvoda neće.
Mili Bože, i ta vojska prodjè!
Al da tkogodj od ljubavi pita,
Tko tu vojsku mačè na oružje
S lomnih brdah i Cetinja ravna?
Il jih sjetne dovikale vile,
Il je njegdje u njih bio Luka,
Pa nemile potužio Turke,
Sjerotinske povidio jade,
Šta od kmetah biesne age rade

Digitized by Google

Po Grahovu i oko Trebinja,
Težke muke i žalosti ljute,
Od davanja i od službovanja,
Od zlobnosti i od silovanja;
Pa se bratji sažalilo gorko;
Ako njiha i dijele strane,
Vjera nije razstavila bratah,
Nit jih pleme dijeli junačko;
Pa su bojno jamili nošivo,
Da izpanu na primete klete,
Da kojega sčepe silovnika,
Ja l' krvnika ja li poreznika,
I da plahnu na Trebinju Turke,
Nebi l' svoje bez zla uzimali,
A i raji krušca jesti dali; —
Il su sjetni vidili znamenja
Jučeranjeg po nebu vidjenja,
Pa se krstu častnu pobojali,
Ter krcaju da ukobe kobi,
Gdje li krstu dotužilo sjajnu,
Nek se nadju na okupu spravni,
Da bi za njeg i ginuti bilo,
Nek na njima neostaje kletva,
Kako su je ostavili stari,
Svim kî za njeg nebi vojevali:
„Za rukom mu sjeme nenicalo,
A u kući čedo neplakalo;
Ako bi mu i plakalo hudo,
I ono mu tursko robče bilo.“
Il što njima svanulo Spasovlje,
Pa ga slavit neće na Cetinju;
Već se digli na Grahovo ravno,
Da se bojnih nameću pušakah,

Digitized by Google

Gdje prah neće oštetiti platna
Bieloj crkvi i kneževu dvoru,
I u njemu ucvijelit čeda,
I tanahnu ustravit dojilju.
Ja od toga neznam ni jednoga,
Koje jih je četovat nagnalo,
Ili se je sve troje sabralo,
I krst častni i Spasovo slavje,
Pa i Luka i Zubačka muka;
Teke jedno kazaše mi vile,
Da kod ovih nije tako bratah,
Kó ćeš naći, gdje ljubavi nema,
Kadno jedan u nevolji cvieli,
A brat čuje pa se podruguje,
A kamo li da mu pomoć podje;
Ja l' kad tuži u kolibi majka
Bez svojega ostanula hranka,
Da je neće požaliti svojko
I susjednik na razgovor doći
S upitanjem i s omilovanjem.
Oj! blago ti tomu naraštaju,
Gdje brat brata čuva, kano svoga,
A sjerota ima smilovanja,
A mučenik muci žalovanja.
Ele vojska u Grahovo svali.
Nit tko viče, niti puške pali;
Sve jedni su mučke za drugijem,
Bi reć zadnji i nehaju prve,
A zadnji su prvim pouzdanje....
Puške siju, barjaci se viju,
Brda ječe, pripašnjače zveče, —
Davor vilo! mira biti neće!
Al reci mi sveznalico dievo,

Digitized by Google

Gdje ostadè harambaša Luka,
Kad osijà od grada Klobuka? —
Odè Luka pravo ka Grahovcu,
Još u oči blaga dana svoga;
Putem se je i okoristio:
Stigó bojnih za trista komorah,
Tovarena i praha i blaga;
Komornici sjerotinja raja,
Pratioci poturi Bošnjaci,
Za tri puta po dviesta puškarah. —
Puška dreknù iz kamena ljuta,
Još za njome njekoliko grlah;
Komornici konje odbjegnuli;
A Bošnjaci, šta jih bole glave,
Da jih gube za tudje prativo;
Eno nizam, neka cara brani
I njegovo pivo i prativo
Od dušmanah i od Grahovljanah;
A do bulah dok njihovih dodju,
Dosta Bosne proteći će hladne;
Pa i oni tad bi drugi bili,
A šta jim je stalo za Trebinje;
I Trebinje i sve do Mostara,
Za dvie lule dali bi duhana,
Pa i nizam, pojeli jih vuci,
Što jih muče na svakoje ruke,
Viek na Crnu goru pogoneći,
A nigda je neuzimajući.
Osmanlije hoće i nizamì,
Da nijesu nigdje bez njih sami;
Oni piju i dobro se hrane,
Pa njih carski i topovi brane,
A da Bošnjak gladan gine za nje,

Digitized by Google

Ne timarah, a ne desetinah,
A tu njima ni tretinah nema,
Istom jadni da pogube glave,
Nek je manje u Bosni delijah,
Da je caru nizamiti ravno; —
I dotle su tako umovali;
A tu su se doumili živo,
Nit tko viknu, nit šišana ciknù,
Nó se svaki maša uza stranu,
Ostavivši, kono tudje blago. —
Sultanović tu se prigodio,
I on svoju četu prati biegom,
Jer uba mu neobično bilo,
Kad trijestak odvali pušakah
Sa jednoga pika i odpunca;
A odprije tako vikó nije,
Već kad brecne beg Sultanoviću,
Valja da se k crnoj zemlji giba
Što je godir do kaurah raje;
Ali stidno vehoma mu bilo,
Kad bar ciglu nebi odapeo
Porad svoga na junačtvu glasa;
Pa prikleče, ter joj oganj daje,
A zavika dina i imana,
Da carskijeh nedaju komorah
U po biela dušmaninu dana;
Njetko čuo, njetko i nečuo,
Ja l' se nevješt učinio glasu;
Al čù bega iza hloma Luka,
Pa naturì imenjaka svoga
Raz-pop Luku na Turčina silna,
Nek mu plati vjenčanice ciele,
I svatovsko što je pio pivo

Digitized by Google

I trgovsko cienio tecivo.
Razpop trče, iza glasa viče:
Stani Mujo, da ti trošak platim,
Što si sćeró komordžije dovle;
Ja ću s njima brigat se odavle;
I još da te Sultaniću pitam,
Kako popi vjenčaju djevojke
Po vašemu Grahovu*) jadnomu,
Na nevjeste za inoće lude,
Je su li ti smirili vjenčanje;
Ako nisu, ja ću platit za nje...
Kad Sultanić razabró pozdravlje
I raz-popa uočio grdna,
Gdje nenosi okanicu ravnu,
Da kumovsku bukliju mu daje,
Nó se s bridkim gvoždjem približaje,
Crna ga je magla uhvatila,
Pa tabanìm vatru poklonio;
A razpop se hitio za njime;
Al po mjestu zgledao ga nije;
Jer ga vrućim opurio zrncem
Niže pasa, gdje mu nema glasa;
Pa neviknù jao! njemu težko,
A nije ga ni palo lagahno;
Al ga noge izniješe brze;
Ma i to će valjat poturniku,
Kad se bielu Sarajevu vrati,
Pa se sjedne hvalit u lokandi,
Da njegova neće zrno mesa;
Stegno će mu pohabati hvalu,
Makar rekó (kó je i rekao)
Da je trijest posjekó Zubčanah,

*) Kod Glamoča prediel.

Digitized by Google

I svrh trijest svrzi-popa Luku.
Dobitnici plijeno pognali,
Ako njima i netrebovalo;
Trebovat će komegodir živu.
Proz noć crnu križom putovali,
Niti spali, niti četovali,
Niti znali gdje su se dognali.
A kad jutro tamu razagnalo
I miljano ustalo sunašce,
Da ogleda svoje lišce bliedo
O vrhove Durmitora sinja,
Jesu li mu obrve ubrane
I zlaćene kose očešljane:
Staše klance poznavati druzi,
Kuda jih je noć dovela crna;
Vrcem pali, kud su i srljali,
U hajdučku viš Grahovca gredu;
Zdravo bili i nabrojili se,
Pa htjedoše da hljebca zalažu;
Ma oči jih u Grahovac sniele;
Grahovac je vojska poplavila,
Tabori su jedan do drugoga,
Sve nizami, kano mrke čavke,
Čadorovi kako labudovi,
A bajraci kano i oblaci,
Vita koplja kano gora gusta,
I topovi napereni bojni;
Glunte sjaju, a zjaju lubarde,
Vodaju se konji osedlani,
A sjevaju krivošije ćorde;
Sve gotovo i u noći stalo,
U živu se vatru zapretalo,
Pa gotovo i gorit na njojzi,

Digitized by Google

U tom dolu golu zakopano;
Jur odtale maći se nekane,
Da bi stražit cielo ljeto bilo;
Jer su turski vardali ulaci,
Da su vlasi zavrnuli klance,
Pa u strahu još za veće jade,
Sto od jednog protivnika grade.
Sjedi Mirko na pomolu bojnu,
Niz pećinu otočio kroke,
A dogoni brke na zavojke,
Dugu diljku preko krila hrani,
Pa s Novicom dogovore valja:
Kako ćemo, pobratime dragi:
Ili bismo udrili na Turke,
Kako su nam udarali stari,
Kad je njiha na stotine bilo
Po petnajest ja li deset drugah;
Ili bi smo dovikali Turke,
Da se drže na mejdanu svome,
Nek nereču prevara je bila. —
Novica je govorio Mirku:
Kakogod ćeš, vojevoda dragi;
Il jih vikó, ili neodkrio,
Ako nama Bog u sreći dade,
Njima će se učiniti krivo;
Al ljepše je da ukora nema
Od kraljevah našem gospodaru;
Daj da Turkom pozdrav pošaljemo
I lijepa svjèta ponudimo,
Da necviele sirotinju raju,
I da s mirom danjke uzimaju,
A nešalju zagrabljive glave
Po selijeh, da zulume grade;

Digitized by Google

Pa će mirna sva sjediti raja,
I davati što se agam dava;
A Grahovo neka puste ravno,
Jer je nama od starijeh dano
Preko Crvnja i do Trebišnice,
Pa i dalje da bi stalo bilo,
A za njeg se i dosad smo klali; —
Nizami su vojskî poglavari,
Ne će l' znati, što je čija pravda,
I na ljudsku prijat ponudjenje;
Pa ćemo jim besu dati tvrdu,
Nek odstupe zdravi pod oružjem
Iz Grahovca na okupu svome,
Da jim ništa od nas nema kvara;
Nu l' nešćeli primiti pozdravlje,
Nek nam zdrava vrnu pozdravnika,
A nas neka pogledaju mahom,
Da junačku uročimo snagu,
Pa što komu podvorilo zdravlje.
Piši brate, kako tebi drago,
Ti si druga glava na Cetinju,
A ovdje si danas nama prva;
Lijepo je srazit protivnika,
Al je ljepše ponudit mu pravdu,
Da junačke nepolieću glave
I zemljicu krv nekvasi crnu;
Jer će ona vapit okajanje; —
Ma bojim se, vojevoda druže!
Nizami su, ali nisu sami,
I pri njima ima turkovanja;
Obećat će, al učinit neće,
I otić će, al ostat će Turci,
Trebinjani a i Gatačani;

Digitized by Google

Kako kreneš na Cetinje Mirko,
Osta sama sjerotinja raja;
Panduri će u Grahovo zaći,
Pa će zajmit u ličinu raju,
Pa će naše platit pohodivo;
A šta Zubci mogu radit sami?
Još ako jim gdje zaglavi Luka,
Klet će raja, žalostna joj majka,
A kobit će sa neba znamenje,
Pa ni nama dobra biti neće;
Kad smo dovle zamučili vojsku,
Što nijesmo pripomogli Mirko
Sjerotinjskoj nevolji i biedi...
Piši knjigu, i ja velim druže,
Nek zamirke nema nam junačtvu
Od vladarah, koji ištu reda
S onim imat, kî ga nigda nema...
Mirko piše, a Novica kaže:
„Čuješ pašo, od dundara glavo!
I careve na taboru lale;
Pozdravlje vi od Danila kneza
I od onog što vi je predaje,
Da dižete sa Grahova vojsku,
A Grahovo ostavite ravno,
Neka vaša ore polje raja,
Pa što vi je za pravo da dava;
A prodj'te se kruta silovanja;
Jer što vaša stražarija hoda,
Pa nepravde trate svakojake,
I što age preko izma traže,
Ter cvijeli sjerotinja tužna,
To ni vašem caru nije drago,
Nit vi take zapoviedi daje;

Digitized by Google

Pravdu dajte, pravo uzimajte
I petinu i careve danjke,
Pa vi nigda plakat raja neće,
Niti vi se odmetati raja; —
Čuli jesmo, da ste digli vojsku,
Da zubačke ujtite hajduke;
Al ta vojska i topovi bojni
Nije pošla da hajduke ganja,
Van ste pošli udrit na ćesara,
Ja l' na naša brda i Cetinjc; —
Ako li ste tijem pošli putem:
Vjera vi je! Cetinje je tvrdo,
A tvrdi su i koji ga brane;
Pa vi Boga dobra jamca dajem,
Ni cigli ve u njeg sići neće,
Dok je Boga i svetog Jovana
I današnjeg Spasovoga dana.
Ako šćeli, da je na junačku:
Evo vjera i besjeda tvrda,
Vrn'te vojsku zdravu i opravnu
I topove i komore steće;
Ničesva vi neišćemo kvara;
Sve nosite, što ste donijeli,
A Grahovo opražnjujte ravno;
Nećete li, da je na lijepo,
Vrnte zdravo knjigonošu amo,
Pa čeknite, da se ogledamo,
Čije danas ostat će Grahovo,
Čija li je postojbina bila.
Kako pravo, tako zdravo bili,
Tko je kakvoj mušterija plaći,
Danas će je na Grahovu naći.
Ovaku vi pozdrav šalje Mirko,

*

Digitized by Google

I njegovo družtvo svekoliko.“
Kad bijelu knjigu napravili,
Knjizi valja knjigonošče vriedno,
Pa nemože glava podniet sreda,
Da šta šćeli na jakorječ Turci.
Zborit s njime uz lukave brke,
Nek se može dosjetit lukavstvu,
I na svašto odpovjedit harno,
A turskog se neplahnut oružja.
A taki je Vukotić serdare,
Na noge se skočio lagahne,
Bielu knjigu u njedarca tura,
A dugom se prekrivio diljkom;
Ode momak k turskomu dundaru.
Kad su njega zapazili Turci,
Ulicu mu proz okole grade,
Ter ga vode u čadore biele;
Jedan čador zelen odabrao,
Svilenijem za opravu platnom
I jabukom na završku zlatnom
I bajrakom trostručena repa
I velikom za dvorenje stražom;
Tudje sjedi paša Husejine
Na svilenoj stelji populanoj,
I ostali do njega glavari;
Lulo pale na mehku divanu,
Pa divane te vojene glave.
Kad upade knjigonošče mlago,
Lijepo su njega dočekali,
I kod sebe mjesto načinili,
I crnom ga podvorili kahvom;
Pa po tome knjigu razgledali.
Kad vidili, šta jim knjiga prieči,

Digitized by Google

Težko palo ferik Husejinu,
A njeci se pa smijati ščaše
Preko rusa brka i rukava;
Al Grahovo nije za smijanja,
Pa ni biela knjiga za šprkanja
Deli-Mirka sa Cetinja bojna;
Jer je valja okaljati krvlju,
Ja l' na liepo odkazati zdravlje.
Ferik Huso od Taborah glava
Turski svojim besjedio drugom:
„Šta velimo, sokolovi carski!
Kako ćemo odkazati Mirku;
Ili ćemo poslušati Mirka,
Ili ćemo dočekati Mirka; —
Ja bi rekó, da ga poslušamo;
Jer pravo je što vojvoda piše,
Da imade i zuluma raji;
Age su se priučile stare
Svašta radit od svojijeh kmetah;
A to danas nije caru drago,
Rad ukora od vlaškijeh kraljah,
Da mu plače raja iz kotarah“ —
Daj da carsku povrnemo vojsku,
A dignemo skitalice straže,
I kanune agam postavimo,
Štono su jih iz devleta dali
Za kmetove i za gospodare,
Na trećinu i na desetore,
Nebi li se umirila raja,
Pa da više s njiuh boja nema
Sa nesrećnom sa tom gorom crnom..
Ja se sebi poplašio nisam;
Evo dosta olova i praha,

Digitized by Google

A vojske nam pomanjkati neće;
Da se sedam bijemo godinah,
Nebi mojoj dodijalo glavi;
Al nebi me bolila od mira,
Niti mene, nit Sultana moga;
Nije bit se kó je mirovati,
Nit ginuti, kó je ostanuti,
Nit se šteta može pregoriti,
Kad te stigne bez nevolje težke...“
Tako Huso pašam besjedio;
Svaki šuti, u tle oči vere,
Oči vere, a pljuvaku ždere,
Kadri-paša žderati je neće.
Već govori seraskeru Husi:
„Čuješ li me od sve vojske glavo!
Pravo knjiga vojvodina kaže;
Ma je l' pravo po carevo zdravlje,
Da hajduci nama knjige pišu,
Pa da knjige mi slušamo njine,
A da oni carsku zemlju šćiplju;
Sad Grahovo, a sutra Trebinje,
A preksjutra dokle bude drago. —
Vidiš, da jim Moskov vieće daje,
Kako će se ročit ujedino,
Da načimlju pusto naše carstvo;
Jedni s krma, drugi sa Grahova,
A treći je dogno do Kosova;
Pa gdje osta jadan islam Huso!
A znaš šta ti vele sa divana,
Kad prekjučer pitó si jih Huso
Preko žice*) djavoljega traga,
Hoćemo l' se udrit na Grahovu?

*) Telegraf.

Digitized by Google

Ako donle hrnpe Crnogorci, —
Pa rekoše: udrite gjaure
I gonite dokle uzmognete;
Nepazite zemaljske medjaše,
Jer jih tude nigda nije bilo;
A ni moju neštedite vojsku;
A troška vam nek veziri daju,
I Bošnjanah za pomoći bojne;
Nepustite kaurinu maha,
Jer će iskat Ivanbegovinu...
Pa sad Huso kako tebi drago;
Ja ću bit se, a pobjeći neću,
Jer sam Turčin, vjeru izdat neću,
A čuvat ću hljeba carevoga,
Pa i biti zanj se hljeba radi;
Ti si ferik, kako hoćeš radi."
Kad čù ferik, što kadrija smrsi,
Na tle čibuk odturio Huso,
Zamrčè mu na čelu vedrivo,
Padè srda na njegova usta,
A grom puče na paše ostale;
Paše viču na mirialaje,
Miralaji na bimbaše vojne,
A bimbaše na tabore stojne,
A vojnici jedan na drugoga;
Svirka ciknù, davorija riknù,
Sve na noge i konje sedlane;
Topčibaše uždiše palivo,
Golobrije sijevnuše ćorde,
A glas bojni razvališe bubnji;
Bubnji tuku na muku svakomu,
Jer nikomu neproriču zdravlja; —
Kakvo zdravlje, kad ga uz njih nema.

Digitized by Google

Hurra! silna zalilà se vojska,
Kó kad sinje zaholuji more.
Mili Bože, zemlja držat neće,
Ako kroče preko polja ravna;
Mili Bože! kamen ostat neće,
Ako bojne zariču lubarde;
Bože mili, ako zievnu ćorde,
Što je trave, da su ljudske glave,
Nebi njima puno posla bilo,
Dok jih sravne do zemljice hladne.
Tako zaprièe vojska sigurana,
Ter krvave zapoviedi žudi,
Kud će zrnje zaiverit kruto,
Kud li gvoždje zakoračit ljuto.
Jutros rano liepo nebo bilo;
Vedro bilo pa se naoblačì;
Crna magla vrhom ovì glave,
A s vrhovah i u ravan sadjè;
Taka magla nigda pala nije.
Jadan druže, ako rosu krene,
Težka dažda i proliva težka
Niz vrleti a Grahovo plavne;
Neće ostat drvlje na kamenju,
Nit vresika trava u čimenju.
Ja nežalim drvlja ni kamenja,
Nit vrijeska, ni sićana pieska;
Već ja žalim svione bajrake
I biele žalim čadorove,
Gdje će njiha voda oplaviti.
Po nebu se pognaše oblaci,
A po zemlji podjoše junaci;
Mirko viknù, kan'da jelen riknù:
„Na noge se, moja bratjo draga;

Digitized by Google

Knjigonošu vratili su Turci;
Neće Turci našeg svjetovanja,
Svjetovanja niti mirovanja,
Preziru nam vjeru i besjedu,
A psuju nam knjaza gospodara;
Na zlo su se opremili Turci,
Pa sa zla jih niko smetnut neće;
Ali će ga i nać, ako Bog da;
Njihovo je uviek zaimanje,
A mi valja da odužujemo,
Što jim kod nas stoji za ukrivno.
Za mnom druzi... al na vatru živu;
Znate da su izučeni Turci
Konjanici i brani vojnici,
Kano što su u franačkog kralja;
Već jedino sokolovi sivi,
Sve dvojica jedan do drugoga,
Nek se krije jedan za drugoga,
Nek se stidi jedan od drugoga;
Svak za ime Boga istinoga,
Za krst častni i za vjeru slavnu
I za svoju na ramenu glavu;
Ja ću svoju ponijeti prvu;
Krstaš bajrak nek mi uz nju hoda,
Da se znamo na koju smo stranu.
E Novica, moja desna ruko,
Ti ćes jurit na topove bojne;
Topove nam utrnut valjade,
Jere s njima nema nadmetanja
Dugoj pušci i desnici ruci;
Ja ću suhnut na čadorske straže,
Na spahije i na suharije;
Znat valjade, da se poslušamo,

Digitized by Google

Da nam puno nema puškaranja;
Po dugačku izpalite diljku,
I malijem po zalogaj dajte,
Pa za britko gvoždje prianjajte,
Ne bi li se vojska zasirila,
Tad bi topi ušutili sami;
A kad topi uduhnu gruhanje,
Izgubit će i vojska ufanje;
Neće znati kud će sijevati, —
Onda bratjo podvojite snagu,
Što možete pa i nemožete;
Koljite se po polju krvavu
Ljutim zubma i jataganima;
Bog će dati shrvat ćemo Turke;
Pa kad danas njima odolimo,
Više njima nije zavraćanja,
Niti će jih srce poiskati
Za mojega i vašeg vijeka,
Da nas čiknu na poljanu bojnu.
A vi Cucʒ i Bajice ljute,
Vama nema zapoviedi stalne;
Kudgodj znate, onda udarajte;
Prvi stići prvi udariti,
I junačke omrsiti ruke:
Doslje vi je to starina bila.
Teke skladno druzi i ljubavno;
Ako ve je odnihala majka
I muškijem opasalo pasom,
A junačkim dovikala glasom:
Neštedite tijela za ranah,
Jer ste vikli njiha donositi
Na pohvalu i dosada majci,
Pa su vi jih izvidale majke;

Digitized by Google

Niti glavah za samrtna dara,
Nijesu vi od suhoga zlata;
Pa da biše i od zlata bile,
Nebi veće ciene zadobile,
Kó kad krstu odkupe se krvlju
I za slavu umru na mejdanu, —
Tko pogine, da ga spominjamo
Na Cetinju u Petrovu hramu
Do godine i u Spasovomu
Ako Bog dâ na Grahovcu ravnu;
Tko ostane s poštenijem glasom,
Neka pije na Cetinju pivo,
I svijetle nek dere kolajne,
Što će njemu poklonit Danojlo
I što će mu darovat Darinka
Za kalpakom sokolovo perje."
Stadè jeka humca viš Grahovca,
Stadè zveka tokah i jarakah,
Stadè cika srčanih junakah;
Od pećinah odlijeću škriljke,
Pa jih zvrka stoji pod oblake,
Izpod tvrdih petah junačkijeh;
Borci grnu kó kad vuci srnu
Niz točilo uz orljavu strašnu,
Kad nazriju hiljadu ovacah,
Pa jalova čini jim se mesa
Ni zakusak zapast svakom neće,
A kamo li dosta krvi vruće;
Ter se plahiem nadticaju tekom,
Da ujagme i krvi i mesa:
Toli Mirko i njegovi druzi,
Željni boja i turskijeh šijah,
Žudni klanja, a i puškaranja,

Digitized by Google

Soriše se niz orlove stiene,
A za njima stupi magla tavna,
Magla tavna od neba do talah.
Magla padè, da sakrije vojsku,
Nebi li je niko nevidio;
Al je vidjè Vukalović Luka,
Pa je mogó zbrojit četenike,
Pa jih Luka i u glavu znade,
A on jih je i ročio tudje,
A i oni za Lučina znadu,
Da njekuda po brdijeh vrlja
Krijuć živu u stijene glavu,
Od Spasova nadajuć se spasu
I od braće na Grahovcu glasu;
Dat će mu ga, žalit mu ga neće,
A i Luka odzvat će se harno; —
I on suhnù, kó da se pomami,
Pa družini besjedio Luka:
„Malo nas je, moja bratjo draga, —
Malo nas je, al smo mučenici;
Kad će doma mučiti nas Turci,
Bar neka nas muče danaskere
Na Grahovu, na mejdanu bojnu,
Gdje nas žarko gledati će sunce,
A bratinske zakopat će ruke.
Eno bratah! njim nevolje nema,
Da jim kuće crno nose ruho;
Al su svoje ucvielili majke,
Pa došli su za nas gubit glave...
Neštedimo ni mi jur svojijeh,
Za nesreće i većeg užasa,
Već ginimo i neostajimo,
Jer nemamo kuda kući doći.

Digitized by Google

Vidjeste li vojevodu Mirka,
I do njega Cerovića živa;
Da su s nami ta dvojica sami,
Nebi više trebovalo Turkom,
Da jim bude za krvave glave....
Pravo Mirko udrit će na Turke
Kud jim gladne zijevaju cievi;
Ej! davori, junaćino drevna!
A mi ćemo za vratove zaći;
Pa znate li, vjerenici drazi,
Štono svirke i borije cviele,
Oniem jim se zapovijed daje,
Kud će udrit na krilo koje li; —
Gledat ćemo, da je zaduhnemo,
Pa ćemo jim uraditi smeću,
Nek neznaju, kamo da se kreću;
Baš ko čele bez matice rojne,
Tako oni bez borije vojne,
Udarit će i tamo i amo;
A mi ljutim gvoždjem dočikajmo
I k topovim strugu otvarajmo;
Ako nama Božja sreća dari
Ter topovom oganj potušimo:
Uzeli smo cieloj sili snagu, —
Naš je mejdan i naša popievka;
Puške palit dati jim se neće,
A noževah nenose nizami;
Klat ćemo jih kó ljetošne brave,
A sjeć ćemo, kó kupusne glave.“
Udrì hajduk, i u maglu zadjè;
Za njim sliedi trista branih drugah, —
Bit će trista od taborah rugah.

Digitized by Google

Eto, vilo, savedosmo vojske,
Pomiešasmo krstjane u Turke,
Zavadismo i lave i vuke
I gvozdene sastavismo ruke;
Sad nek rade, što je njima drago,
Il se klali il se milovali; —
Ako bi se htjeli milovati:
Milovanju nebi kraja bilo;
Ako l' su se na klanje sabrali:
Za tog klanja nema ništa dana;
Jer da klat se začeli su lani,
Jedva bi se do mraka poklali,
Koji su jim ostrvljeni zubi,
A koji li naoštreni kljuni.
Nije meni žao na oblake,
Što svione skvasit će bajrake;
Niti žalim pieska niz vrleti,
Što će kiša u ravan snijeti;
Nego mi je draga žao vilo,
Gdje će krvca oplavit Grahovo;
I na gustu mi je maglu težko,
Gdje nevidim borenje viteško,
Tko l' će gubit, tko li zadobiti,
Tko li jadan danas poginuti,
Bez majčina čedna okukanja
I ljubina draga ogrljaja;
Čije l' će se polomiti perje,
A čije li vijat na bojištu
I sinuti na poboju divno....
Mili Bože, otac si svakomu,
Al pomozi jaki nejakomu;
Nejakom je za nevolju ljutu,
Da se s jačim prieči i krvači;

Digitized by Google

A jačega sami gone biesi,
Da se slavom od pobjede resi,
Na neboge hrleć zlopatnike,
Kîm je dosta sjeromaštva svoga,
Golotinje i jada i glada;
Al je jadan dužan branit vrata,
I na glavnjam prolit krvcu crnu,
A dočekat dušmanina krvna...
Dočekat će, vjera mi je tvrda,
Bit će krvi po dolini pljuska
I krvnikom iza vrata pluskah;
Bit će kapah, ostati će puste,
Kad se šake sajedine hruste
Ljutih lavah i mamenih vukâh;
Bit će gnjieva, jaukah i mukah,
Lomljavine jeka i trijesa
I do volje crnoj smrti biesa, —
Dosta pusta ostat vranam mesa...

Crna zemljo, je li tebi žao,
Što će tvoje potavniti lišce,
I sitno se izkorienit bilje
Od bahata konjskog i junačkog,
Pa u tebi jurve rasti neće,
Nit bjelica nicati pšenica,
Nit na tebi njoj bit će vršaja,
Nit bijeloj jagnjilišta marvi;
Nó će tebe jadne kleti majke
I nevjeste skoro privjenčane;
Jer tu će se danas krvca vrći,
A junaci klati kano janjci...
Al pomozi jaki nejakomu,
I pravedna nedaj krivednomu.

Digitized by Google

Malo vrieme, za vele nebilo,
Duga puška vrh Grahovca ciknù; —
To je diljka vojevode Mirka,
Jednoč čù se: Juriš!.. za krst časni!...
Druga dreknù poniže Grahovca;
To je diljka haramije Luke.
Oba družtvo zavodila druga,
Oba pošli vraga na istoga,
A neznadu jedan za drugoga.
Čim pukoše dvije cievi jasne,
S njima puče tri hiljade ravne;
Pa jalove nisu cievi bile,
A na suho nije palo zrnje,
Možeš znati šta je štete bilo.
Njima deset odzvà se hiljadah.
A kad tanke izdušile diljke,
Bojni topi oganj naložiše,
A udarì davorija banda;
Bubnji tuku, bojna banda zveči,
A Grahovo od topovah ječi;
Po osam jih s jednog mjesta riče,
Čini ti se vatra nebo tiče;
A puškama jurve nema glasa,
Nit ičemu, mniš, tu živu spasa;
Jer kó tuča suho sipa zrnje,
Gvoždje sieva kano munja živa; —
A nitko se nikom neodziva...
Hajde topi neuzmiču rika,
Al borija zanijemi svirka.
Ma tko prije udobar zadavi
Te vojačke pjevalice hude
I junačke plakalice druge;
Borme Luka prikupio krake

Digitized by Google

I u tabor zaveo junake,
Pa trijeska o uši jim svirke,
A nabija bubnjeve na glave;
Tko će diplit, nek jaradi čuva,
Tko će bubat, nek svatove gluši,
A junučkog nezabuni sluha,
Da se čuje gdje koj koga tuši,
Tko li koga za pomoći viče,
Gdje li ljut nož rusu glavu sieče.
Nesta bande, nesta zapoviedi,
Pa nizamu nesta i slušanja; —
A kad vojsci nestane slušanja,
Ta je jurve dobivena vojska; —
Al topovi neslušaju bubnja,
Već gruhaju kó gromovi sami;
Misliš druže, vjera ti je tvrda,
Prhlu zemlju dignut će u zrake,
Podroviti i pećine steće,
A ognja jim pomanjkati neće;
Al sreća je, nepune se sami,
Nit gvozdeni pune jih nizami;
Već od mesa prave njima ljudi, —
A mesne će zaboliti ljude,
Kad jim ljut nož zarone u grude.
Bog je dao vruće druge Luci:
Svaki nosi jatagan u ruci;
Živo mašu desna i lijeva;
A nežale što jih krvca lieva,
Niti žale brka ni obrvah,
Niti čela viš obrvah biela,
Što će vatra brke odnijeti,
Što li čelo prsnut na četvero;
Vruće rane ljudi nose vrući,

Digitized by Google

A nemaju šta da žale mrući,
Van ako bi požalili ljuti,
Što još koju nesrubiše glavu,
Ja li ranu nedaše dušmanu,
Nek jih ima s čime spominjati,
Kad se svoju na krajinu vrati.
Grede Luka proz hiljadu mukah;
A dobri ga neizdaju druzi;
Odasvuda vatra praži živa,
Odsvud krešu posjeklice ljute;
A vojni se deru upravnici,
„Nedaj proći gjaurinu kletu.“
Al Bog sreću dijeli junakom,
Kó je danas poklonio Luki,
Da on pane na turske lubarde;
A kad padè na topove Luka:
Jedni grme i ognjem se dave,
A druga je zamuknula ruka.
Na te, što se jošter vatrom dave,
Nakvi divi naturili snagu,
Pa su crnom zasopili krvlju
I desnice umorili ruke
Kod topovah sjekuć upravnike;
Dva posieku, a dvajest jih grne;
Sto porube, a trista jih srne;
Pa tako bi vasdan njima bilo,
A možebit i sutranjeg dana,
Da nebahnù sila nenadana;
Ter i ti niz zaduhnù topovah;
Koliko su stali udaracah,
Sama znadu djeca sa Zubacah.
Htjedè Luka da nadalje stupa,
Pa i gluhe posvoji lubarde

Digitized by Google

I njihove pogazi čuvare;
Al topove posjela je gluhe
Gora vojska, nó što čuvà prve;
Silni borci na zjala uzjahli;
Nisu borci, koji bježat kane,
Da su Zubci udrili još lane,
Već se možde, da se kruto brane..
Ali tko te silne tope čuva,
Šta l' je pustim naspilo topovma
Kod tolikog praha nesažgana,
Da nedaju iz svog ždrla glasa?
Ili su jim falje poizdale,
Il topčijam njetko dao blago,
Il ljudske jih začepile glave; —
Nebi njima falje poizdale,
I tri biela da još praže dana;
Nit je tkogodj tu donio blago;
Već su tope založile glave
I desnice uzele krvave;
Pa desnice te što hvate krute,
To nikomu nepušćaju žive.
Na te ruke nasrnuo Luka;
Jer nevidi junačina pusta
Ni drugoga svog do sebe druga,
A nemože poznat ni prvoga
Od mrkloga iz topovah mraka;
Bi udrio, šinule ga guje,
Pa bi rusu usijao glavu
Tu, gdje bi je svakom žao bilo;
Al Bog dadè, kó da nožem vinù,
Zlaćen krst mu pred očima sinù;
A muškim ga njetko viknù glasom
Iza topa na prociepu bojna.

*

Digitized by Google

Poznà junak po glasu junaka;
Ljuto gvoždje k' crnoj zemlji giba,
A na vjeru junaku se sliga;
Jamlja Luku Novica za ruku:
Jes' li ti to, Vučilovo hule!"
A Cerovu zdrmà ruku Luka:
„Vjera Boža! jesam Ceroviću;
A koje su tebe sniele vile?
Mal ti ruse neodsjekoh glave,
Ja l' ti moju neodvalì pustu;
A šteta je, pobratime dragi,
Dok se turskih nenaodsiecamo...
Spriječimo da nedangubimo;
Nije vrieme, da se milujemo
I junačko mijenjamo zdravlje;
Bogu hvala gdje se utučismo,
Jako ćemo jurit kó valjade."
„Il ćeš dalje napredovat Luko!
Ili ćeš mi pričuvat topovah?"
„A što bi jih čuvali, vjere ti,
Kad će naši ostat i poslije;
Već hajdemo za vrućijeh ranah
(Jasam ti se obranio pobro)
Da još koju uberemo glavu
I Spasovo proslavimo slavlje;
A gdje ti je Cerovića Mirko?"
„Eno Mirko pred krstašom hoda
I razgoni na alaje Turke;
Već hajdemo da mu pomognemo;
Još je silna na dundaru vojska;
Što je jada i čemera ljuta,
To je brate uz pašinske glave
I njihovo u čadorih blago;

Digitized by Google

Već prisnaži skoku i sječivu
I desnici u ramenu ruci,
Ter osvjetlaj obraz na krajini.
Ako nama Bogom bude dano,
Pa mi danas Turkom odolimo:
Tvoja će se pjevati popievka.“ —
Tako su se dva sokola srela,
I junačko preturili zdravlje;
Gdje se sreli tu se i razstali;
Pa jako jih zamahaše vile
I sile jim dadoše dvojake;
Ljuti Zubci kó kaljeno gvoždje,
A poljući od njih Cetinjani;
Pa još gori od tih Ćeklićani;
Al istor će prispjet na kalivo; —
Golem dundar u sred polja ravna,
Kod čadora kod pašina zlatna
Grmi, sieva, a krv se prolieva;
Neprolieva kó rosa iz mraka,
Nit ko kiša iz tiha oblaka;
Već kó da si navratio rieku,
Ja l' Moravu, ja l' Bojanu hladnu;
Mori smrtca gdjegodj koga nadje,
A krv boji konje do kolanah
I junake do pušakah malih.
Nije više topa ni pušakah,
Da tišinu u dolini gluše;
Al jadniji odjekuju glasi,
Škripa zubih, cika jataganah,
Krš kopaljah, a zveka sabaljah,
Lupljavina šakah i kundakah,
Vriska konjah, a jeka junakah;
Njeki lele, njeki medet viče,

Digitized by Google

A medikah nema da liječe
Osim kljuna od ocielja ljuta;
Njeki moli prihvati me druže,
A smrtca ga jur prihvaća crna;
Njeki jadan ište smilovanja,
I za život vjere se odriče;
Al tu nije milovanja inog,
Sjem crnijem noktim oko vrata;
Nit tko čiju za privjeru hata;
Nit tko čijeg žali jaukanja;
No se zlobe kano crni vrazi,
A kolju se kó na lešu vuci,
Pa se gnjave biesni i nesviesni
U samrtnu znoju kupajući,
Jedan drugog jied kušajući;
Al jim kleta neće nestat gnjieva,
Niti će jim posustati ruke
Zar dok jednog teče na mejdanu.

Boga moli kaludjere Mile
U bijeloj pod Ostrogom crkvi;
Milutin je ranio odavna
Svakog jutra k hramu svećenomu
I jutrenje čitao časovke,
Pa na zavjet nezaboravljao,
Što je njemu hajduk darovao,
I za sreću priložio daću,
Palit svieće pri trapezi biele;
Haran Mile dobro zavjet čuva,
Da on svoju neogrieši dušu;
Palio je svieće obadvije;
Al jedna mu odpre gorila je,
A jutros mu obadvije žare;

Digitized by Google

Plaho prašće obe sviećebiele,
Kó vlašići na studenoj noći;
A varnice lete sa žižakah,
Ter vošćane krupne tale kapi;
A kaludjer mučne kobi tlapi,
Pa jutrošnja dvojio molenja,
Apostole i tropare sbraja,
A s molitvom dobru misó spaja,
Da odoli dušmaninu Luka,
Da ga moći štite od udara..
Pa Bog dadè sa dobra molenja
I zavjeta s prava srca data:
Štitile ga moći od udara;
Eno Luke proz pola dundara,
Napreduje kó radiša haran,
Kad s vôcima crnu njivu para;
A Novica proz tabore sieva,
Kano munja proz oblake živa;
Dosta smrtna pogradili kvara,
Dok su došli do usried dundara;
A kad pali na pola mezeva:
Tu su jadi, tu žalostne majke,
Tu junačko jeftino je meso;
Tu su kule od ljudskijeh glavah,
A jezero od krvi junačke;
Jer tudje je ciela sprava vojna
I čadori i gotovo blago
I repovi i alaj-bajraci
I d:miške po izboru krive;
Al krstaš se po jezeru vija,
Kó zlaćena utva po Neretvi, —
Plovit hoće, utonuti neće;
Deli Mirko zasukao ruke,

Digitized by Google

Krši glave, kó jelove grane,
Krši šije, kuda no se brije,
Križa grude, gdje no srce gude;
Ma se silna ukrmila vojska,
Da i hoće tko, kud vinut nema;
Jer jih svrću Cuce i Bajice,
Kano u tor na zaklanje ovce;
A zemlja jih žive žderat neće,
Pa jih zoblju Cetinjani gladni,
Cetinjani a i Ćeklićani.
Njetko cvieli, jer ga konjic gnjavi,
Njetko hrope, jer ga smrtca davi
Na tijesna ulazeći vrata;
Njetko kune i krvnika kara,
Jer ga jednim mahom neobara.
Take muke tu vojvoda stvara; —
Ali nebi odolio Mirko;
Jer nikomu nije milo mrti;
Već se svatko kó za glavu brani
I vojvodi zlo ufanje gradi..
Istor junak iz poloma dreknù:
„Brate Mirko drž' se na mejdanu!
Je l' ti živa u ramenu ruka
I u njojzi brijedkinja ćorda;
Možeš jošter prehvaćati njome?
Gledaj s čim ćeš na Cetinje saći,
Da nereču da smo plandovali.“ —
Vojvoda se Novici odziva:
„Ceroviću, na Cetinju diko,
Der da budeš i grahovska hvala;
Je l' ti britko na broju oružje,
Čiem te slavi ciela gora crna;
Sijeva li danas u dundaru,

Digitized by Google

Kó što sjaje na Cetinju ravnu!“ —
Kad Novica saslušao Mirka,
Po tri diljke unaprijed djisa,
A po dvije odvaljuje glave;
Da su biele glave šećerove,
Ne bi sladje mrvio jih puste. —
Al magle su zatrapile guste,
Nemoš raznat konja od junaka,
Nit nad sobom sviona bajraka,
Kako li će tko kazati Mirku,
Tko dobiva, tko li popuziva;
Pa vapije vida željan Mirko:
Daj mi Bože vihra sa planinah,
Da razagne tmine iz dolinah;
Veće sam se napatio mraka;
Da je noćim, nebi ni žalio,
Već u pola bijeloga danka;
Veće sam se krvi napojio
I ubojna nazobao praha,
Pa i ljudskih nagazio glavah;
Daj da vidju, pri komu je pravda,
(Pomogla mu pri komegodir je)
Gdje su moji Cetinjani harni,
I jesu li iznemogle Cuce;
Imam l' ikog za osvete druga,
Krom Novice u razboju živa; —
Ja nežalim moje slomit ruke,
Dokle glavom nezamijenim jih;
Tek da znadem, na koju ću bandu,
Gdje mučenik nevoljan pomaže
Sa smrtnijem boraveć izdahom,
Pa da stečem zadužbinu bojnu,
Svom u muci pripomogav drugu. —

Digitized by Google

Puhnù vihar sa visoka zraka,
A nestadè u dolini mraka;
I vojvodi spadè magla s vida,
Pa gledanjem drtno srce vida,
Gdje mu krstaš na čadoru sinù,
Na čadoru na pašinu zlatnu;
Pa se sastà krst s mjesecom zlatnim,
A svilen stieg sa konjskijem vlasim.
Harli Mirko na četiri strane,
Bi reć jako rodila ga majka,
Pa da biela svieta nagleda se; —
Imaš šta se nagledat junače;
Pa da ti je srce od ocielja,
Valja da ti s oka suzu valja;
Šta si težkih poradio zalah, —
Da ti nije vjeri sila bila,
Da odpaštjaš hiljadu godinah,
Ja li davaš po tovar cekinah
Svakog biela u godini dana
Na zadušne svetogorske crkve,
Pa da poje kaludjeri za te:
Nebi tvoga grieha odkajali.
Bože mili! nemila pozorja!
Po dolini crnoj i krvavoj
Svakakvijeh možeš vidjet čudah,
Da smieš gledat od strah božijega;
Ondje dva se za grtljane vlače,
A nijedan jurve pare nema;
Ondje pet se muče sa jednijem,
Ondje jedan petericu tuče;
Jedni vičuć, druzi mriju muče.
A nu! čuda pobre i gorega:
Dvie se ljute zakvačile guje,

Digitized by Google

Dva se k kraju izturila druga,
Goloruka oba, neoprana;
Zar oružja ni imali nisu,
Ili su ga iztrunili kleta,
Ter se grle po pleća junačka;
I kako se tište na srdašca,
Sve jim vite popucuju grude;
Koliko l' se mašu milovanjem,
Sve jim zglavci u povoru škriplju;
Gonaju se po ledini ravnoj,
Zubma sieku, rukom sažimaju,
A nogama zemlju prioraju;
Obe ljute pocikuju guje,
Obe pjenam zapjenile gustim;
Jedna biele uzriguje same,
Druga hripa biele i krvave;
Onoj težko, koja obe mieša,
I s golom će skorim hroknut krvlju.
Goniše se ravno i prijeko;
Al se neće nijedan da svali;
Jer se svaki svojom majkom hvali;
Al jim majke nebile jednake;
Kakvu koji sisu podojio,
Onako se zemlji poklonio;..
Hrdnu njeki o rudinu tvrdu;
I kako je upao lagahno:
Pola rake sebi izkopao.
Ja sam mnio da je besa bila
Do prvoga na tle pohrvanja,
Pa da će mu ostaviti glavu;
Al oni su i prili se o nju.
Da si mi se prigodila vilo,
Gdje suparnik uklâ suparnika

Digitized by Google

Bijelijem zubma izpod vrata,
I tvom bi se sgrstilo srdašcu..
Nek hrvanje, pa neka i klanje;
Ma kako se nepoplašì kivan,
Da se groznom neotruje krvlju
Od pogani protivnika svoga,
Kada mu je polokà iz vrata,
Kó iz tikve dušak vina rujna;
I to mu bjè napojnica trudu,
Da mu nije hrvanje zaludu. —
Tko bijahu te dvie guje ljute,
Dva hrvača i delijc krute?
Za dolnjega neka pita majka, —
A gornjega Lovćen zna junaka.
Ma podalje čuda čudnijega:
Dva se lava zaujela gojna,
Dva se parca okupila bojna,
Pa se gone što jim šake daju;
Negone se nožem ni sjecivom,
Nit se gone ognjem ni strelicom;
Jer na njima ni odiela nema;
Sve jim pusto ogorilo ruho
I od praha i od jataganah,
A cielo jim ostalo tijelo;
S košuljom jih zar rodile majke,
Il jim moći u pomoći bile,
Il sekune čuvale jih vile,
Pa za goreg dohranile jada.
Nuto! kako nije za gorega!
Borci gule stiene iz brijega;
Borci jesu ljudi vremenici,
A stijene žrvni bremenici;
Na žilave izpinju se pete,

Digitized by Google

Jedan drugom umetaljkom priete;
Pa se meću jedan na drugoga,
Jer se boji jedan od drugoga,
Nit na gole smiju ruke doći; —
Kudgodj koga derne umetaljka,
Modrica mu kó pogača skače;
A neveli, nebi se junače,
Ja l' da koji hoće komu rieti:
Jami druže, ti si jači jači druže;
Istor zdravu pokloni mi glavu,
A sve ću ti poklonit udarce,
Kó da mi jih ni udrio niesi,
A danaske tvoja starija je;
Al nijednom to neda se rieti,
Jer su oba odredila mrieti;..
I mrijet će, al o jednom neće;
Nu koji će od dvojice prvi?
Zviznù stiena divu sa ramena,
Takmaca mu dopala jabuka
Vrh tjemena, žalostna mu majka!
Kó da mu je pala iz oblaka;
Puče tikva kano gvozdenjača,
Al se proli kano vodenjača,
Prosù mozak u travu toraznu;
Al mu parac neće glavu praznu;
Već se šeće po bojištu svomu,
Plešće mužke u mišici ruke,
Nebi l' još kog srce poiskalo,
Da s njim svoje ogleda junačtvo;
Al mu nikog, da ga kumi, nema;
Jer tkogodj je gledó umetače,
Svakog želja prošla umetanja. — —
Al koji to bješe umetači?

Digitized by Google

Il su fili, il su vilenjaci;
Nisu fili, a ni vilenjaci;
Al jesu jim vile sestre bile,
Dok su bielih čuvali ovnovah
I vikli se metat kamenovah:
Silan Zule iznad Nevesinja,
Čilan Vule povrh Ljubotinja;
Tad jim vile sile zajimale,
Pa poslie jim nisu uzimale;
Već jako jih sastavile vile,
Da kušaju kô su jih gojile,
Ostà Zule utrinu mjereći,
Odè Vule bovane berući,
Jer se nada još kom onakomu.

A nu čuda još nemilijega!
Dva se mrka zažvalila vuka,
Dva se gorska skobila hajduka:
Deli Redžep s bojna Pirlitora
I Staniša iza Durmitora;
Netom su se sukobili kleti,
Puščanim se preturiše žarom;
Obojici dobra sreća bila,
Jedan drugom nespržili vida;
Pa potegli ćulumine gluhe;
Al i tu jim nepogodne ruke, —
Oba su jim prehitila glave,
A iz njiha neprosula jada; —
Posjeklice pa potegli krive;
Krivopere motaju se ćorde
Vijući se do vitih rebarah,
Kó šarene uz gloginju guje;
Kud Redžepa kvači Stanišina,

Digitized by Google

Iz Redžepa vatra sipa živa;
A kud Stanka šine Redžepova,
Iz Stanojla crna krvca lije.
Stanko šuti, a udarce ćuti;
Pa kad Stanku muka dodijala,
Dreknù momak u golemu jadu,
Pa dozivlje planinkinju vilu:
Gdje si danas posestrimo draga!
Il te boli glava nečešljana,
Ili te je moja majka klela,
Da se prodješ samnom milovanja, —
Ter ti danas i nehaješ za me;
Vidiš li me u nevolji teškoj,
Gdje ću rusu izgubiti glavu;
Ja l' pomozi meni ja l' Turčinu,
Da se prije muke izbavimo;
Jer nemogu više podniet ranah,
Niti mi je glava za držanja
Bez tvojega vilo milovanja. —
Ciknù tanka sa zagorja vila:
Neboli me pobratime glava,
Niti me je tvoja klela majka,
I ja znadem i ja hajem za te;
Ali neznaš ti mojijeh mukah;
Golemi su u Turčina čini;
Njeg jednoga, više nema majka,
A sedam je u njeg posestrimah;
Sve sedam ga tu od tebe čuva,
Pa sve sedam udrilo je na me;
Ja sam modra do svilena pasa,
Kud njegove biju mene za te.
Kako bi ti pripomogla pobro!
Jao! meni od mojih dušmanah,

Digitized by Google

A zlo tebi od tvojijeh ranah; —
Košulju su kuje Redži dale
Od panciera i čelika tvrda;
Nikud njega neudaraj Stanko,
Već mu pazi na pazuhi ruku,
Gdje mu šibke sastaju se ljute;
Kada mahne da ti smlavi glavu,
Pridavori i srcu i ruci,
Nećeš li mu ujagmiti tiela;
Kad mu biela ti ugrabiš tiela,
Njegove će plahnuti se seje,
Sve sedam će pobjegnut od srama, —
Ja ću ostat na kobištu sama;
Tad ćeš lahko svladati dušmana. —
U dobar je zapomagó Stanko,
A u bolje razumio vilu;
Dvie su njemu priskočile snage;
Britku vije uopačac ćordu;
Ćorda sinù, a pazuho zinù,
A crna se džigerica sminù; —
Biele vile bjegnuše od stida,
Stanko Redži rusu glavu skida,
A njegove vila rane vida.
Reć će tkogodj: da su tikve glave,
Nebi dali da se tako gnjave;
Nó ja lažem, što jih malo važem,
Al jamce vam vidoke zalažem,
I žalosne svjedoci su vile,
Da su cienu još o nižu bile.
Pa nu! jada još zloglavijega,
Gdje priliku neprilika ganja,
Kó kad hrdja za gvoždje prijanja;
Tamo dolje van domaka bojna

Digitized by Google

Izvio se junak na gjogatu,
Vas u suhu zaodjeven zlatu;
Na glavi mu mjesečina žarka
I danica zviezda prihodnica,
A na prsih nišani-kolajne,
Biser kite i kamenja draga,
Pa zlatna ga okružila ćorda;
Glavan junak, a rijesno ruho;
Pa po tome rekó bi obome,
Da su njega sultanije légle
I u carsku opremile vojsku.
Gjogo mu se našó u Misiru,
A u Šamu pasla mu se majka;
Lijep gjogo liepo drži uho,
A kršno ga okitilo ruho,
Bielo srebro i sviono tkalo,
Svud suhijem zlatom ožigano,
A stambolskim vezom verugano;
Da mu uzda žvale neuzteže,
Skočio bi dokle očim seže;
A proždró bi konja Veležkoga,
Da se njemu desi na zamahu;
A s njeg vitez junačinu živu,
Da ga nisu zavrnule stiene.
Ma što se je zagonio u nje:
Ili nije htio pobjegnuti,
Il n'umio ravnim opružiti;
A mogó je i Trebinje proći
Kakva su mu pod nogama krila. —
Svakom valja pravo da rečemo;
Nije htio za vremena ući,
Kadno su mu plasi ušli druzi;
Već je ostó na zavjetu vojnu,

Digitized by Google

Sultanova hara čuvajući
I svog hljeba uz carevo zdravlje;
Pa je htio pobit raju carsku,
Odagnati roblje sa Grahovca
I Mirkovim zakititi perjem,
Svetčev bajrak i jabuku zlatnu
I Vučila savoditi živa
K bijelomu gradu Carigradu;
Pa se junak i borio harno
I na svomu održó gjoginu;
Al ga hrdja zauzbila kruta
I dognala do ždrijela ljuta; —
Hrdja jeste, jere nema zlata,
A ni konja srebrom podkovata;
Odjeća ga siva odjenula,
Bi reko je sagulio vuka,
Pa njegovo vrgó na se runo;
A odore ni komada ine,
Osim noža u desnici krvna;
S tijem jadan napó konjanika;
Konjanik se zlatnom sabljom brani,
A glavu mu konjska šija hrani;
Jer od vučjih behne konjic dlakah;
A napastnik štedio konjica,
Žudeć njega svesti na Cetinje,
Da ga hrani i s njime se hvali;
A kad vidjè da će kvarovati
Zlatonosu štedeć konjsku glavu,
A svoja mu ni kraj uma nije:
Oči stište, tište na konjica,
Jatagan mu u krcije sjuri;
A kad kuljen svoj oždriebi gjogo,
U škrip savì sve četiri none,

Digitized by Google

Kanda hoće djetelinu pasti,
Gospodara na ledinu splastì;
A nebi ga izdó do vijeka,
Da njeg stojne neizdaše none.
Klisì Turčin i oružje zlatno,
I pješice da se nosi s njime;
Al pješice bit se vikó nije,
Nit mu išto jur pomaže zlato,
Osim što mu smrt skorije vabi. —
Prognaše se proz ljuticu stienu;
Parac srne kó na gotovinu;
Ali ni tu gotovine nema;
Jer je svakom umrijeti težko;
Pa i zmija udu glavu brani,
To li zlatna braniti se neće; —
Nož nemio kano kurjak sieva,
Odkilja se demiškinja kriva,
Kano guja iz procjepa crna,
Nit se vraća ikoč bez uklanja;
Zaludu joj klanje i pecanje, —
Kako spadè sa dobra gjogina,
Namah su joj ofalili zubi...
Mrk vuk vrcì kó lepir po zraku,
Pa upadè za uši junaku,
Ter mu ranu zadadè lagahnu,
Koju nikad preboliti neće.
Trehnù glava sa junaka zlatna,
Kan'da na njem nije nigda bila;
Nju prehvaća krvopija samu,
A inog mu pustolovja neće:
Nit bisera nit draga kamenja
Niti srebra s konja žeženoga
Nije pusta ni želio blaga,

*

Digitized by Google

Nego vruće krvi od junaka;
Tek mu zguli krivoperu sjajnu;
Ta mu treba za spomena bojna,
Kad s družinom na Cetinje podje;
Njetko sniet će dvije puške male,
Njetko ljutu palu okovanu,
Njetko borme i gotova blaga,
Pa da i on ima obilježje
S čijem će se pohvaliti knezu,
Da je i on valjó na Grahovcu. —
Krenù momak sa stratišta krvna,
Vruću nosi o perčinu glavu;
Glava zieva, kolik da je živa.
Gledao je preko oka gjogo;
Gjogo nebo ušim štriže hladnim,
U svoju se utopio krvcu,
Pa iz crne krvi pohrzava,
Bi zborio, da je njemu dano;
Ajme rusa osjećena glavo,
Pusta glavo gospodara moga,
Dosta si me zobi nazobala,
I vodice napojila hladne,
Dosta ti smo skupa drugovali
I junačkog puta putovali
I bijela prehodili svieta;
Gdje nam danas razstat se valjade!
Ti si kriva, osječena glavo:
Da si meni uzdu popušćala,
Moje bi me noge poslušale,
Pa bi naše iznijele glave...
Žali konjic, gdje neodè s njome,
A nežali, što padè pod njome.

Digitized by Google

Sad svi će te prosit pjevaoca,
Da vi pravo po imenu kaže,
Tko l' pogibe, tko l' odnijè glavu.
Eno junak k vojevodi sadjè,
Pa mu k skutu tunju turi žutu,
Što je zrelu ubró na Grahovcu,
Kadno istom cvatu u Vrgorcu;
Prosite ga, kazat će vi Mîrko.
Uviek jutro nalik bilo danu,
Kano klica žitu usijanu,
A jutrošnje nikoliko nije: —
Rano bilo liepo i tihano,
Pa po tome crno i oblačno;
Grmilo je, sievale su munje
I gudila jugovina dahom
I gràd bio u Grahovcu ravnu:
Sve samrtnom vrelo živolastju;
A sad toga nigdje ništa nema:
Niti grmi, nit sievaju munje,
Nit grad huče da po polju tuče,
Stravne strave minule su ljude:
Nit se trude, nit se na zlo bude,
Nit se čuje kršljava rebarah,
Nit jauka ima od udara,
Nit krš stoji vitijeh kopaljah,
Niti zveka nožah i sabaljah,
Nit ljupljava šakah i kundakah; —
Što smrt crna nije uhrvala,
To je magla u bieg odagnala;
Pa se Mirku duša razabrala: —
Sjeo Mirko na slonu leševah
I do sebe pobio krstaša,
Ter odmara o ramenu ruku; —

Digitized by Google

Ni Mehmedu nebì mehko toli,
Kad razkrhà Carigradu vrata,
I upadè u careve dvore,
Pa odsjedè na postelju zlatnu:
Kakono je tekar mehko Mirku;
Nije Mirko uzapró krstaša,
Što nesmije udalj za njim poći;
Nit mu se je duša razabrala,
Što tu nije uginuo Mirko;
Jer da svoju žalio je glavu,
On je nebi ni donio tudje;
Niti desnu on odmara ruku
Što mu je je smorilo sjecivo;
Već mu se je duša razabrala,
Što se nebom povrnù znamenje,
Štono jučer pr'o Grahovca prodjè;
Od griešnoga gnjeva zavajano
I krvavno i vehoma stravno,
A jur hrabrom krvlju okajano,
Granù sjajno mjesto sunca žarka,
Ter vojvoda Boga blagodari,
Gdje mu borbi vrle vraća kobi;
Ter koje su za spasenja duše,
Nek s radošću spasov danak gluše,
A živi se kruše pokajani:
Gubioci, da su dužni bili
Rad zuluma i nemila kvara,
Što ga tvore s Crne gore raji,
Pa božija desnica jih kara;
Dobitnici, da dobili nisu
Toga dana užasna mejdana
Bez višnjega od pomoći dara,
Koji sile stvara i obara,

Digitized by Google

A pravedna kriepi zaufanja...
Tko bi stiene shorio s planinah,
Tko li shrvó dušmanina silna,
To oružje stojno i ubojno
Na ubavu danas na Grahovcu,
Da višnjega nije bilo dara!?
Tako tiho besjedio Mirko,
I svom srcu zadovoljstvo gradi,
Gdje je krvca osegnula tekom
I jur prave nepolieću glave.
Al eto mu momka neoprana;
Vruću nosi o perčinu glavu,
Vas u krvcu ogreznuo ljutu;
Zlaćena ga obtrkuje ćorda,
Pa ga liže kuda ga je klala. —
Hiti momak vojevodi glavu:
Eto glava, tvoja zdravo bila;
Jabuka je za vojvode harna,
Neka znadeš, da lendovó nisam.
Uze glavu za kičicu Mirko;
Jadna glava još posve nespava,
Već zijeva, kano da je živa;
Negovori, ali kaže sama,
Da je silna gospodara glava:
K a d r i j a se ona rusa zvala,
Dok je jošter u matere bila;
A p a š i n s t v o stekla na junaštvu,
Pa gdje stekla, tu i raztekla ga..
Ljuta rano, osječena glavo!
Je li bolje mirovati bilo,
Ja l' bježala bona glavo nisi,
Dok pred tobom tabori su bili,
Stojna vojska i topovska brana,

Digitized by Google

A pod tobom parip od mejdana?
Negovori, ali kaže sama:
Da ja nisam na junaku bila,
Ja bi svoje zdravlje iznijela,
Kad Husein škrinù sa komaša
I još s njime ubavijeh pašah...
Nije paša, tko bježi s komaša,
Već tko bdije, dok se vojska bije;
Nit tko bdije kad se vojska bije,
Već tko s njome poginuti smije.
Kad vojvoda procienio glavu,
Na noge se izdižè junačke,
Pa donoscu vedro čelo ljubi:
Pravo Cuca, Djakonov Ilija!
Poštena ti na ramenu glava,
Pošten bio, tko te je rodio
I u moju opremio vojsku!
Taki mi se dvojili junaci,
I s takviem mi dohodili znaci!
Pa se maši rukom do pojasa;
Dodadè mu dvije puške male,
Što mu klete bez kremenja pale,
I uz svaku po trijest rušpijah:
Eto tebi, moje diete drago!
Kupi praha, a mieni opanke;
Dvije male nosi za pojasom,
A pašinu paši prepašaljku,
Nek je tebi u družini dika
I nek tvoja sva krajina znade,
Da si junak stekó na junačtvu. —
To ti mala od vojvode dara;
Ako l' Bog da i podieli zdravlje,
Ter na naše spanemo Cetinje:

Digitized by Google

Ljepše će te darivat Danilo:
I s kolajnom i s čelenkom sjajnom,
Što neima da ti dade Mirko.
U riječi, koju besjedjaše,
Al eto mu bradata junaka:
Dosta rodna bila njemu vrana
I ugledna bila očešljana,
Al je crna od prah neoprana
I ljuto je obrstilo gvoždje;
I on nosi tri bradate glave;
Nisu zdrave, jere su krvave;
I spram njemu pokročio Mirko:
Pravo pope, tvoja zdravo bila,
I pošina na domaku tvomu,
I njezina ako imaš sina,
Gdje si stigó čupave nizame
I njihove hodže i imane! —
Izvadi mu stotinu cekinah:
Jami pope, za tvoje junačtvo;
Češljaj bradu obršćenu vranu;
Lahko ćeš je nagojit ubranu
I steć na nju divno popovanje;
A ja ću ti spremit sa Cetinja
Zlaćen Trebnik za tvog trebovanja;
Pa ćeš vrle opojati duše
Na krvavu groblju današnjemu
O Spasovu, danu godovnjemu
Za vijeka i moga i tvoga;
Neka znaju, da hajemo za nje,
Što su naše zamienili glave.
Zlato prima a ramena sliga:
Hvala tebi, mio gospodare!
Nije mene ovdje zvalo blago,

Digitized by Google

Veće ljubav zavičaja moga
I na nebu znaka vidjenoga,
Pa sam svoje hitio popovstvo,
A Trebnik mi već ni trebat neće;
Niti ću te moći poslušati,
Umrlijem za pojat opiela;
Jer nemogu nabavit popovstva
U Mostaru od vladike moga:
Stotinu će uzet mi rušpijah,
Dok sa mene anaćemu snimi,
A stotinu, dok zasieče bradu;
A sjeć mu je nebi trebovalo;
Jer se dlaka mijenila nije
Niti ustrom, niti nevaljalstvom,
Veće crnom za krst časni krvlju. —
Imat neću, gospodare dragi,
Da mu bradu i petrahil platim.
Njemu vadi još stotinu Mirko:
Pravo pope, koljeno junačko!
Bor t' ubio Grka mostarskogá,
Ako ti je zasjeć nešćednuo;
Spani k našem bielu manastiru:
Naš će ti je jerej zakružiti,
A neće ti uzet ni dinara;
Još će tebe darovati liepo,
Singeliju i crvena pasa,
Nek je tebi u narodu glasa,
Što nijesi požalio lika,
Gdje za rod je ginuti prilika;
Pa svom Grku reci lukavomu:
Da ste i vi dužni sveštenici,
Za krst častni pred narodom ići,
Jer kad njega poubiju Turci,

Digitized by Google

Kome ćete jadni popovati,
Od koga li vience uzimati,
Tko l' atove tovit vladikove,
Tko l' široke krojiti rukave?
Toga mrtve neće tvorit glave. —
Hajde, pope, kupi popovanje
I svoj narod uči skladovanje:
Skladni druzi neće bit u tuzi; —
A kada jim pa do puške dodje,
I ti s njima lati za oružje:
Tako sliedi, vriedan svešteniče,
Ko što su vi radili i stari;
Brada ti se za biser udala,
A desnica slavom procvjetala.
U riječi, koja s popom biše,
Al eto mu još grdnijeg druga:
Širokijeh od aršina prsah,
Po njih runja kano mahovina,
Sva crljenom zasirena krvlju;
Svion kalpak izžeglo mu zrnje,
A perje mu vatra odnijela;
I srebreno okaljó oružje;
On nenosi glave nijedine,
Al pozna se s rukuh ubojnijeh,
Da ni kola nebi donijela,
Što je ljudskog navaljao mesa;
Priombiró trijestak sužanjah.
Svezanijeh rukuh naopako. —
Zdravo druže! moja desna ruko,
Ti si moje bio pouzdanje!
A da nije tebe Cerovića,
Šta bi s Mirkom danas ovdje bilo? —
Bogu hvala, kad s' iznio glavu!

Digitized by Google

Jer kad tebe izgubimo druže,
Gora crna i naše Cetinje,
Cerovića više steći neće...
Ti za mala nisi darovanja;
Kad sjednemo s knezom na divanu,
Knez će tvoje nadarit junačtvo,
Tebi mjesto pokraj sebe gradeć,
Neka znade naša gora listom,
Tko nam čuva glave Danilove
I slobode na Cetinju zlatne.
U besjedi što rekoše druzi,
Eto k njima neznana junaka.
Nu kakav je, zgodili ga jadi!
Još mu ruka krvnim dimom kadi,
A iz očih jédne vrkću srde;
Na njem ruha nema zalogaja:
Sve mu kleto gvoždje odnijelo,
Tek ostalo tvrdje gvoždja tielo;
I ono mu ogorilo garom
Do obrvah i rusa perčina:
Da l' su njime češali lubarde,
Ja l' ga ciela pretali dušmani
U žeravu praha i olova;
Il se junak presvlačio nije
Za godinu ja li polovinu,
Ter mu pljesno i od sebe tielo.
Sjeromah je, ni kalpaka nema,
Već oštrulja kapa uveščana;
Proz nju mu je perčin pobjegnuo,
I tudje ga prestiglo gorivo; —
Sjeromah je, jer ni puške nema;
Il valjda je nije ni donio;
Bit nemože, bi se zadužio

Digitized by Google

I godinu robovao za nju,
Pa bi danas ponio je tudje. —
U ruci mu kusturina tupa;
Da se kune, da njom sjekó nije,
Ni dušman mu vjerovati neće. —
Sjeromah je, jer čelenke nema;
A gledajuć na njegovu glavu,
Da je bio u koga drugoga,
Bi stekao i kolajnu zlatnu; —
On nenosi glave ni oglavka,
Al sužanjah goni izobila:
Ni s Novicom nebi mijenjao.
Tko l' će biti haramija grdna!?
Sjeromah je, dok se klanja Mirku;
Vidiš da je sjerotinja raja,
Koja se je klanjat uvježbala. —
Pošto pošó k vojvodovoj ruci,
Krotko božju pomoć nahvalio;
Odpomoć mu povratio Mirko:
Zdravo bio, Luka kapetane!
Doslje su te tiem od šale zvali,
Evo ti ga sada na Grahovcu;
Jere si ga zaslužio Luka:
Kapetan si na našem Cetinju,
A nek i sva krajina te viče!
Bolan Luko nisam znao za te;
Nó kad tvoja izdadè te diljka, —
Junačka te sreća neizdala! —
Čudno si me skobio nenadom,
Pa sam ti se obradovó divno;
Neka si se prigodio Luko:
Što je više bilo žetelacah,
To je češće po Grahovcu snoplje;

Digitized by Google

I tvoja je družina valjana
Jer za svoje gine sjeromaštvo,
Za koje no i smrt sladka biva. —
Tvoje da su u putilu ruke,
Znam kako su milovale Turke...
Stid je mene od junačtva tvoga;
Jer se nije prigodilo, Luko,
Čiem bi tvoje poznao viteštvo
I uboge obradovó druge,
Kakono bi pristojano bilo. —
Prosti meni, kapetane dragi,
Dok nesidjem do dvora mojega
I kneževa skuta čestitoga:
Neće vaše poginut uzdanje.
Po tom bielu pružio mu ruku,
Pa mu dadè, što nitko neznade:
Uzmi Luko, namakni oružje,
Jer će tebi valjat i opeta;
I na sebi pokrpi odielo
I podieli sjerotinji praha. —
Njemu Luka tiho besjedio:
Nije junak, tko gleda uzdarja,
Niti tko se bije za stecivo,
Niti tko se rani za kolajnu,
Već koji se za slobodu trudi
I za ljubav zavičaja draga,
Za staricu od harnosti majku
I dječicu na ognjištu svomu,
Pa i gine za nevolju ljutu.
Hvala tebi, mili gospodare,
I onomu, tko te je poslao,
Da utješiš sjerotinju tužnu,
Kakono si danas utješio;

Digitized by Google

Bogu hvala na njegovu daru!
Eto si me darovao, Mirko,
Nit me možeš ljepše darovati,
Da mi dadeš punu kulu zlata
I po višku sve vaše čelenke
I suviše sve vaše Cetinje.
Dočim Mirko boravio s Lukom,
Eto njemu na čete junakah;
Odsvud silno roblje dovodjahu,
Odsvud pusto plieno dogonjahu:
I bajrake i zlaćene rese
I bogate Turačke urjese
I hatove tovne osedlane
I paripe svačim naprtljane;
Pa se kleti prndecaju momci;
Pod nogam jim zemlja grmi stojna,
Kako drži, ni prosjest se neće!
A od kruta biesa, uznebesa,
I leševi stravljuju se mrtvi. —
Mirko stoji, pa družinu sbraja
I za lienke prijamlja bajrake,
A junake za krvave ruke;
Svakom svoju pridošlicu daje;
A poznaje, gdje mu koga nema: —
Neima mu na broju Kusovca,
Perjaničkog kitna bajraktara;
Pa mu nema polovica Cucah,
A Bajice nigdje djavoljega;
Pa vojvoda žalio Kusovca,
Jer je mnio da je poginuo;
Za Bajice sjeća se i Cuce,
Da se negdje bave u pljaćkanju;
Jer nemogu poginuti listom.

Digitized by Google

U toj brizi čim vojvoda biše,
Nahrupiše Cuce i Bajice,
Bi reć jedan polišio nije;
A plijeno brate nebrojeno
Za hiljadu i više tovarah:
Sve gotova olova i praha
I dvopeka hljeba bijeloga
I pirinča i nemljene kahve
I šećera ledenice glave;
Baš kó da su na Trijestu bili,
Ti trgovci brzi i valjani,
Pa Ingležke opustili ladje. —
Sve to išlo za dohranu vojsci
Iz Trebinja i Mostara grada,
A pratilo pet stotin Bošnjakah;
Pa jih dobra sreća ponijela
Od Klobuka k dolu Mirotincu;
Pa jih loša sreća nanijela
Na Bajice u zlokobnu docu,
Što su, kad je od pó piva bilo,
Ostavili skuhana Grahovca.
Pa izpali na krstačke klance,
Da se pomoć neprilibi Turkom,
Pa bi bilo što mi pravo nije,
Za gotovu da prisjednu rolu,
Al kod boja ni snivali nisu,
Na gotovu vatru nabasali,
Pratioci na glasu junaci,
(Gdje babama na cicvare dodju,
Kad sočili vatru nenadanu,
Jedva koji i pušku zapeo,
Jedva komu i na umi bila,
Jedan klekne prihvati me druže,

Digitized by Google

A stotina s Mirotinca struže, —
Pa tovari nisu bili njini,
Ni ginut jim nije stalo za nje; —
Tako su ti prelile Bajice,
I bez troška plijen zadobili,
Ter evo ga vojvodi srenali.
Njim vojvoda liepo djelo hvali:
Zdravo bili sokolovi sivi;
Vazda ste mi na dobiti bili;
A danas ste opoštenili se;
Svi se vaši izženili momci,
A jarica rodila vi šena,
Ter djeca vi krušca neželila;
Jer ste moju nahranili vojsku;
A i vas će napojiti Mirko.
Još sustiže jedno momče mlado;
Ono goni dva tovara parah,
Sve bešlukah*) kó konjskijeh pločah;
I još vodi vrana zauzdana;
Vranac dobar od nagoja djisa,
Uzanj momče od rodjena biesa;
I njem Mirko pridošlicu viče:
Pravo! dobro Pešikanoviću;
I treba nam za potroška parah,
Nek je manje gotova trativa,
Dok umorne napojimo druge; —
Zajti sebi koliko valja ti,
Da se možeš nakitit lijepo
I pretila pokovat gavraua, —
Pa ga jaši na Cetinje ravno;
I kad na njem u Prčanje podješ,
Neka ti ga šmage generali,

*) Turskih petakah.

Digitized by Google

Što ga oni nisu zadobili.
Sve vojvoda izčekao druge,
I brojio na junacih glave,
Tko je svoju na broj donijeo;
A koje mu na broj stigle nisu,
Nit jih broji, niti jim se nada,
Niti će jih čekati do mraka;
Jer koju je sudba pričekala
Do tog kobna u životu dana,
Ter joj oči zavezala crne, —
Ta ni kući više doći neće.
Pa da reknem moja braćo draga,
Što je pravo da nebude krivo;
Nije puno ni štetovó Mirko;
Za pet stotin', ni to nije ravno,
Što je drugah palo njegovijeh;
A te štete nežali Cetinje...
Pa velimo, da se veselimo:
Kako se je nemilo deralo,
Nije v'oma ostalo krvavo.
A da brojiš smetove Turakah,
Bi li vilo! troje toga bilo?
Bi tako mi bora zelenoga,
I petero pa i desetero;
Pa još turi viška pet stotinah,
Pa još metni i tisuću ravnu,
Što je ruse polomilo vrate,
A nećeš jim nać na broju glave;
Jer tu nije svadja bila mala,
Niti se je na izmaku stalo;
Nego se je smrtimice klalo;
Kôli koji čije bio žedan,
Onako se i pojio krvlju;

Digitized by Google

Kako l' čija desna jače segla,
Onako se pod njom kuga legla,
Ter morila i nerazbirala,
A ni drugoj ostavljala druzi.
Kad vojvoda zgledà pobojnike,
Vrle sine Crne gore silne,
I ranjene i okrvavljene,
I njihove nesmorene ruke:
Njegovu se smililo srdašcu;
Jedniem okom plače izgubljene,
A drugim se na ostale smije,
Pa vojvoda riječ besjedio:
Bratjo mila! moji četenici,
Vidjeste li šta vidjeli niste,
Da prez Boga nema borioca,
Ni spascnja prez spasova dneva;
Vidjeste li nevidjenu vojsku,
Silne horde i brijedke ćorde,
I junake i alaj-bajrake,
Tope bojne i nizame stojne,
Pa gdje vi je sad ta sila huda?
Eno leže kó bundeve glave,
A trupovi kano bedenovi;
Prije smo jih raztočili žive,
Nego bi jih mrtve razabrali.
Da smo svaki po tri snieli glave,
Nebi tursku osolile vojsku; —
Ali sile Božja nezna snaga,
Nó pravednost moja braćo draga;
Daj da njemu slavu odpojimo,
Padšoj braći pokoj ponovimo:
„Slava! — zgrmi dvie tisuće grlah, —
Slava tebje gospode preblagi!

*

Digitized by Google

Iže tvoje sokrušuješ vragi.
Iže daješ nejakomu snagu,
I sniženu visost dariš dragu,
Gordeljive paki niziš glave,
Nek je tvoje veličina slave...
Tebje slava gospode preblagi.
Iže naše sokrušuješ vragi!!"
A kad slavu Bogu odpojali,
Ravniem poljem pokročio Mirko;
Na čelu mu dika procvjetala,
Oba lišca radost obujala,
A sa njih mu odsievaju zraci,
Kano žarci sa zore povlaci,
Pa se drùzi na njih griju drúzi; —
To l' vojvoda grede veličajno,
A sprovod ga slijedi ljubavno;
Gleda mu se i tamo i amo,
Gdje će svoga poznati Kusovca,
Ja l' Kusovca ja l' koga drugoga,
(Koje ga mu na broj nije bilo)
U sledjenoj krvi ogreznuta,
I svaljenim trupim pritisnuta. —
Da je koga i poznavó živa,
Sad ga smrt mu neda poznat crna;
Leži truplje jedno na drugomu,
Mil s nemilim, drag na nedragomu,
Kano snoplje, kad jih grad povalja,
Il skrhani bori od vihara;
A junačke na gomile glave,
Kó jabuke kada trešnja struni. —
Prevrćali po deset dušmanah,
Dok pod njima jednog nadju svoga,
Njetko brata, njetko bratučeda,

Digitized by Google

Njetko vierna pobratima svoga,
Njetko vrla do umora druga.
Gdje kog nadju, prte u naramke,
Ter gà bave sa stratišta krvna.
Časkom crnu njivu uzorali
Na noževe i na duge diljke,
Ter pokojne sahraniše druge;
Svaki hita šaku zemlje hladne,
Jer dužni smo toga darovanja
Od zemnoga ciela imovanja;
A prelije suzom sa zenicah,
Mješte vina i jeleja sveta,
Vino da jim mrsi vinovanja,
Tusti jelej dobre svjetla čine;
Al njine su pomršene vine,
Hrabra djela slavom osvjetlana.
Nad rakam jim naricao Mirko:
„Davorite! moji druzi dragi,
Jur vječnijem sanom uspavani
I rudinom tvrdom potrpani;
Vi vitezi od poštenja bojna,
Da je vama probudit se dano
I ciglano bit s nama do mraka,
Da vidite i da procienite,
Što je naših od dušmanah bilo,
Pa da slavja okusite slasti,
Kakono je mi sad uživamo:
Vi bi lahko smrti darovali
Svoj nemio udes na Grahovcu,
Pa bi za hip cijel vijek dali,
Što ste koji potratili dane,
Ovakoga žudeć okršaja;
I nebi vi požalili glave,

Digitized by Google

Glêć da ste jih imali poradšta
Izgubiti na mezevu ravnu
Danas. Braćo! nije hvala mala
Poginuti za krst i za pravdu,
Za rodbinu i za otačbinu
I za svoje poštenje junačko;
Blago vašim dušam pokojnijem;
Sve ine se smrti plačom ruže,
A vaše će pjevat se ginenje;
Jer ste mrli za slobodu svetu,
Što no su vi založili stari,
Da je s takim predavate harom
Svom plemenu na otražku vriednu;
Eto ste je danas nam predali,
Naše svojim zamienivši glave,
Dok i na nas taka reda dodje;
Mi ostasmo da je prečuvamo
I da vama pokoj predavamo:
Oj! vitezi pokojne vi duše!“
Poklje 'vako oslavio mrtve
I oplakó zavjernike slavne,
Hoće Mirko da rove i Turke,
Porad hara i Božijeg dara;
Al ga biele iznemogle ruke
Po bojištu obarajuć žive;
Pa lakše jih oborio žive,
Nego bi jih porovio mirne;
Pa se toga truda mentovao;
Već pod bajrak zavika junake,
Ter dijeli plijeno na ruke;
Komu kapom komu šakom dava,
Kako čija zaslužila šarka
I junačka nagodila majka;

Digitized by Google

Svakom pravo, nikom nije krivo,
Samu njemu, jere ništa neće;
Njegove su pune sreće ruke,
A nijesu lakome na blago;
Ma jest mu ga podijelit drago;
Jer njekomu treba za opanke,
A njekoji i popivku žudi;
On se diči što mu slava liči,
Bit gospodar plienu dobivenu;
Odabira Luku kapetana,
Pa mu pola stečevine dieli:
„Neka braćo, i steko je Luka;
Nek se vama neugleda krivo;
Njegovo je sjerotinja družtvo,
I na domu ništavi su svomu;
Da nam kući na podjelak dodju,
Od domaćeg dali bi jim blaga,
Nek imaju s čijem kući doći
I neboge obeselit majke;
A mi ćemo k zavičaju svomu,
Gdje nam ništa pomanjkati neće,
Sjem što ćemo ove žalit druge,
Gdje ostaše opet u sužanjstvu..
Hajde s nama, kapetane Luko!
I povedi družinu opranu;
Imamo te gdje da dočekamo;
Liepo će ti biti na Cetinju:
Što ti valja poželiti nećeš,
Od Turakah strahovati nećeš;
Okani se jadnijeh Zubacah,
Gdje ti opet Turska ploča zveči,
A osveta sa Grahovca ječi; —
Jurve kući kuda svojoj nemaš;

Digitized by Google

A mučno je hajdukovat vieku,
I u torbi prenašati glavu . .“
A vojvodi odgovara Luka:
„Hvala tebi gospodare Mirko
Na tvojemu zvanju i poštenju;
Što govoriš istina je živa;
Al tvog sliedit nemogu zazvanja;
Kako mogu, ako bora znadeš:
Moja stara na Zubcih je majka,
Na Zubcih je i rodila Luku,
Tudje stara i oženila ga;
Pa tu mu je i ljubovca vierna; —
Njih su dvije u kućari same;
Sve kukaju, pogledaju na me;
A moja je pri njima zakletva,
Pa će mene moja kletva speti,
I njihove vruće suze smesti;
Ja ću otić i opet ću doći. —
A kako bi tebi bilo Mirko,
Da te tkogodj zove sa Cetinja?
Ja ću svoje vrnut četenike;
Sad je nama lašće kući doći,
Bogu slava i spasovu danu,
Kad smo silne razagnali Turke.
A i tebi vojevoda hvala
I onome, tko te je poslao,
Ter nas mrti nepustiste same;
Pa što bi nas pogubili same,
Ni tu nebi vela grieha bilo;
Ma bi naša staništa požgali,
Stare majke konjma pohrvali,
Vierne ljube osramili sramom,
A djevojke odveli u roblje

Digitized by Google

I djetiće izturčili lude,
Koji nebi znali vjerovanja; —
Sada toga imat kada neće;
Pa mi ćemo mirovati Mirko,
Ja l' godinu ja li polovinu,
A odtale što nam sreća dade."
Dosta Mirku odgovara bilo;
Jer po svojoj vrloj ćudi sudi,
Da je svakom svoje lono drago,
Makar bilo jadno i ubavno; —
Al žao mu Lukova udesa,
Porad bratstva i porad junačtva
I rad kobih na njem vojenijeh,
Gdje će s njih ga uviek zlobit Turci,
Pa tko zna gdje i dohakat glavi,
Koja valja hiljadu turskijeh.
Još vojvoda zapelio Luci:
„Čuješ li me, kapetane dragi!
Goru crnu drži domovinu,
A za svoju postojbinu bij se,
I bori se za krstovo slavje,
Kano što si danas borio se
I njegove satró protivnike; —
Nemoj rijet, za vjeru junačku,
A reć neće naša gora crna,
Da je naša na Grahovcu hvala;
Hoću Luko! da krajina znade,
I nek svojim potomnikom kaže:
Tvoje zvanje i hajdukovanje
Pa neka je tvoje i pjevanje,
A naše je prelovanje bilo,
Tvojih drugah mučeničtvo tužno,
A mojih je pomoćničtvo dužno;

Digitized by Google

Jer nama je lahko bit se druže:
Sedam brdah do Cetinja tvrda,
Puni složnih i slobodnih bratah,
Kó Durmitor sokolovih jatah,
Koje ni car, da ustane glavom,
Vjera boža! pokrenuti neće...
Pouzdaj se u planine crne,
Sjeromaštvu kad dotuži tvomu;
Nećemo ve oglušit se Luko. —
S Bogom ostaj! već doba je, druže!
Odsad viči pobratimom Mirka,
Dušmanima još na veće jade;
Deli-Mirka sva Turčija znade,
Neće tebi s goreg biti glasa;
Kad te vide, neka haju za me,
Kad te biju, nek namiene na me;
Lakše će ti biti preboliti;
Pola rane ti ćeš patit za me,
A ja ću je okajati cielu."
Kóli Luko omilio Mirku,
Muškijem mu suzam kvasi brke;
A koli ga tiska na srdašce,
Toke mu se lome niz njedarce;
Jedan drugom bielo lišce kvari,
A lišce jim mio zalog dari
Divna čara s jagodična žara,
Što jim bratskoj vjeri odgovara.
Pa cvjetala i u gori trava,
A družba se tiho radovala,
Gdje su bratja tako bratstvovala. —
Pobratimi pa se razstanuli;
Mirko odè i odvedè vojsku
I odagnà dobiveno blago

Digitized by Google

Na hiljade konjah tovarnikah,
Crna zrnja, praha tučenika
I dvopeka hljeba brašljenika;
Da Cetinjke kuhaju ga mlade,
Za godinu nebi ga skuhale,
A za dvije nebi dopjecale;
Sjajne puške i nože kovane,
I odore po izboru brane,
I čadore i konje sedlane; —
A sve mi je briga za topovma,
Kako će jih pronijeti bojne,
Kud se jedva duga rosi diljka; —
Ma su njima pleća pouzdana,
Pronijet će, ostavit jih neće.
Nehtjè Mirko da vodi sužanjah,
Jer se goreg od njih plaši smrada,
Da za njima kuga nedohulja,
Pa Cetinja nezatruje ravna;
A dosada ta brdesa slavna
Bogu hvala za nju nisu znala; —
Već jih pusti poći domu svomu,
Neka kažu rodu turačkomn,
Kako im je na Grahovcu bilo
O ljetošnjem spasovljevu dnevu.
Puške pale i prahom se dave,
Rekó bi ga nisu ni zobale;
A junaci popievaju silni,
Rekó bi su u svatovih bili,
Pa rujeno mnogo pivo pili;
Pili jesu, al vina nijesu;
Rumeno je, al neopojno je;
Krv su pili, slavom se opili;
Od te slave njih nebole glave;

Digitized by Google

A kê bole, neka se nehole,
Već neg bolje Boga mole svoga,
Da nesliede što jih rane bride
Za ušima njima sa Velima,
A s Grahovca okolo gr'oca. —

* * *

Osveta je bila na Velimu,
A Trisveta na Grahovcu ravnu.

Digitized by Google

VI. Grobovi.

Žarko sunce rano uranilo,
Obasjalo brda i dolove,
Ogrijalo stiene i urvine;
Al negrije po Grahovcu malu;
Jošter na njem crna noćca spava,
Kano da već ni ustajat neće,
Niti će joj na uranak doći
Prehodnica zvijezda zornica;
A kako bi dolazila jasna,
Kad joj nije tuda putovanja;
Nije njiva, nit livada ravna,
Nit u dolu procvanulo cvieće,
Da se po njem rujna zora šeće;
Nó laz pustih naložen trupinah,
Leš na lešu, a na glavi glava,
Lom oružja nalomljen krvava,
I olovom lieja uzorana,
A crnijem prahom zasijana.
Po pó dola crna baba šeta,
Baba crna u crnilu crnu.
Ona šeta ništa njoj nesmeta;
Kosu nosi o ramenu svome,
Da što skobi, da pokosi njome,
Ruke grablje, da grabi za njome,

Digitized by Google

I vrč jieda za lijeka prieka. —
Baba vreči, a dolina ječi;
Baka leše po ledini valja,
Mniš ona je vidarica stara,
Pa junakom teške rane blaži;
Ali ona ima l' još tko traži
Da mu gorcih trebuje ponudah,
Pa ga žučju i čemerom davi
I kosierom oko vrata gnjavi ...
Baba vreči, a dolina ječi,
A za njom se vukodlaci vlače;
Mniš da idju da junake vrače;
Ali oni krvcu loču vruću,
Dok se svane da se njome hrane ...
Baba vreči, a dolina ječi,
A za njome mrci vuci skaču;
Mniješ idju da junake plaču;
Ali oni konjsko meso zvaču,
Dokle svane da se njime hrane ....
Baba vreči, a dolina ječi;
Za njom lete orli i gavrani;
Mniš da žale leše razkajani,
Pa iznad njih od žalosti lieću;
Al junakom crne oči kreću,
Ter se vrane tim u mraku hrane.
Baba vreči, a dolina ječi;
Za njom crne gužvaju se guje;
Negužvaju da junake brane,
Već junačkim srcî da se hrane ....
Baka dreči, a Grahovac ječi;
Vuci viju, vukodlaci hrču,
Orli klikću, a gavrani grču,
Ljute crne pocikuju guje,

Digitized by Google

Glave leže i na strave reže,
A sve noćna crna strava stravi;
A pak baba po dolu se mami.
Kune babu Lika i Krbava,
I štogod je majačkijeh glavah
Od Orlova do polja Kosova
I od Skadra do Bihača grada:
Da ju uj'du u planini vuci,
Da ju strvni vukodlaci sgnjave,
Da ju ljuti gušteri zadave,
Da joj oči izpiju gavrani,
Da ju šinu munje proz oblake;
Al nemile ništa neće bake;
Vuci neće jer jim mesa dava;
Vukodlaci jer jih krvljn hrani,
Pa za njom su siti i gavrani;
Ljute guje i jesu joj druge,
Pa je njima svima baka majka;
Tek munja je gonja iz oblaka
Od drveta do kamena tvrda,
Od junačkog do junačkog hrasta;
Al se baka varka naopaka:
Kad u glavu hitra munja cielja,
Nepogadja, jer joj glave nema;
Kad u pete, al gdje su joj klete?
Nije baka, već sjena opaka,
Pa čemgodir poganica vine,
Za njom striela gromovnica sine,
Kamen čehne, a ostane sienka,
Drvo trehne, a ostane sienka,
Junak pane, a sjena se šeta; —
Sve s nje gine, a njoj smrti nema;
Jer ona je sama smrt nijem.a

Digitized by Google

Vita jelo! vini k nebu grane,
Gani vihre crn mrak iza strane!
Vita jela u vis grane kreće;
Ali crn mrak uza strane neće;
Već na njeg se crnji prami vlače,
Da nevidiš iz gore junače,
Kako vrše puste baba glave,
Kakoli se vuci mesom dave,
Vukodlaci krvcu loču crnu,
Ljute legu u srdcijeh guje,
A kljuvaju oči ptice vrane;
Jer bi tebi tvoje izkopale,
Da ti vidiš, šta te strave rade,
Pa bi kleo oružje krvavo
I onoga, kî ga je kovao,
Da je tvrdje u njem srce bilo,
Nó to hrusto gvoždje i ocielo.
Al da nije tog bilo kovača
I njegova noža posjekača:
Tko bi shrvó vojsku na Grahovcu
I junačke polomio vrate
I paripske ustavio gnjate; —
Nije krivo oružje krvavo,
Pa ni ljudi nisu krivi hudi;
Već je zloba i nemilost kriva
Od ljudskoga okorjela gnjieva,
Što jih prije Abelova kletva,
Ter se mraze i nemilo raze;
A da nije starih zadjevicah,
Nebi bilo novih pozledicah;
O! da Bog da nebilo jim traga,
Nek se ljudi sklanjaju medju se,
Kano drvlje jedan do drugoga,

Digitized by Google

Pa nek žive jedan uz drugoga,
Zajimljući jedan u drugoga
Bratskog hara i ljubavna čara —
Tad jim zloba neće tvorit kvara.
Tako crn mrak na Grahovcu spava,
Tako baba po poljani pleše
Od dne do dne godinu danakah.
Kad godina navršila ciela,
Opet spasov danak osvanuo;
Bio danak kó je bio lane;
Al nješto je ljepši od lanjskoga,
Što mu nebi na bdijenje znaka,
Krvna znaka pre'o neba jarka;
No je tiho svanulo jutarce,
Žarka zraka tamu razagnala,
Crna zemlja krvcu polokala,
Tiha rosa poljanu oprala,
Pa ponikla do koljena trava
Proz povore konjske i junačke.
Trava niči i na mijer liči; —
Nabujala i ocvala trava,
A mogila vitezovah spava
U bijelu od kamenja groblju,
Od lazine odvojenu steće;
Po njem Luka protosingel šeće,
Zlaćen trebnik u desnici noha,
A o vratu petrahila zlatna;
Molbu čati u bijele liste,
Molbu čati na imena brojna,
Koje popo spominjati znaše,
A opielo na neznane druge:
Bog da prosti! i miluje duše!
Svih vas ovdje vitezovi slavni

Digitized by Google

Što ste glave pogubili lani;
Nežal'te jih sa ramena svoga;
Nit jih žale vaše mile majke,
Nit vijerne oplakuju ljube;
Jer s njih krst se na Grahovu vije,
Ter s njih narod slobodan se glasi,
A vas slava od pobjede krasi, —
Mili Gospod nek vam duše spasi!"
Nestà babe, nestà svećenika,
A bijela pošetala vila
Po grobovih po kamenju hladnu,
Pa zadjeva smilje i kovilje
Uz kamenje na junačke glave,
Pa smiona pokliknula vila:
„Oj! Slovini, koljeno vilinsko,
Vi junaci na desnici jaci,
Štogodir ste krvi lili crne
Niz Dunavo i niz vodu Savu,
Niz Moravu i niz Bosnu hladnu,
I uz sinje ukraj Zadra more, —
Lili ste je, žalili je niste;
Ma niste je prolievali za se,
Nego ste je lili za drugoga;
A što ovdje krvi liste drage,
To za svoju slavu liste samu
I za svoje domove i hrame
I za svoje volove i jarme..
Ovdje će vi divno niknut cvieće,
Koje nigda uvehnuti neće!" —
Nema babe, svećenika nema,
I bijela izčeznula vila;
Al na tomu na ubavu groblju
Rumena je ruža poniknula;

Digitized by Google

Ruža niči i na slavu liči;
Pa rumena i procvala ruža;
Ruža diši, a slava miriši;
Nije ruža na Grahovu rujna,
Već bijela Trisvetnica crkva;
Nije slava konju ni junaku,
Već čestitu Spasovomu danku,
Gdje nebogu sjerotinju spasi,
I viteštvo vitezovah glasi,
I njim hrabra smrtca slavu dava,
Kano ruža miris mirišava!

Digitized by Google

VII. Robovi.

Povezla se paroplovka šajka
Pod turskijem znakom i bajrakom
Sa Kotora preko sinjeg mora;
Juri šajka sriedom mora ravna
Mimo luke i bijele grade;
A što vozi to nitko neznade;
Njetko veli, puna žuta blaga
Šajka prati sa Cetinja ravna
Ka bijelu gradu Carigradu;
Šalje blago Crnagora težko,
Da podmiti u Stambolu lale,
Da već vojske nebi na nju slale. —
Biela vilo! da pratimo šajku,
Da vidimo česvo odè blago
I da znamo je l' koliko drago. —
Sjuri šajka k Čiraganu biela,
A vila je gleda s Dardanelah;
Vrve ljudi iz tanane šajke;
Biela vila poznaje junake,
Što su skoro na Grahovcu bili;
Na njima su zdrave ruse glave,
Tek jih njeke rane bride ljute
Oko uših i oko nosovah,

Digitized by Google

Što junaci nose sa Grahova,
Što su njima udielile Cuce,
Ljute Cuce i Bajice krvne.
Gdje su koga skvačili u roblje,
A bez bese i bez vjere tvrde,
Svakomu su poklonili glavu;
Al je bridkim bilježili gvoždjem,
(Od vlasti jim prem to nebi dano,
Nit pohvalno od inijeh drugah)
Da uzmognu poznat roba svoga,
Ako kadgodj po vremenu dodje
Da robovi opet udru na nje,
Prem su kletve zalagali težke,
Da jur na njih nikad neće poći;
Al turski se razumili nisu,
Pa što kozó vjeruje kurjaku;
To vjeruje Cuca Turčenjaku.

Kad Stambolom pogamzilo roblje,
Jadno roblje krastavo i bôno,
Neugledno i vele bijedno:
Pita li jih Stambolije silne
I gospoda što Stambolom sudi:
Što je vama, sokolovi carski;
Ili su vas njegdje klale zmije,
Il derali po Balkanu vuci,
Il se na vam kuge izasule?
Jadno roblje jadno odgovara:
Nisu klale šarulje nas guje,
Nit derali po Balkanu vuci;
Al gori nam nisu trebovali,
Nó što su nas na Grahovcu klali;

Digitized by Google

Pa da su nas, kó se kolje, klali,
Lakše bi nam naše rane bile....
A kad Turci sagledali Turke,
Te grahovske svoje mučenike,
Jadne robe i vele bijedne:
Uz obraz jim jied udario,
A na oči suze nasjednule;
Zalilà se pó Stambola grada
Od žalosti i uvrede ljute,
Od prijetnje i osvete krute,
Pa zaurla golemo i malo:
Ummet! braćo, tko je Turčin pravi,
Može li mu vjera podnijeti,
Što Kauri od braće nam rade....
Kamo Sultan glava od Imana
I od pole zapovjednik svieta?
Može li mu podnijet sultanstvo,
Da ovake od nas jade rade
Hajdučija od te gore crne; —
Od svih sedam jesmo jači kraljah,
A ta gora sama se ujala,
Gdje nam paše pogubiše glave,
I tolike sahraniše vojske,
Za stotinu i dvije godinah,
Vojujući s tom hrdjom prokletom; —
Pa nu sada i gorega srama;
Neka vidi svetčevo koljeno,
Gdje mu osta šest taborah ravno,
Sve nizama po desnici brana,
S topovima ì opravom sjajnom; —
Dva su paše od dva tuga bile,
A trojica sa trostručenijem; —

Digitized by Google

Da udriše na Moskova kralja,
I njegovu posjekli bi vojsku....
Eto što su od te sile bojne
Tebi care vratili hajduci,
Dvie stotine glavah bijednijeh
Nakaženih i sramoćenijeh, —
Pa je cielom tvome ruglo carstvu...
Aman! care, možan gospodare,
Mi nećemo toga nosit ruga;
Svetčev bajrak tegli na srijedu
I svijetlu sablju Osmanovu,
Na kojoj je ostalo ti carstvo,
Tebi ono na manjak nebilo!
Listom ćemo za bajrakom poći,
Pa tu goru podkopati crnu
I proklete ulagumat klance,
Ubojnoga naložit olova,
Ter hajdučko zatrapiti leglo,
Nek je tvoje od njih mirno carstvo,
Jer će ti ga podkopati kleti;
Kad se s Racom uza Drinu združe,
Pa srbaljsko uzpostave carstvo,
Tebi više nema carevanja
S ovu stranu tvoga Carigrada...
Tako vele Stambolije silne,
I gospoda što Stambolom sudi;
Pa svi gnjievni od čemera svoga,
I pripravni na odmazdu poći;
Pa bi oštro sinulo oružje
I bez cara i svečeva tuga,
Da bje bliže Crna gora kivna. —
Sultan gleda sa divana zlatna,

Digitized by Google

I njemu su suze utjecale,
Pa htjè sveto pokrutit oružje;
Al mudre se prigodile glave
Od sve sedam kraljah na divanu,
Pa ga glave svjetovale mudre:
Nemoj care, silan gospodare;
Nešlji svoju jur utištac vojsku;
Nije prudi krvi proljevati,
Nit je pravo srazit goru Crnu;
Već ti svoje svrstuj Hercegovce,
Da neidu u ta brda tvrda,
Da njihovu nediraju marvu,
I nečine krvnih zadjevicah;
Pa turi jim, aratos jih bilo,
I ta brda od smućavi pusta
Do Grahova i do Kolašina
I do Spuža i do Podgorice,
Nek njihova ima paše marva,
A njihova starina je prava; —
Još nek jim je prosto potrganje
I ljubavno s Turcim prometanje
U Trebinju i u Skadru tvomu;
A medjaše zabilježi stojne;
Podaj stegu i besjedu tvrdu:
Koja sila u medjaše krene,
Da mu proćke kod tvog skuta nema;
I mi ćemo s tobom slogovati,
Pa okarat, koji slušat neće;
Taka care kada bude pravda,
Tebe glava više boljet neće...
Car posluša, jer je dobra glava,
Pa opravi sićana fermana,

Digitized by Google

I s njim lalu opremi valjana,
I od kraljah pridružio ljude,
Nek se medje pobilježe steće,
A ničije u blago nekreće;
A neka se i ta brda dadu
Crnoj gori, aratos je bilo...
I odoše i prodjoše ljudi,
I vidješe što bi pravo bilo,
Da odslije nikom nije krivo;
I medjnike udariše steće. —
Car jest dao, ali Turci neće,
Ni Žabljani ni Podgoričani,
Trebinjani ni Kolašinjani.
Glas dopade na Cetinje ravno,
Da su opet zaročili Turci,
Da car daje, a oni nedadu,
Što je njima za potrebu prieku,
A njihova i starina bila;
Pa se Turci digli na oružje,
I cetinjskoj u krv priete glavi. —
Kad glas taki puče na Cetinju,
Knez pogleda na vojvodu Mirka,
A vojvoda na Novicu svoga,
A Novica na trista drugovah,
Što ga vaviek dvore na Cetinju.
Još ti vuci neumili ruke,
Nit mrsnijeh presvukli košuljah,
A jako jim grebu srca strvna,
Da jim Bog da putovanja krvna..
Čim bi dlanom o dlan udario,
Uza Lovćen zagrabiše vuci,
Trista vukah gori od gorega,

Digitized by Google

Trista drugah bolji od boljega.
Malo vrieme minulo za tijem,
Ni godina ni petnajest danah,
Nit bijela pridvojila dva se:
Na Cetinju zgrmiše lubarde,
Kó gromovi sa vedra prozorja,
Kad se nitko ničemu nenada. —
Kaži vilo! šta bi ono bilo:
Il se knezu čedo našlo mlado,
Il kneževa mienila se glava,
Il će udrit na Cetinje Turci?
Nit se čedo porodilo knezu,
Niti mu se mijenila glava,
Nit će igda na Cetinje Turci;
Već Novica na Kolašin juri,
Pa Novica pobì Kolašince,
Pa Novica i poharà grada,
Pa Novica prizajmi i roblje,
Ćetiri put po stotinu ravnu,
Što je glavah odnio iz grada,
A zajmio dvie stotine živih;
Pa da mužke u roblju su glave,
Nebi vesma ni žalili Turci;
Ma su sužnji lijepe djevojke
I kadune skoro zadragane.
Malo po tom povriemilo bilo,
Na Cetinju opet vatra pali
Iz topovah i pušakah malih;
Novica je pao na Cetinje
I donio osječene glave
I doveo Kolašinke mlade...

Digitized by Google

Oj! što ljudi tu o miru rade,
Gdjeno nigda nije mira bilo,
Pa vjerujte! ni biti ga neće;
Zaludu se dobri more kralji,
Zaludu se trude poklisari,
Zaludu se muče poglavari, —
Crnogorac neda kraja svoga,
Djedovina vapi Crnogorca,
A uvriedjen nemre neosvećen;
Pa i Sultan zahman svojim prječa,
Kó kada bi navrćao gvoždje
Na jehovo il vrbovo prošće, —
A prošće je samoglavo kolje...
Eto Turkom opet nove bolje,
Novica je i njegovo roblje
Grdna rana još neokajana.
Vaj! ježi se i staro i mlado,
Od Trebinja do Prištine grada,
Pa da rekneš i do Carigrada.....
Nova vojska leži na Trebinju,
Druga eno na Taslidži spravna,
A treća se na Klek izkrcava,
A četvrta vrvi od Bošnjanah...
A sve gleda sa Javorja vila,
Kad će braća suhnut na ždrijela...
Jug je duhnó, smračit će se vilo,
A kad smrači, zagrmit će vilo,
Gdje zagrmi, valja da i sine, —
E! da Bog da, da sinuti neće;
Jer kad sine, valja da upali,
A kad užde, tko će uduhnuti?...
Gledaj vilo! sa zrilišta svoga,

Digitized by Google

Il će udar biti za pjevanja,
Il sa tvoga gorka jadovanja.
Težko vuku nejedući mesa,
Težko klisu, jer je na kamenu,
A kamenu, jer je klis na njemu!

20. VII. 1931 Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Antonín Bohdaneck
Knihařství
Praha VII., Jirečkova
Digitized by Google

Digitized by Google